

Razumkov
centre

ВІЙНА І ЦЕРКВА. ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 2022р.

(Інформаційні матеріали)

Релігія і Церква в українському суспільстві: 2000-2022рр.
(соціологічне дослідження):

- рівень і характер релігійності українського суспільства
- релігія, Церква і суспільство
- Церква і держава
- Оцінка громадянами міжрелігійних, міжконфесійних та міжцерковних відносин
- Бачення громадянами змін у релігійній ситуації після закінчення війни

Церковно-релігійна ситуація в Україні в умовах війни
(результати фокус-групових дискусій)

Документи, заяви і звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, а також окремих Церков України з приводу початку широкомасштабної російської агресії проти України (лютий-березень 2022р.)

Проект реалізується за підтримки
Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

КИЇВ-2022

ЗМІСТ

3	РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: 2000–2022рр. (соціологічне дослідження)
4	Рівень і характер релігійності українського суспільства
10	Релігія, Церква і суспільство
16	Церква і держава
17	Оцінка громадянами міжрелігійних, міжконфесійних та міжцерковних відносин
18	Прогнозування громадянами змін у релігійній ситуації після закінчення війни
19	Дані соціологічних досліджень, узагальнені в таблицях і діаграмах
85	ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ (результати фокус-групових дискусій)
105	ВИСНОВКИ
108	ДОКУМЕНТИ, ЗАЯВИ І ЗВЕРНЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ ЦЕРКОВ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, А ТАКОЖ ОКРЕМИХ ЦЕРКОВ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (лютий–березень 2022р.)

Інформаційні матеріали підготовлені в рамках діяльності
Круглого столу «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин»
за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

Довідково: Круглий стіл «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин», організований Центром Разумкова спільно з Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні, діє з 1996р.; його постійними членами є керівники і представники найчисельніших християнських церков і релігійних організацій України. На засідання запрошуються представники органів державної влади, громадськості, засобів масової інформації, експертного співтовариства. Головними проблемами, що обговорюються на засіданнях Круглого столу, є проблеми вдосконалення державно-конфесійних відносин та запровадження моделі партнерських взаємин між державою і Церквою в Україні. Зокрема, учасниками Круглого столу був опрацьований і у 2004р. представлений державі і громадськості проект Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, який дістав підтримку Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій України.

Авторський колектив:

Ю.Якименко (керівник проекту), А.Биченко, М.Мищенко, Л.Шангіна.

Усі фотоматеріали, вміщені в цьому виданні, взяті із власного фотоархіву та загальнодоступних джерел.
У разі використання матеріалів, посилання на видання є обов'язковим.

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: 2000–2022рр.

(соціологічне дослідження)

Центр Разумкова здійснює постійний моніторинг церковно-релігійної ситуації в Україні, зокрема – соціологічний моніторинг стану і тенденцій розвитку релігійності українського суспільства, рівня суспільної довіри до Церкви як соціального інституту, а також громадської думки стосовно ролі релігії і Церкви в суспільному житті, державно-конфесійних, міжконфесійних і міжцерковних відносин.

У 2000р. Центр виконав перше в незалежній Україні масштабне дослідження рівня та особливостей релігійності українських громадян, їх розуміння ролі релігії і Церкви в житті людини, суспільства і держави¹. Від того часу соціологічна служба Центру систематично здійснює як загальні, так і тематичні дослідження із зазначених проблем.

Останнє за часом загальнонаціональне дослідження проводилося соціологічною службою Центру Разумкова в листопаді 2022р. за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні і складалося із опитування громадян України за вибіркою, що репрезентує доросле населення територій України, що перебувають під контролем органів державної влади України (опитування не проводилося на тимчасово окупованих територіях та на територіях, де ведуться бойові дії)², а також дослідження методом online-фокус-груп³.

В останньому дослідженні, крім питань, що вже традиційно ставилися у процесі моніторингу, значна увага була приділена оцінці громадянами того, як Церква реагує на проблеми та виклики сучасності (зокрема, її діяльності в умовах російської агресії проти України), уявленням громадян про роль і значення соціального служіння релігійних організацій, мотивації релігійних практик.

Нижче наводяться результати соціологічного дослідження, робиться їх порівняльний аналіз з даними аналогічних досліджень попередніх років⁴. Порівняльний аналіз результатів досліджень дозволяє стисло окреслити тенденції розвитку релігійності українського суспільства впродовж останніх 20 років і зробити наступні констатації.

Наприкінці опису подані результати досліджень, узагальнені в таблицях і діаграмах.

¹ Докладно результати досліджень див., зокрема: за 2000р.: Дудар Н., Шангіна Л. Релігія і віра в житті українців. – Центр Разумкова 2000, Київ, 2001р., с.267-280; за 2010р.: Церковно-релігійна ситуація і державно-конфесійні відносини в Україні: підсумки десятиліття, тенденції і проблеми. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2011р., №1-2, с.2-77, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD119_2011_ukr.pdf.

² Опитування методом *face-to-face* проводилося 4-11 листопада 2022р. у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та місті Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській областях – лише на територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статево-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 018 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

³ Було проведено п'ять online-фокус-груп (загальне число учасників – 42 особи). Фокус-групи були проведені в Київській, Харківській, Чернівецькій та Львівській областях 5-17 листопада 2022р. У Київській області до участі у фокус-групі були залучені люди, які пережили окупацію у північних районах області. У Львівській області було проведено дві фокус-групи – одна з місцевими жителями, інша – з внутрішньо переміщеними особами. У Чернівецькій – одна фокус-група, у якій взяли участь як місцеві жителі, так і внутрішньо переміщені особи. У Харківській – одна група з місцевими жителями. У фокус-групах взяли участь жінки та чоловіки віком від 35 до 65 років: як віруючі, так і ті, що не відносять себе до жодного віросповідання.

⁴ Порівнюючи результати останнього за часом опитування з результатами попередніх досліджень, слід враховувати, що опитування у 2000р. і 2010р. здійснювалися на всій території України, опитування 2014р. – в усіх регіонах України, за винятком АР Крим, у 2018р., 2019р., 2020р., 2021р. – у всіх регіонах України за винятком АР Крим і тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей.

1. РІВЕНЬ І ХАРАКТЕР РЕЛІГІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1. Упродовж усього періоду досліджень українське суспільство демонструє досить високий рівень релігійності. Зокрема, станом на кінець 2010р., порівняно з 2000р., число громадян, які визнають себе віруючими, зросло з 58% до 71%⁵. Надалі, впродовж 2010-2020рр., частка віруючих серед дорослих громадян України становила в середньому 70%. Водночас, дослідження 2014р. зафіксувало зростання, порівняно з «довоєнним» 2013р., числа віруючих з 67% до 76% – що є характерним для суспільства, що опинилось у стресовій ситуації. Цей показник досі залишається найвищим за всі роки спостережень; надалі він знижувався і становив наприкінці 2021р. 68% опитаних. Однак, із початком повномасштабної російської агресії зріс до 74% (від 84% жителів Заходу країни до 63% жителів Сходу і 61% жителів Півдня країни⁶). Зростання частки віруючих, порівняно з минулим роком, відбулося насамперед за рахунок Центрального регіону – тут частка віруючих серед дорослого населення зросла з 63,5% до 76% (діаграми і таблиці «*Незалежно від того, відвідуєте Ви церкву чи ні, ким Ви себе вважаєте?*», с.19-21).

2. Зберігається регіональний характер усіх аспектів релігійного і конфесійно-церковного самовизначення українських громадян (Захід країни традиційно характеризується найвищим рівнем релігійності, Південь і Схід – найнижчим). Однак, порівняно з 2000р., частка тих, хто вважає себе віруючими, у Центральному, Південному та Східному регіонах зросла, тоді як у Західному регіоні вона не змінилася. Отже різниця між регіонами в частці тих, хто вважає себе віруючим, зменшується. Регіональні особливості тих чи інших вимірів релігійності, позицій та оцінок респондентів наводяться в тексті.

3. За результатами досліджень, зберігаються такі закономірності, як залежність рівня релігійності від статі, віку, місця проживання (місто/село).

Традиційно рівень релігійності є вищим у старших вікових групах, порівняно з молодшими (у 2022р. найменше віруючих серед 18-24-річних – 61%). Однак, у цій віковій групі частка віруючих найбільш помітно зросла, порівняно з минулим роком, коли вона становила 48%. Частка віруючих, порівняно з 2021р., зросла в усіх вікових групах, крім найстаршої, де вона статистично значуще не змінилася; і чим молодша вікова група, тим більшою мірою виражене це зростання.

Серед жінок віруючих більше, порівняно з чоловіками (81% і 66%, відповідно). У минулому році їх було відповідно 75% і 59%, тобто частка віруючих приблизно однаковою мірою зросла як серед чоловіків, так і серед жінок⁷. Так само приблизно однаково зросла частка віруючих серед жителів сіл (з 75% до 82%) і жителів міст (з 64% до 70%). За рахунок того, що рівень релігійності зріс у осіб з вищою (або незакінченою вищою) освітою (з 63% до 74%), залишившись практично незмінним у респондентів із середньою та середньою спеціальною освітою, зараз рівень релігійності, на відміну від попередніх років, є рівним у всіх освітніх групах (74%).

26% опитаних заявили, що після початку повномасштабної війни Росії проти України (після лютого 2022р.), за їх самооцінкою, стали більш релігійними і віруючими людьми, ніж були раніше, 4% – менш релігійними і віруючими людьми, ніж до війни, а 65% – що жодних змін у їх ставленні до релігії і віри не сталося.

Чим старші респонденти, тим більше серед них тих, хто укріпився у вірі – їх частка

⁵ Тут і далі терміни «віруючі», «невіруючі», «православні», «вірні ПЦУ (УГКЦ, УПЦ(МП)), протестантських та євангелічних церков», «просто християни», «просто православні» та ін. означають групи опитаних, які віднесли себе до відповідних категорій. Чисельність представників інших конфесій є недостатньою для їх статистичного аналізу як окремих груп.

⁶ Тут і далі застосовується наступний розподіл областей за регіонами: **Захід:** Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр:** Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь:** Миколаївська, Одеська області; **Схід:** Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області. «Регіональна приналежність» респондентів визначалася за регіоном їх проживання перед початком повномасштабної російської агресії (тобто перед 24 лютого 2022р.). Єдиний виняток – під час аналізу регіонального розподілу відповідей на питання «*Якими є відносини між вірними різними церкв і релігій у місцевості, де Ви живете?*» враховувався регіон проживання респондентів на час проведення опитування.

⁷ Вищий рівень релігійності жінок може бути пояснений тим, що серед них більше людей старшого віку, ніж серед чоловіків – серед жінок тих, кому 60 і більше років, 34%, тоді як серед чоловіків – 23%.

зростає від 18% серед тих, кому менше 30 років, до 34% серед тих, кому більше 60 років. Частка таких найвища в Західному регіоні (31%, тоді як в інших регіонах – від 22% до 24%). Найбільше таких серед вірних протестантських та євангелічних церков (46%), серед вірних УПЦ(МП) – 38%, серед вірних ПЦУ та УГКЦ – 31%. Істотно менше таких серед «просто православних» (20%) та «просто християн» (18%), (діаграма і таблиці «Після початку повномасштабної війни Росії проти України Ви стали...?», с.22).

4. Декларування респондентами належності до певної релігійної організації, церкви не завжди пов'язано з ідентифікацією себе як віруючого і може бути зумовлено, зокрема, соціокультурною чи етнічною ідентичністю.

Так, 9% вірних ПЦУ, 8% вірних протестантських та євангелічних церков, 5% вірних УПЦ(МП), 2% вірних УГКЦ віднесли себе до тих, хто коливається між вірою і невір'ям, є також серед вірних деяких церков невелика частка (не більше 1%) – тих, хто назвав себе невірною або атеїстом і не більше 2% – тих, хто байдужий до питань релігії.

Серед «просто православних» віруючими себе назвали 73%, тоді як 19% – тими, хто коливається між вірою і невір'ям, 2% – невірними або атеїстами, 3% – байдужими до питань релігії. Це дозволяє припускати, що віднесення себе частиною громадян до православних пов'язане більшою мірою з соціокультурною чи етнічною ідентичністю, ніж з власне релігійною. Ще більше це характерне для групи «просто християн» – серед них віруючими себе назвали лише 54%, тоді як 26% – тими, хто коливається між вірою і невір'ям, 6% – невірними або атеїстами, 11% – байдужими до питань релігії.

Разом з тим, серед тих, хто не відносить себе до жодної релігії, 11% назвали себе віруючими, 15% – тими, хто коливається між вірою і невір'ям, 31% – невірними, 15% – атеїстами, 22,5% – байдужими до питань релігії.

Слід зазначити, що власне релігійна ідентичність має для громадян значно менше значення, ніж громадянська чи регіональна

ідентичності. Відповідаючи на питання «З якою соціальною спільнотою Ви ідентифікуєте себе насамперед?», 73,5% респондентів дають відповідь «з громадянами України», 14% – «з жителями мого міста (села)», 5,5% – «з жителями мого регіону», і лише 3% – «з людьми тієї ж віри, що і я», а 1,5% – «з людьми тієї ж Церкви, до якої належу я». Дещо більшою мірою висока значущість віднесення себе до спільноти єдиновірців чи членів церкви виражена у вірних протестантських та євангелічних церков (24% ідентифікують себе насамперед з людьми тієї ж віри чи Церкви, що й вони), та для вірних УПЦ(МП) (11%), тоді як серед вірних ПЦУ та УГКЦ частка таких становить 4%.

Слід зауважити, що впродовж періоду моніторингу **більшість громадян висловлювали переконання, що релігійна віра не передбачає обов'язкової віросповідної визначеності.** Наразі 57% (у 2000р. – 64%) опитаних вважають, що «людина може бути просто віруючою і не сповідувати якусь конкретну релігію»⁸. Ця точка зору виразно переважає в усіх регіонах, за винятком Заходу, де більшість (55%) опитаних підтримали думку, що «віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу релігію». Більшість вони становлять серед вірних УГКЦ (61%), протестантських та євангелічних церков (61%) та УПЦ(МП) (54%). Представники найстаршої вікової групи (60 років і старші) рідше, ніж представники інших вікових груп, схильні вважати, що людина може бути «просто віруючою» (49%, в інших вікових групах – від 58% до 67%), (діаграми і таблиці «З яким із наведених тверджень стосовно віруючої людини Ви найбільше згодні?», с.24-25).

5. Розподіл конфесійних прихильностей громадян від початку моніторингу не зазнав особливих змін: більшість опитаних ідентифікують себе з православ'ям (у 2022р. – 63%); значним є число послідовників греко-католицизму (10%), а також тих, хто назвав себе «просто християнами» (9%). Порівняно з 2021р., зросло число тих, хто назвав себе вірним протестантських та євангелічних церков (з 1,5% до 4%).

Інші конфесії і релігійні напрями (римокатолицизм, іслам, іудаїзм та ін.) представлені

⁸ Цю тезу підтримували більшість (від 56% до 64%) респондентів упродовж усього періоду, коли Центром Разумкова проводилися опитування з цієї тематики (2000-2022рр.).

меншим числом прихильників. У 2021р. була зафіксована найвища за весь період досліджень Центру Разумкова частка тих, хто не відносить себе до жодного з віросповідань, (19%), однак, у цьому році ця частка знизилася до 12%, що є близьким до модального показника за весь період досліджень (таблиці «До якої релігії Ви себе відносите?», с.25-26).

Конфесійне самовизначення має виразну регіональну специфіку. Найбільше число православних є характерним для Центрального регіону (у 2022р. – 75%, що помітно більше, ніж 2021р. (67%)). Дещо менше їх на Півдні (69%) і Сході (64,5%, у цих регіонах не зафіксовано зростання на статистично значущому рівні, порівняно з минулим роком). Тоді як на Заході країни їх частка становить лише 40%; приблизно таке ж саме число жителів Заходу відносять себе до греко-католицизму (36%).

Так само як з віком зростає число віруючих, частка православних зростає від 51% серед молодих людей віком 18-29 років до 67% серед тих, кому 60 і більше років (тоді як число прихильників інших конфесій та релігій у вікових групах статистично значуще не відрізняється). Чим молодші респонденти, тим більшим серед них стає число тих, хто не належить до жодного з віросповідань (від 9% серед тих, кому 60 і більше років, до 18% серед тих, кому менше 30 років).

6. Спостерігається істотна різниця між рівнем декларованої релігійності (74% опитаних називають себе віруючими, 63% – православними) і рівнем віднесення себе до конкретної релігійної громади.

Характеризуючи церковно-конфесійне самовизначення, найчастіше дослідники звертають увагу на номінальне самовіднесення громадян до якоїсь церкви, хоча ознакою воцерковлення має бути саме належність до певної релігійної громади. Членство у громаді визнали лише 26,5% опитаних (однак, останніми роками число таких зростає: у 2021р. їх було 21%, у 2020р. – лише 16%, діаграми і таблиці «Чи є Ви членом певної релігійної громади?», с.27). Найбільше членів громад на Заході країни (46%, у Центральному регіоні та на Сході – по 20%, на Півдні – 15%). Чим старші респонденти, тим частіше вони називають себе членами релігійної громади (від 18% у віковій групі 18-24 роки до 33%

серед тих, кому 60 і більше років). Сільські жителі частіше є членами релігійної громади, ніж міські (відповідно 37% і 21%), жінки частіше, ніж чоловіки (відповідно 31% і 21%).

Належність до певної Церкви не є водночас належністю до релігійної громади: серед вірних протестантських та євангелічних церков членство у громаді засвідчили 70%, серед вірних УГКЦ – 58,5%, серед вірних УПЦ(МП) – 41%, серед вірних ПЦУ – 30%. Членами релігійних громад визнали себе також 11% «просто християн», 8% «просто православних».

7. Ситуація з відвідуванням релігійних служб громадянами змінилася незначно. Якщо у 2000р. відвідування релігійних служб, зібрань засвідчили 49% опитаних, а 51% – їх не відвідували, то надалі про відвідування служб повідомляли більшість опитаних (у 2022р. – 54%). Жителі Західного регіону відвідують релігійні служби значно частіше (81%), тоді як в інших регіонах – від 37% до 47%. Відвідування релігійних служб зростає від 42% серед молоді віком 18-24 роки до 59,5% у найстаршій віковій групі (60 років і більше). Жителі сіл частіше відвідують релігійні служби, ніж жителі міст (відповідно 63% і 50%), а жінки частіше, ніж чоловіки (відповідно 63% і 43%). Найбільше тих, хто відвідує релігійні служби, серед вірних УГКЦ (95%), серед вірних протестантських та євангелічних церков таких 80%, серед вірних УПЦ(МП) – 76,5%, серед вірних ПЦУ – 64%, серед «просто православних» – 42%, серед «просто християн» – 28%, серед тих, хто не відносить себе до жодного віросповідання – 2% (діаграма і таблиці «Чи відвідуєте Ви релігійні служби, зібрання, служіння?», с.28).

Водночас регулярно, не рідше ніж раз на тиждень, відвідують служби лише 32% серед тих, хто заявив, що відвідує релігійні служби та зібрання (що, однак, значно більше, ніж у 2021р., коли таких було 20%). Зараз такі становлять від 48% на Заході до 20-23% – у решті регіонів. Найчастіше відвідують служби вірні протестантських та євангелічних церков (85% не рідше раз на тиждень) та вірні УГКЦ (50%). Помітно рідше – представники православних церков: серед вірних УПЦ(МП) – 30%, серед вірних ПЦУ – 24% тих, хто відвідує релігійні служби. Частіше відповідають, що відвідують служби не рідше раз на

тиждень, ті, кому 60 і більше років – серед них таку відповідь дають 40%, тоді як в інших вікових групах – від 28% до 30%.

Відносна ж більшість (43%) тих, хто відвідує служби, зібрання відвідують їх лише на релігійні свята. На Заході країни таких лише 29%, тоді як у трьох інших регіонах – від 47% до 62%. Найменше тих, хто дає таку відповідь – серед вірних протестантських та євангелічних церков (5%) та УГКЦ (26%), тоді як серед вірних УПЦ(МП) – 47%, серед вірних ПЦУ – 50%, серед «просто православних» – 60% (таблиці «*Як часто Ви відвідуєте релігійні служби...?*», с.29–30).

Відповідаючи на питання «*Чи відвідували Ви богослужіння минулої неділі (суботи, п'ятниці?)*», 24% дають ствердну відповідь (46% на Заході і від 15% до 18% в інших регіонах), від 32% серед тих, кому 60 і більше років, до 15% серед тих, кому від 18 до 24 років. 72% серед вірних протестантських та євангелічних церков, 55% серед вірних УГКЦ, 36% – УПЦ(МП), 23% – ПЦУ, 14% – серед «просто християн», 12% – серед «просто православних».

Пандемія COVID-19 певною мірою стимулювала участь у релігійних відправах у мережі Інтернет. За даними останнього опитування, брали участь у відправах у мережі Інтернет 15% опитаних. Значно частіше відвідують їх через Інтернет жителі Західного регіону (35%, в інших регіонах – лише від 6% до 9%) (діаграми і таблиці «*Чи брали Ви участь у релігійних відправах у мережі Інтернет?*», с.31–32).

Серед вірних УГКЦ брали участь у відправах у мережі Інтернет 52%, серед вірних протестантських та євангелічних церков – 32%, тоді як, наприклад, серед вірних УПЦ(МП) таких лише 15%, серед вірних ПЦУ – лише 13%.

Якщо виходити з наведеного, то цілком очікувано, що до використання Церквою новітніх інформаційних технологій (соціальних мереж, практики «церков у смартфоні» тощо) найбільш прихильно ставляться вірні УГКЦ (73% ставляться до цього позитивно) та вірні протестантських та євангелічних церков (68%), менш позитивно – вірні УПЦ(МП) (48%) та ПЦУ (45%). У Західному регіоні позитивно ставляться 57%, в інших регіонах – від 32% до 35% (загалом по країні – 40%),

(діаграми і таблиці «*Наразі Церква активно використовує новітні інформаційні технології...?*», с.32–33).

8. Зміни в поведінці вірян під час війни.

Відповідаючи на питання, як змінилася частота відвідування ними церкви (молитовного будинку) після початку війни, 47% респондентів відповіли, що відвідують церкву, як і раніше, 11% стали відвідувати церкву частіше, а 12,5% – рідше (ще 27% відповіли, що «раніше зовсім не відвідували і не відвідують зараз»). Останніх найбільше у молодших вікових групах (38% серед тих, кому менше 25 років і 41% серед тих, кому від 25 до 29 років). Найчастіше дають відповідь, що з початком війни стали частіше відвідувати церкву, вірні протестантських та євангелічних церков (31%), а також жителі Західного регіону (18%, в інших регіонах – 8–9%), (діаграма і таблиці «*Від початку широкомасштабної війни... Відвідуєте церкву...?*», с.33–34).

8% опитаних відповіли, що після початку війни стали частіше спілкуватися із священнослужителями, 10% – що стали спілкуватися рідше, 41% – спілкуються як і раніше (ще 38,5% відповіли, що «раніше зовсім не спілкуватися із священнослужителями і не спілкуються зараз»). Останніх найбільше у молодших вікових групах (52% серед тих, кому менше 25 років і 49% серед тих, кому від 25 до 29 років). Найчастіше дають відповідь, що з початком війни стали частіше спілкуватися із священнослужителями, вірні протестантських та євангелічних церков (28%), а також жителі Західного регіону (13%, в інших регіонах – 5–7%), (діаграма і таблиці «*Від початку широкомасштабної війни... Особисто спілкуєтесь із священнослужителями?*», с.34–35).

11% опитаних відповіли, що після початку війни частіше потребують спілкування з одновірцями (членами їх релігійної громади), 6% – що потребують такого спілкування рідше, 45% – що потреба в цьому не змінилася (ще 30,5% відповіли, що не належать до жодної віри чи до жодної релігійної громади). Найчастіше дають відповідь, що з початком війни частіше потребують спілкування з одновірцями, вірні протестантських та євангелічних церков (38%) та вірні УГКЦ (22%), а також жителі Західного регіону (18%, в інших регіонах – від 5% до 9%), (діаграма і таблиці «*Від початку широкомасштабної війни... Потребуєте спілкування з одновірцями...?*», с.35–36).

9. У період між 2000р. і 2020р. частка тих, хто відповідав, що регулярно надає матеріальну підтримку Церкві, становила від 9% до 11%. За даними останнього опитування, ця частка стала дещо більшою (15%). Порівняно з початком 2000р., меншою стала частка тих, хто надавав таку допомогу «зрідка» (з 38% у 2000р. до 29% у 2022р.) і тих, хто її не надавав ніколи (з 36% до 24%, відповідно). Протягом останніх 10 років майже незмінною залишалася частка тих, хто робить пожертви у дні великих свят та оплачує треби, обряди (у межах 29-34%, за даними останнього опитування – 31,5%), що вище показника 2000р. (16%), (діаграма і таблиці «Чи підтримуєте Ви Церкву матеріально?», с.36-37).

У 2022р. серед членів релігійної громади надають матеріальну допомогу церкві регулярно 44%, серед тих, хто не є членом громади – лише 3%, зрідка – відповідно 34% і 26,5%, роблять пожертви у дні великих свят та оплачує треби – відповідно 18% і 37%, ніколи не надають матеріальну допомогу – відповідно 3% і 33%.

Оскільки серед жителів Західного регіону найбільше тих, хто є членом релігійної громади, то, відповідно, там найбільша частка тих, хто регулярно їм надає матеріальну

допомогу (31,5%, тоді як в інших регіонах – від 8% до 9%). Серед вірних різних церков найчастіше регулярну допомогу церкві надають вірні протестантських та євангелічних церков (59%) та УГКЦ (39,5%). Серед вірних УПЦ(МП) цей показник становить 17%, серед вірних ПЦУ – 15%.

Найбільше тих, хто ніколи не надає допомогу церкві, у Східному (37%) та Південному (36%) регіонах, серед представників молоді (серед тих, кому від 18 до 24 років – 38%, хоча минулого року в цій віковій групі таку відповідь давали помітно більше – 51%), серед тих, хто не відносить себе до жодного віросповідання (76%).

Серед жителів Центрального регіону відносно більшість (41%) становлять ті, хто робить пожертви у дні великих свят та оплачує виконання треб. Те ж саме стосується «просто православних» (39%), «просто християн» (39%) та вірних УПЦ(МП) (44%).

10. Мотивація відвідування релігійних служб. Говорячи про мотивацію відвідування релігійних служб, найчастіше ті, хто беруть у них участь, називають спілкування з Богом (54%), участь у молитвах, релігійних обрядах (51%). Дещо рідше називають бажання послухати проповідь (35%), те, що

відвідування релігійної служби заспокоює, дозволяє забути про повсякденні турботи (35%), допомагає вирішити моральні проблеми, які тривожать (24%). 20% роблять це для того, щоб побути серед своїх однодумців, серед людей, які їм симпатичні, 14% мотивують тим, що вони так робили все життя, і лише 4% — тому що релігійна громада надає їм якусь допомогу, підтримку (таблиці «З якою метою Ви відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння?», с.38). Істотних змін у мотивації відвідування релігійних служб, порівняно з «довоєнним» часом, не відбулося.

Як і минулого року, за мотивацією виділяються жителі Південного регіону — для них провідним мотивом є те, що відвідування релігійної служби заспокоює, дозволяє забути про повсякденні турботи (43%), а спілкування з Богом має для них значно менше значення (30%), ніж для жителів інших регіонів. Для жителів Півдня та Сходу менше значення (відповідно 37% і 35%), ніж для жителів Західного та Центрального регіонів (відповідно 57% і 54%) має участь у молитвах, релігійних обрядах, а жителі Східного регіону рідше (24%), ніж жителі інших регіонів (від 33% до 41%) відвідують релігійні служби, щоб послухати проповідь.

Разом з тим, якщо у 2021р. представники молодших вікових груп рідше, ніж представники старших і середніх вікових груп, відвідували релігійні служби, тому що це заспокоює їх або допомагає вирішити моральні проблеми (наприклад, у віковій групі 18-24 роки такі відповіді давали відповідно лише 17% і 14% опитаних), то зараз значущість цих чинників у молодших груп зросла і зрівнялася з показниками в середніх вікових групах (наприклад, у віковій групі 18-24 роки ці показники зросли відповідно до 30% і 26% опитаних).

Жінки частіше за чоловіків як мотиви відвідування релігійних служб називають те, що це заспокоює їх (відповідно 38% і 29%) або допомагає вирішити моральні проблеми (відповідно 27% і 19%).

Ті, хто не відвідує релігійні служби, найчастіше причиною цього називають те, що для сповідування релігії не обов'язково відвідувати релігійні служби, зібрання, служіння (37%), що не відчувають жодної потреби

в цьому (36%), не мають на це часу (27%). Рідше як причину називають те, що є невірними або атеїстами (14%), те, що серед їх знайомих ніхто не відвідує релігійні служби, зібрання, служіння (7%). І лише по 2% називають як причину те, що там, де вони живуть, зовсім немає релігійних громад або немає громад тієї церкви чи релігії, до якої вони належать, або ж те, що беруть участь у релігійних службах, зібраннях, служіннях у мережі Інтернет, слухають служби по телебаченню чи радіо (таблиці «Чому Ви не відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння?», с.39).

11. Чи потрібна модернізація Церкви? Ті респонденти, які відвідують релігійні служби, відповідаючи на питання, чи потрібно щось змінювати в діяльності релігійної громади, чиї релігійні служби, зібрання, служіння вони відвідують, переважно відповідають, що нічого не потрібно змінювати (54%).

15% дотримуються думки, що потрібно більше уваги приділяти різним видам допомоги членам громади, їх підтримці, 14% — більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади, 12% — більше уваги приділяти проблемам членів громади, 10% вказували на необхідність здійснення служб, проповідей рідною для них мовою (минулого року таку відповідь давали рідше — 5%), 9% — спрощувати обрядовість, скорочувати тривалість служіння, 8% — більше уваги приділяти ознайомленню членів громади з основами релігійного вчення, 4,5% вказали на необхідність проведення зібрань, служінь у більш зручний час (діаграма і таблиці «Чи потрібно щось змінювати в діяльності релігійної громади...?», с.40–41).

Жителі Центрального регіону частіше, ніж жителі інших регіонів вважають, що релігійні громади мають більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади (22%, в інших регіонах — від 8% до 13%) та здійснювати службу рідною для них мовою (13%, в інших регіонах від 5% до 9%). Частіше про необхідність здійснення служби рідною для них мовою говорять україномовні респонденти (11%), ніж російськомовні (5%).

Представники наймолодшої вікової групи (18-24 роки) частіше за інших говорять про необхідність спрощення обрядовості, скорочення тривалості служіння (16%),

здійснення служб, проповідей рідною для них мовою (16%), проведення зібрань, служб у більш зручний для них час (12%).

Жінки частіше за чоловіків вважають, що релігійні громади повинні більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади (відповідно 17% і 8%), а також що потрібно більше уваги приділяти різним видам допомоги членам громади, їх підтримці (відповідно 17% і 12,5%).

2. РЕЛІГІЯ, ЦЕРКВА І СУСПІЛЬСТВО

1. Церква продовжує утримувати одну з перших позицій за рівнем довіри серед суспільних і політичних інститутів (поряд зі Збройними Силами та волонтерськими організаціями). Разом з тим, порівняно з 2010р., коли рівень суспільної довіри до Церкви досяг максимуму (72,5%), наразі цей показник є нижчим – 61%⁹ (діаграма і таблиця «*Чи довіряєте Ви Церкві?*», с.42). Найбільшою мірою довіряють Церкві жителі Західного регіону (74% респондентів), в інших регіонах – від 55% до 58%.

2. Рівень визнання морального авторитету церкви є нижчим, ніж рівень довіри до неї. Відповідний показник знижувався упродовж 2010–2020рр. (з 56% до 44,5% у 2020р., частка тих, хто не вважав Церкву моральним авторитетом – зросла в цей період з 27% до 40%). Однак, показники 2021р. і 2022р. виявилися більш оптимістичними – вважали Церкву моральним авторитетом у 2021р. 48%, у 2022р. – 49%, не вважали – відповідно 31% і 33% (діаграма і таблиці «*Чи є для Вас сьогодні Церква моральним авторитетом?*», с.43–44).

Позиції громадян з цього питання відрізняються у регіонах і залежать від конфесійно-церковної визначеності респондентів: Церква є моральним авторитетом для 72% жителів Заходу країни і лише для 39–43% жителів інших регіонів. Разом з тим, зростання морального авторитету Церкви, порівняно з

2020р., на загальнонаціональному рівні відбулося за рахунок його зростання у Східному та Південному регіонах. Якщо у 2020р. на Сході та Півдні більшість або відносна більшість опитаних (67% і 42%, відповідно) не вважали Церкву моральним авторитетом, то зараз частки тих, хто вважає і не вважає Церкву авторитетом, у цих регіонах статистично значуще не відрізняються (на Півдні – відповідно 40% і 41%, на Сході – відповідно 43% і 42%).

За конфесійно-церковною ознакою: вона є моральним авторитетом для 84% вірних протестантських та євангелічних церков, для 82% вірних УГКЦ (найвищі показники), меншою мірою – для вірних УПЦ(МП) (66%) і ПЦУ (59%), ще меншою – для «просто православних» (34%) і «просто християн» (31%), а серед тих, хто не відносить себе до жодної релігії – лише для 3%.

Рівень визнання Церкви моральним авторитетом найвищий у найстаршій віковій групі (60 років і старші – 58%), тоді як в інших вікових групах – від 38% до 49%.

3. Ставлення громадян до моральності священнослужителів є досить критичним. Лише 23% респондентів висловили впевненість у тому, що «більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи» (у 2021р. таких було 21%). Частка тих, хто вважає, що більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи, порівняно з минулим роком, зросла в Західному регіоні (з 19% до 32%). У Центральному регіоні вона, навпаки, дещо (знизилася з 23% до 17%), на Півдні і Сході статистично значуще не змінилася.

Найвищим є цей показник серед вірних протестантських та євангелічних церков (46%). Серед вірних УПЦ(МП) він становить 36%, серед вірних УГКЦ – 35%, ПЦУ – 27%, серед «просто православних» та «просто християн» – по 15%, серед тих, хто не належить до жодного віросповідання – лише

⁹ Дані по довірі до Церкви наводяться за результатами соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім.І.Кучеріва 5-12 серпня 2022р. за грантової підтримки Університету Бремена та Міжнародного фонду «Відродження». Опитування методом *face-to-face* проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та місті Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській областях – лише на територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022р. (за віком, статтю, типом поселення). Опитано 2 024 респонденти віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

5,5%. Дещо частіше вважають священнослужителів моральним авторитетом представники найстаршої вікової групи (27%).

Увесь період моніторингу переважає думка, що *«священнослужителі – такі ж як і більшість із нас, – з усіма достоїнствами і гріхами»*. Ця точка зору є переважаючою у всіх групах за ознакою конфесійно-церковної визначеності (за винятком вірних протестантських та євангелічних церков) (діаграма і таблиці *«З яким судженням стосовно священнослужителів Ви найбільше згодні?»*, с.44–45).

4. Оцінка ролі та функцій Церкви в суспільстві. Упродовж усього періоду моніторингу досить високо оцінювалася громадянами позитивна суспільна роль Церкви. Однак, з початком воєнних дій на Сході країни частка тих, хто відзначав роль Церкви як позитивну (у 2014р. – 52,5%), зменшилася до показника 40% у 2020р. У 2021р. частка тих, хто вказував на позитивну роль Церкви, зросла до 49,5%, у 2022р., після початку повномасштабної агресії Росії, зафіксоване ще більше зростання – до 59%, що є одним з найвищих показників з 2000р. (близький показник – 56% – був зафіксований у 2010р.).

Порівняно з попереднім роком, частка таких зросла на статистично значущому рівні в усіх регіонах, крім Східного (у Західному – на 7%, у Центральному – на 8%, у Південному – на 19%), (діаграма і таблиці *«Яку роль відіграє Церква в сучасному українському суспільстві?»*, с.46–47). У Східному регіоні на позитивну роль Церкви вказує значно менша частка респондентів, порівняно з іншими регіонами (на Заході – 78%, у Центрі – 54%, на Півдні – 60%, на Сході – 41%).

Чим молодші респонденти, тим рідше вони вказують на позитивну роль Церкви (від 65% серед тих, кому 60 і більше років, до 46% серед тих, хто кому менше 25 років).

На позитивну роль Церкви вказують переважна більшість вірних основних конфесій та церков України: УГКЦ (90%), протестантських та євангелічних церков (82%), УПЦ(МП) (79%) і ПЦУ (71%). Серед «просто християн» – 45%, серед «просто православних» – 44%, найрідше – ті, що не відносять себе до жодного віросповідання (11%).

26% опитаних дотримуються думки, що Церква не відіграє помітної ролі (у 2021р. таких було більше – 33%). Зараз таку позицію найчастіше поділяють жителі Східного регіону (36,5%), найрідше – жителі Західного регіону (12%).

При цьому слід особливо наголосити, що про негативну роль Церкви не йдеться: за час моніторингу частка тих, хто поділяв таку думку, не перевищувала 7% опитаних (зараз становить 2%).

5. Відповідаючи на питання, які головні цілі повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні, найчастіше респонденти називають духовну підтримку людей, що переживають духовну кризу (51%), вшанування Бога, спільні молитви (47%), моральне оздоровлення суспільства (29%), допомогу соціально незахищеним групам населення (27,5%), захист традиційних цінностей (24%), (діаграма і таблиці *«Які головні цілі повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні?»*, с.48–50).

Жителі Західного регіону частіше, ніж жителі інших регіонів, називають вшанування Бога, спільні молитви (63%, в інших регіонах – від 31% до 46%). Представники найстаршої вікової групи називають цю мету частіше, ніж представники інших вікових груп (53%, в інших вікових групах – від 40% до 48%).

Вірні УГКЦ (71%) та вірні протестантських і євангелічних церков (70%) називають її частіше, ніж вірні УПЦ(МП) (56%) та ПЦУ (52,5%). Вірні УГКЦ частіше, ніж минулого року, називають однією з цілей Церкви допомогу соціально незахищеним групам населення (їх частка зросла з 13,5% до 23%).

Якщо порівнювати відповіді на два питання: *«Які головні цілі повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні?»* і *«Які головні цілі реалізує церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) Ви належите?»*, то відповіді на ці два питання загалом є схожими, тобто респонденти найчастіше вважають, що церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) вони належать, реалізують їх очікування. Респондентами називаються такі найголовніші цілі, які реалізує їх церква: вшанування Бога, спільні молитви (59% тих, хто відносить себе до якоїсь

церкви чи релігійного об'єднання), духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу (47%), моральне оздоровлення суспільства (27%), захист традиційних цінностей (26%), допомога соціально незахищеним групам населення (21%), (діаграма і таблиці «Які головні цілі реалізує церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) Ви належите?», с.51-53). Однак, частка тих, хто вважає, що церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) вони належать, допомагає соціально незахищеним групам населення, є меншою (21%), ніж частка тих, хто вважає, що цю ціль повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні (27,5%). Тобто, запит суспільства на виконання релігійними організаціями цієї функції реалізується недостатнім чином.

Жителі Західного регіону частіше, ніж жителі інших регіонів, як реалізовану їх релігійною організацією ціль називають вшанування Бога, спільні молитви (74%, в інших регіонах – від 33% до 55%). Частіше про реалізацію цієї цілі також говорять вірні УГКЦ (79%) та протестантських і євангелічних церков (74%), тоді як серед вірних УПЦ(МП) – 62%, ПЦУ – 60%. Також частіше це відзначають представники найстаршої вікової групи (64%, в інших вікових групах – від 54% до 59%).

Жителі Західного і Південного регіонів (відповідно 16% і 17%) частіше, ніж жителі інших регіонів, відзначають реалізацію їх церквою мети виховання молоді. Жителі Центрального регіону частіше, ніж жителі інших регіонів, відзначають реалізацію їх релігійною організацією духовної підтримки людей, які переживають духовну кризу (55%). Жителі Центрального та Південного регіонів (відповідно 26% і 28%) частіше, ніж жителі інших регіонів, відзначають реалізацію їх релігійною організацією допомоги соціально незахищеним групам населення.

Вірні УГКЦ частіше, ніж вірні інших церков, відзначають, що їх церква захищає традиційні цінності (42%), серед вірних ПЦУ та УПЦ(МП) таку відповідь дають відповідно 27% і 21%, а найрідше – вірні протестантських та євангелічних церков (9%).

6. Громадяни України вважають, що провідне або важливе місце в діяльності

церкви, релігійного об'єднання повинно посідати соціальне служіння, допомога людям, їх підтримка.

32% опитаних відповіли, що соціальне служіння повинно відігравати провідну роль у діяльності церкви, 37% – що соціальне служіння є важливою, але не першочерговою діяльністю церкви. Лише 9% опитаних вважають, що соціальне служіння є маловажливою діяльністю церкви і лише 6% – що церква (релігійне об'єднання) не повинна займатися соціальним служінням зовсім (діаграма і таблиці «Яке місце в діяльності церкви, релігійного об'єднання повинно посідати соціальне служіння...?», с.54-55).

Ці позиції мало відрізняються від тих, що були зафіксовані минулого року, однак, порівняно з 2021р., зросла значущість соціального служіння для наймолодшої вікової групи: якщо у 2021р. серед тих, кому менше 25 років, 54% дотримувалися думки, що соціальне служіння має бути провідним чи важливим напрямом діяльності Церкви, то зараз у цій групі так вважають 68%.

Такої думки дотримуються 81% вірних УГКЦ, 78% вірних протестантських та євангелічних церков, 78% вірних ПЦУ, 70% вірних УПЦ(МП), 63% «просто православних», 58% «просто християн» та 41% тих, хто не відносить себе до жодного віросповідання.

Оцінюючи, які види соціального служіння церков, релігійних об'єднань найбільш важливі для суспільства, найчастіше респонденти називали психологічну допомогу (62%) та захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців тощо) (49%). Ще 32% назвали релігійну освіту, 29% – виховання дітей, 25% – матеріальну допомогу, 7% – організацію дозвілля, 6% – професійну орієнтацію та навчання. 3% опитаних зазначили, що жодні види соціального служіння не є важливими для суспільства (діаграма і таблиці «Які види соціального служіння церков, релігійних об'єднань є найбільш важливими для суспільства?», с.55-56).

У баченні головних завдань і напрямів соціального служіння вирізняється Західний регіон – частіше, ніж жителі інших регіонів, жителі Заходу країни відносять до головних

видів соціального служіння виховання дітей (41%, в інших регіонах – від 22% до 33%) та релігійну освіту (40%, в інших регіонах – від 20% до 34%), але рідше, ніж в інших регіонах – захист вразливих груп (40,5%, в інших регіонах – від 51% до 55%). Жителі Південного регіону частіше за жителів інших регіонів називають матеріальну допомогу (40%, в інших регіонах – від 20% до 25%). Вірні УГКЦ більше значення, ніж вірні інших церков, надають вихованню дітей (48%).

Оцінюючи, які види соціального служіння церков, релігійних об'єднань були б цікавими особисто для них, 39% респондентів назвали психологічну допомогу, 23% – релігійну освіту, 20% – захист вразливих груп, 17% – виховання дітей, 16% – матеріальну допомогу, 10% – організацію дозвілля, 6% – професійну орієнтацію та навчання. 22% зазначили, що жодні види соціального служіння їх не цікавлять (минулого року таких було 28%).

Жителі Західного регіону частіше, ніж жителі інших регіонів, називають релігійну освіту (35%), виховання дітей (28%), професійну орієнтацію та навчання (12%); жителі Центрального регіону – психологічну допомогу (44%); жителі Південного та Східного регіонів – матеріальну допомогу (відповідно 24,5% і 21%); жителі Західного і Південного регіонів – організацію дозвілля (відповідно 17% і 14%); жителі Південного регіону – захист вразливих груп (32%, найрідше цей вид соціального служіння цікавить жителів Західного регіону – 14%), (діаграма і таблиці «Які види соціального служіння церков, релігійних об'єднань були б цікавими особисто для Вас?», с.57–58).

Психологічна допомога частіше цікавить вірних УПЦ(МП) (57%) і ПЦУ (49%), матеріальна допомога – вірних УПЦ(МП) (29%), найрідше – вірних УГКЦ (8%). Виховання дітей найбільше цікавить вірних протестантських та євангелічних церков (34%) та УГКЦ (26%), захист вразливих груп – вірних УПЦ(МП) (28%). 55% тих, хто не відносить себе до жодної релігії, не зацікавлені в жодному виді соціального служіння церков.

Представники старших вікових груп частіше, ніж респонденти молодшого віку,

висловлюють зацікавленість у таких видах соціального служіння як психологічна та матеріальна допомога.

52,5% опитаних зазначають, що їх особисто не торкнувся жоден з видів соціального служіння церков, релігійних об'єднань (минулого року таких було 58%). Найчастіше таку відповідь дають жителі Східного (60,5%) та Південного (59%) регіонів, ті, хто не відносить себе до жодної релігії (75%) та «просто православні» (64%). У молодших та середніх вікових групах таку відповідь дають частіше, ніж у старших.

Найрідше таку відповідь дають жителі Західного регіону (44%), вірні протестантських та євангелічних церков (31%) та УПЦ(МП) (37%), (діаграма і таблиці «Які види соціального служіння церков, ... торкнулися особисто Вас...?», с.59–60).

Серед видів соціального служіння, яке отримували респонденти, найчастіше вони називають психологічну допомогу (22%). 13% називають релігійну освіту, 9% – матеріальну допомогу (у 2021р. таких було лише 4%), 7,5% – допомогу у вихованні дітей, 7% – захист вразливих груп, 4% – допомогу в організації дозвілля, 4% – допомогу у професійній орієнтації та навчанні.

Жителі Західного регіону частіше, ніж жителі інших регіонів, зазначають, що отримали допомогу в релігійній освіті (23,5%), вихованні дітей (16%), організації дозвілля (9%), професійній орієнтації та навчанні (8%); жителі Південного регіону – матеріальну допомогу (15%), допомогу в рамках захисту вразливих груп (14%).

Представники старших вікових груп частіше, ніж респонденти молодшого віку, отримували від церков і релігійних організацій психологічну та матеріальну допомогу.

Соціальне служіння релігійних об'єднань під час війни. Відповідаючи на питання «Які завдання є першочерговими для релігійних об'єднань під час війни?», найчастіше респонденти називають надання психологічної допомоги (54%), допомогу Збройним Силам України (45,5%) та допомогу у вирішенні соціальних і матеріальних проблем

громадян (39,5%). Ще 28% називають залучення міжнародної уваги та допомоги Україні, 23% – допомогу внутрішньо переміщеним особам, 18% – пом'якшення наслідків руйнування міст, сіл, соціальної і транспортної інфраструктури, 4% – забезпечення потреб українських біженців за кордоном (діаграма і таблиці «Які завдання є першочерговими для релігійних об'єднань під час війни?», 51-62).

Надання психологічної допомоги називається як найважливіший вид соціального служіння жителями всіх регіонів, вікових груп респондентів та майже всіх церковно-конфесійних груп (за винятком вірних УГКЦ, які дещо більш важливою вважають допомогу Збройним Силам України).

Допомога Збройним Силам оцінюється як друга за важливістю у Західному та Центральному регіонах України, у Східному регіоні поділяє за важливістю 2-4 місця поряд з допомогою у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян та залученням міжнародної уваги та допомоги Україні. У Південному регіоні перебуває на третьому місці за важливістю після психологічної допомоги та допомоги у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян.

48% опитаних відповіли, що їм відомо про випадки, коли релігійні громади (будь-якої релігійної належності) після початку широкомасштабної війни Росії проти України надавали допомогу Збройним Силам України. Найчастіше відповідають, що їм відомо про такі випадки, жителі Західного регіону (70%), вірні УГКЦ (82%), протестантських та євангелічних церков (77%), (таблиці «Чи відомо Вам про випадки...?», с.62-64).

43,5% опитаних відомо про випадки, коли релігійні громади надавали матеріальну допомогу біженцям (серед внутрішньо переміщених осіб про такі випадки знають 49% опитаних). Найчастіше відповідають, що їм відомо про такі випадки, жителі Західного регіону (56%), вірні протестантських та євангелічних церков (74%) та УГКЦ (71%).

40% опитаних відомо про випадки, коли релігійні громади надавали прихисток біженцям (серед внутрішньо переміщених осіб про такі випадки знають 44% опитаних). Найчастіше відповідають, що їм відомо про такі випадки, жителі Західного регіону (53%),

вірні протестантських та євангелічних церков (68%) та УГКЦ (60%).

33% респондентів відомо про випадки, коли релігійні громади залучали чи розподіляли гуманітарну допомогу з-за кордону. Найчастіше таку відповідь дають вірні протестантських та євангелічних церков (66%).

27% опитаних відомо про випадки облаштування у приміщеннях храмів бомбосховищ (найчастіше – у Східному регіоні (34%)).

24% опитаних відомо про випадки надання релігійними організаціями допомоги медичним і соціальним закладам.

24% респондентів відомо про випадки надання релігійними організаціями допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій (серед жителів територій, які тимчасово були окуповані, та прифронтових територій – 31%). Найчастіше таку відповідь дають жителі Сходу країни (31%), вірні протестантських та євангелічних церков (53%).

21% відомо про випадки, коли релігійні об'єднання допомагали в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами (серед жителів територій, які тимчасово були окуповані – 34%, серед жителів прифронтових територій і територій, що піддавалися артилерійським обстрілам – 31%). Найчастіше таку відповідь дають жителі Сходу країни (29%), вірні протестантських та євангелічних церков (40,5%).

Разом з тим, 6% опитаних відповіли, що їм відомо про випадки, коли релігійні громади після початку широкомасштабної війни Росії проти України висловлювали підтримку діям Росії, а 4% опитаних знають про випадки, коли релігійні громади допомагали окупантам. Найбільше таких серед жителів Сходу країни – 10%, хоча серед тих, хто жив на тимчасово окупованих територіях, таких менше – 2%.

4,5% опитаних відповіли, що їм відомо про випадки, коли релігійні громади привласнювали гуманітарну допомогу або використовували її в корисливих цілях (найчастіше – у Західному (7%) та Східному (6%) регіонах).

20% респондентів відповіли, що їм відомо про випадки будівництва та утримання Церквою

(релігійною організацією) медичних і соціальних установ (лікарень, хоспісів, будинків для літніх людей, дитячих притулків тощо) (минулого року таких було 29%), але переважна більшість (79%) не чули про це (минулого року таких було 69%). Найчастіше про це зазначають жителі Західного регіону (29%), вірні протестантських і євангелічних церков (36,5%) та УГКЦ (32%), (діаграма і таблиці «*Чи відомі Вам випадки будівництва та утримання Церквою...?*», с.65–66).

Відповідаючи на питання «*Чи достатньою мірою релігійні громади (будь-якої релігійної належності) після початку широкомасштабної війни Росії проти України реалізують такі дії як надання допомоги біженцям, Збройним Силам України, жителям деокупованих і прифронтових територій?*», 18% респондентів зазначають, що у сфері надання допомоги біженцям релігійні громади роблять усе можливе в цьому напрямі, 33% – що роблять дуже багато, 15,5% – мало що роблять, 3% – нічого не роблять; у сфері надання допомоги ЗСУ – відповідно 19%, 30%, 15% і 3,5%; у сфері надання допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій – відповідно 14,5%, 21%, 15% і 6% (діаграма і таблиці «*Чи достатньою мірою релігійні громади...?*», с.66–67).

У сферах надання допомоги Збройним Силам та біженцям найкраще оцінюють діяльність релігійних громад жителі Західного регіону, вірні протестантських і євангелічних церков та УГКЦ, у сфері надання допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій – вірні протестантських та євангелічних церков.

53% опитаних відомо про надання священнослужителями церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, гуманітарної допомоги і соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам в Україні (діаграма і таблиці «*Чи відомо Вам про випадки ...?*», с.68). Найрідше таку відповідь дають жителі Сходу (38%, в інших регіонах – від 53% до 58%), найчастіше – вірні протестантських та євангелічних церков (80%).

47% опитаних відомо про участь священнослужителів церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, в обороні України (капеланська служба, служба у Збройних Силах України, територіальній обороні (від 41% жителів Півдня країни до

49% жителів Заходу). Статистично значущих відмінностей у відповідях на це питання між вірними найбільш чисельних церковно-конфесійних груп не спостерігається.

36% респондентів відповідають, що церква чи релігійне об'єднання, до якого вони належать, залучала гуманітарну допомогу з-за кордону для допомоги громадянам України, які постраждали від війни (найчастіше таку відповідь дають жителі Центрального регіону (42%), вірні протестантських та євангелічних церков (73,5%)).

34% опитаних відомі заяви керівників церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, що привертають увагу світових лідерів і суспільств до ситуації в Україні і закликають до осуду агресії Кремля. Найчастіше таку відповідь дають жителі Західного регіону (41%), вірні протестантських і євангелічних церков (46%) та УГКЦ (45%).

26% опитаних відомо про випадки супроводу священнослужителями церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, гуманітарних вантажів чи участі в організації гуманітарних коридорів, евакуації з місць воєнних дій і прилеглих територій. Найчастіше таку відповідь дають жителі Західного (32%) і Східного (29%) регіонів, вірні протестантських та євангелічних церков (48%).

22% опитаних відомо про надання священнослужителями церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, гуманітарної допомоги і соціальної підтримки українським біженцям за кордоном. Найчастіше таку відповідь дають жителі Західного регіону (28%), вірні протестантських та євангелічних церков (46%).

20% опитаних відомо про забезпечення священнослужителями церкви чи релігійного об'єднання, до якого вони належать, духовних, релігійних потреб українських біженців за кордоном. Найчастіше таку відповідь дають жителі Західного регіону (26%), вірні протестантських та євангелічних церков (53%).

26% тих респондентів, які під час війни деякий час жили за кордоном, були свідками діяльності представників якоїсь з українських Церков чи українських релігійних об'єднань за кордоном (діаграма «*Чи були Ви свідком діяльності представників якоїсь*

з українських Церков чи українських релігійних об'єднань за кордоном?», с.66).

74% членів релігійних громад відповідають, що релігійна громада, до якої вони належать, з початку широкомасштабної війни Росії проти України надавала матеріальну допомогу біженцям, 74% – надавала допомогу Збройним Силам України, 59% – надавала прихисток біженцям, 41% – залучала чи розподіляла гуманітарну допомогу з-за кордону, 38% – надавала допомогу медичним і соціальним закладам, 35% – надавала допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій, 28% – облаштовувала у приміщенні храму бомбосховище, 27% – допомагала в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами. Найбільш активну роль своїх громад у наданні більшості видів допомоги відзначають члени громад протестантських та євангелічних церков (діаграма і таблиці «*Чи релігійна громада, до якої Ви належите...?*», с.71-72).

54% членів релігійних громад відповідають, що отримували під час війни від релігійної громади, до якої вони належать, моральну підтримку, 47% – психологічну підтримку, 22% – матеріальну підтримку. Стосовно різних видів допомоги вирізняється позиція вірних УГКЦ, більшість яких відповідають, що не потребували психологічної (67,5%), моральної (58%) та матеріальної (86%) підтримки від релігійної громади (діаграма і таблиці «*Чи отримували Ви під час війни від Вашої релігійної громади?*», с.73).

7. Національна орієнтованість Церкви. У 2000р. більшість (53%) громадян України виступали проти того, щоб Церква в Україні була національно орієнтованою (за 29% тих, хто підтримував таку позицію). Упродовж 2010-2020рр. частка тих, хто виступає проти національної орієнтованості Церкви, коливалася в межах 37-43%, а частка тих, хто виступає «за» – у межах 31-34% (діаграма і таблиці «*Чи повинна церква, релігія бути національно орієнтованою?*», с.74).

Однак, за даними опитування, що проводилося у 2021р., частка тих, хто підтримує національну орієнтованість Церкви, зросла до 39%, а частка тих, хто виступає «проти», становила 44,5%. За даними опитування 2022р., після початку повномасштабної

агресії Росії, частка тих, хто підтримує національну орієнтованість Церкви, зросла ще більше – до 49%, а частка тих, хто виступає «проти», зменшилася до 32,5%. Очевидно, прихильники такої позиції вкладають у це поняття позитивну конотацію «патріотичної позиції Церкви», а противники, навпаки – негативну конотацію «національної обмеженості». Також очевидно, що в умовах війни суспільний запит на патріотичну позицію Церкви істотно зріс.

У Західному і Центральному регіонах прихильники національної орієнтованості Церкви становлять більше половини (відповідно 63% і 51% опитаних). У Південному та Східному регіонах противники національної орієнтованості Церкви становлять відносну більшість (відповідно 43,5% і 46%). Однак, противників національної орієнтованості Церкви в цих регіонах стало істотно менше, ніж у 2021р. (тоді вони становили відповідно 61% і 58% опитаних у цих регіонах).

Вважають, що Церква повинна бути національно орієнтованою, більшість вірних УГКЦ (70%), ПЦУ (60%) та відносна більшість вірних протестантських і євангелічних церков (50%), «просто православних» (38,5%). Противники національної орієнтованості Церкви становлять більшість тих, хто не відносить себе до жодної релігії (51%), відносну більшість вірних УПЦ(МП) (49%) та «просто християн» (45%).

3. ЦЕРКВА І ДЕРЖАВА

1. Ставлення громадян до ідеї запровадження інституту державної церкви. За період моніторингу число її прихильників зменшувалося з 20% у 2000р. до 11% у 2020р. У 2021р. їх частка зросла до 18%, у 2022р. – до 28%, хоча вони і продовжують залишатися в меншості. Не підтримують зазначену ідею 47% (у 2021р. таких було 58%). Ця точка зору переважає в усіх регіонах і всіх конфесійно-церковних групах, за винятком вірних ПЦУ, серед яких число прихильників і противників цієї ідеї статистично значуще не відрізняється (відповідно 40% і 37%), (діаграма і таблиці «*У деяких країнах світу...?*», с.75).

Головними аргументами противників ідеї державної церкви є її невідповідність або праву на свободу совісті, або

багатоконфесійному характеру України (відповідно 40% і 45%), (діаграма і таблиці «Якщо Ви не згодні із запровадженням інституту державної церкви в Україні...?», с.66–77).

2. Попри несприйняття відносно більшістю громадян ідеї державної церкви, вони частіше підтримують дедалі ширше залучення Церкви до участі в державних чи громадських ритуалах (благословення під час прийняття присяги військовослужбовцями і представниками інших силових структур, освячення державних установ, будівель органів місцевого самоврядування, навчальних закладів).

Позитивно про це висловилися 51,5% опитаних (у 2021р. – 42%), негативно – лише 11% (у 2021р. – 17,5% (відповідно 38% і 41% поставилися до цього байдуже або вагалися з відповіддю)), (діаграма і таблиці «Як Ви ставитесь до дедалі ширшого залучення Церкви до участі в державних чи громадських ритуалах...?», с.77–78).

Частка тих, хто ставиться до цього позитивно, переважає частку тих, хто ставиться негативно, в усіх регіонах. Чим старші респонденти, тим частіше вони висловлюються про неї позитивно (від 42% серед тих, кому менше 25 років, до 55% серед тих, кому 60 і більше років). До цієї практики позитивно ставляться більшість вірних УГКЦ (66,5%), ПЦУ (64%), УПЦ(МП) (63%), протестантських та євангелічних церков (55%).

4. ОЦІНКА ГРОМАДЯНАМИ МІЖРЕЛІГІЙНИХ, МІЖКОНФЕСІЙНИХ ТА МІЖЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН

1. Відносна більшість (49%) респондентів зазначають, що відносини між вірними різних церков і релігій у місцевості, де вони живуть, є спокійними. Ще 12% зазначили, що вони є дружніми, 6% – що вони є конфліктними, 14% – що вони є напруженими (діаграма і таблиці «Якими є відносини між вірними різних церков і релігій у місцевості...?», с.78–79). Порівняно з 2021р., знизилася частка тих, хто вважає, що відносини є спокійними (з 58% до 49%), з 3% до 6% зросла частка тих, хто вважає, що вони є конфліктними, і з 5% до 14% – що вони є напруженими. Отже, можна констатувати погіршення стану міжрелігійних та міжконфесійних відносин, порівняно з минулим роком.

Найчастіше на конфліктність або напруженість у відносинах між вірними різних церков вказують жителі Центрального регіону (28%, у 2021р. – 11%), а також Західного регіону (21%, у 2021р. – 6%). У Південному і Східному регіонах частка таких значно менша (відповідно 5% і 9%). Найчастіше на конфліктність або напруженість у відносинах між вірними різних церков вказують вірні ПЦУ (28%, минулого року – 10%) та УПЦ(МП) (27%, минулого року – 10%), найрідше – вірні УГКЦ (8%, минулого року – 4%). Ці результати свідчать, що саме між вірними ПЦУ і УПЦ(МП) найбільш виражена напруженість у відносинах.

2. Упродовж періоду моніторингу зазнала змін громадська думка стосовно чинників конфліктів, які трапляються між вірними різних Церков.

Від 2000р. постійно зростала вага політичного чинника, і наразі він посідає першу позицію (43% респондентів відповідають, що конфлікти між церквами є суто політичними, у 2000р. так вважали лише 20% опитаних). 32% опитаних відповідають, що «конфлікти точаться головним чином, навколо майна та будівель». Частота називання цієї причини також зросла, порівняно з 2000р. (у 2000р. вона становила 22,5%), що, судячи з усього, навіяно повідомленнями в ЗМІ про суперечки і конфлікти з приводу користування культовими приміщеннями, які відбуваються переважно між громадами ПЦУ і УПЦ(МП) (діаграма і таблиці «Чому в Україні відбуваються конфлікти між вірними різних Церков?», с.79–81). Разом з тим, порівняно з 2021р., частота називання цієї причини зменшалася (минулого року її називали 40% опитаних). Порівняно з минулим роком з 34% до 25% зменшилася частка тих, хто бачить джерело конфліктів у тому, що «церковні ієрархи жадають влади», і з 15% до 20% зросла частка тих, хто вважає, що «суть конфліктів – у національному питанні». Незмінною на статистично значущому рівні залишилася частка тих, хто вважає, що «ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти» (відповідно 16% і 17%), що «істинна Церква повинна довести свою перевагу над іншими» (відповідно 10% і 11%).

Уявлення про політичну природу міжцерковних конфліктів найбільш поширені в Центральному (50%) і Південному (46%) регіонах. На негативну роль ЗМІ у

провокуванні конфліктів найчастіше вказують жителі Півдня країни (30%). На політичний характер міжцерковних конфліктів частіше вказують вірні УПЦ(МП) (51%), протестантських та євангелічних церков (50%), «просто християни» (50%), вірні ПЦУ (45%) та «просто православні» (41,5%). На те, що «ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти», частіше скаржаться вірні УПЦ(МП) (26%) та «просто християни» (22%).

5. ПРОГНОЗУВАННЯ ГРОМАДЯНАМИ ЗМІН У РЕЛІГІЙНІЙ СИТУАЦІЇ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ

38% опитаних вважають, що після закінчення війни роль релігійних об'єднань, церков у суспільному житті України не зміниться. Приблизно стільки ж (36%) вважають, що вона зросте, і лише 5,5% – що вона знизиться. Відносна більшість (47%) жителів Західного регіону очікують на зростання ролі релігійних об'єднань після війни, відносна більшість жителів Центрального та Східного регіонів (по 40%) вважають, що вона не зміниться, а в Південному регіоні частки перших і других статистично значуще не відрізняються (відповідно 36% і 39%), (діаграми і таблиці «Після закінчення війни...?», с.81-83).

«Просто православні» (44%), «просто християни» (46%) та ті, що не відносять себе до жодної релігії, (49%) частіше схильні вважати, що після закінчення війни роль релігійних об'єднань у суспільному житті України не зміниться. Більшість вірних протестантських і євангелічних церков (62%) та вірних УГКЦ (53%) і відносна більшість вірних ПЦУ (43%) дотримуються думки, що вона зросте, тоді як серед вірних УПЦ(МП) частки перших і других є однаковими (по 37%). Респонденти старшого віку частіше, ніж респонденти молодшого віку, вважають, що роль релігійних об'єднань зросте, і рідше, що вона не зміниться.

37% опитаних вважають, що після закінчення війни роль релігійних об'єднань, церков у вирішенні соціальних проблем громадян не зміниться, 31% – що вона зросте, і лише 6,5% – що вона знизиться. У Західному, Центральному та Південному регіонах частки тих, хто вважає, що роль релігійних

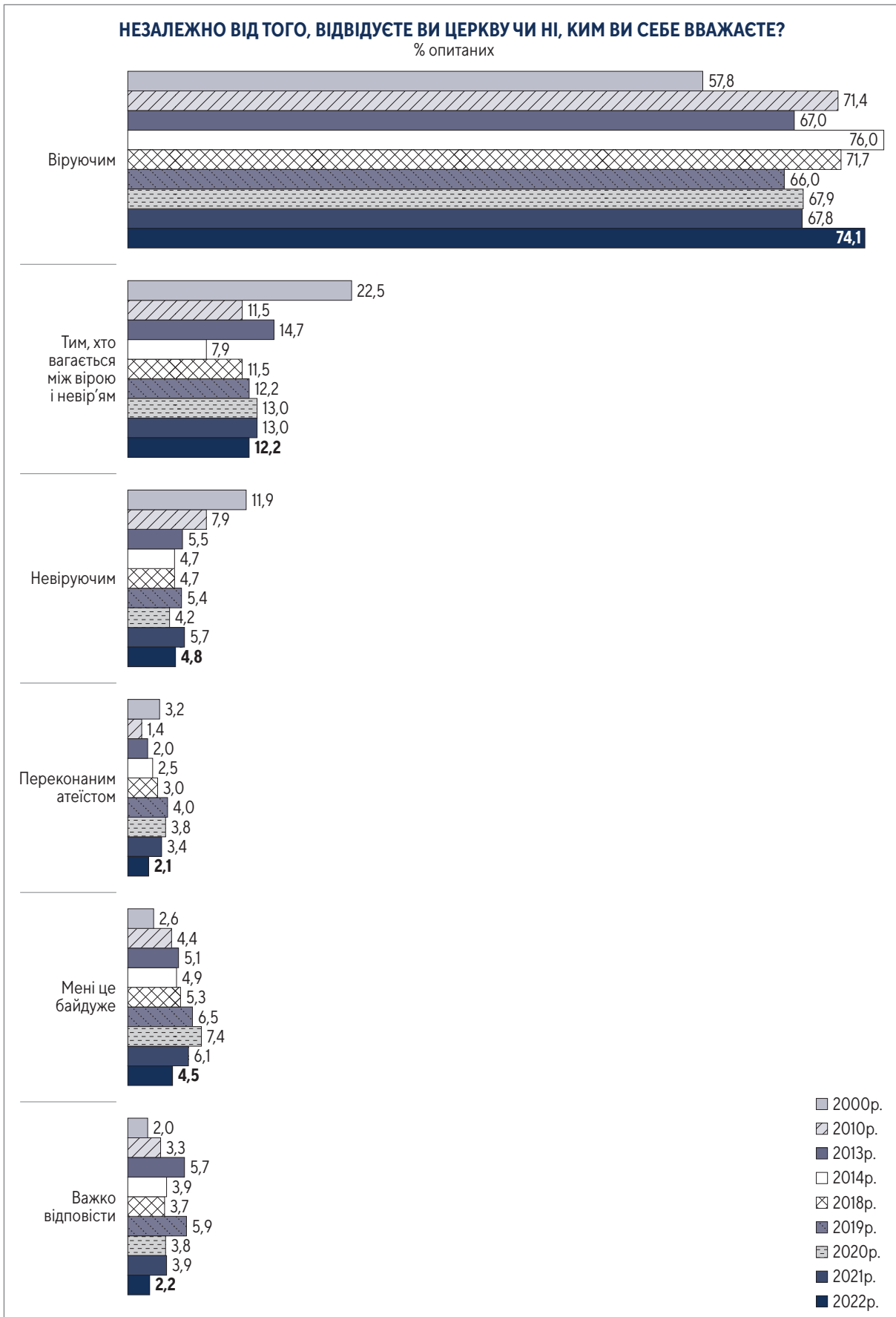
об'єднань у вирішенні соціальних проблем громадян не зміниться, і тих, хто вважає, що вона зросте, статистичного значуще не відрізняються, на Сході відносна більшість (41%) вважають, що вона не зміниться.

З-поміж представників конфесійно-церковних груп лише серед вірних протестантських і євангелічних церков (49%) та ПЦУ (38%) відносна більшість частіше дотримуються думки, що ця роль зросте. Респонденти старшого віку частіше, ніж респонденти молодшого віку, вважають, що роль релігійних об'єднань у вирішенні соціальних проблем зросте, і рідше – що вона не зміниться.

Стосовно рівня конфліктності у відносинах між церквами, релігійними об'єднаннями в Україні, то 32% опитаних вважають, що він залишиться без змін, 21% вважають, що він зросте, і стільки ж – що він знизиться. Частіше за представників інших конфесійно-церковних груп сподівання на зниження конфліктності висловлюють вірні УГКЦ (41%).

Відносна більшість (46%) респондентів вважають, що після закінчення війни релігійні об'єднання, церкви в Україні будуть змінюватися відповідно до вимог часу, 33,5% – що вони переважно дотримуватимуться традиції у своїй діяльності. Вважають, що релігійні об'єднання будуть змінюватися, більшість опитаних у Центральному (51%) та Південному (50,5%) регіонах, і відносна більшість жителів Західного регіону (46%), тоді як у Східному регіоні частки перших і других статистично значуще не відрізняються (відповідно 33% і 35%).

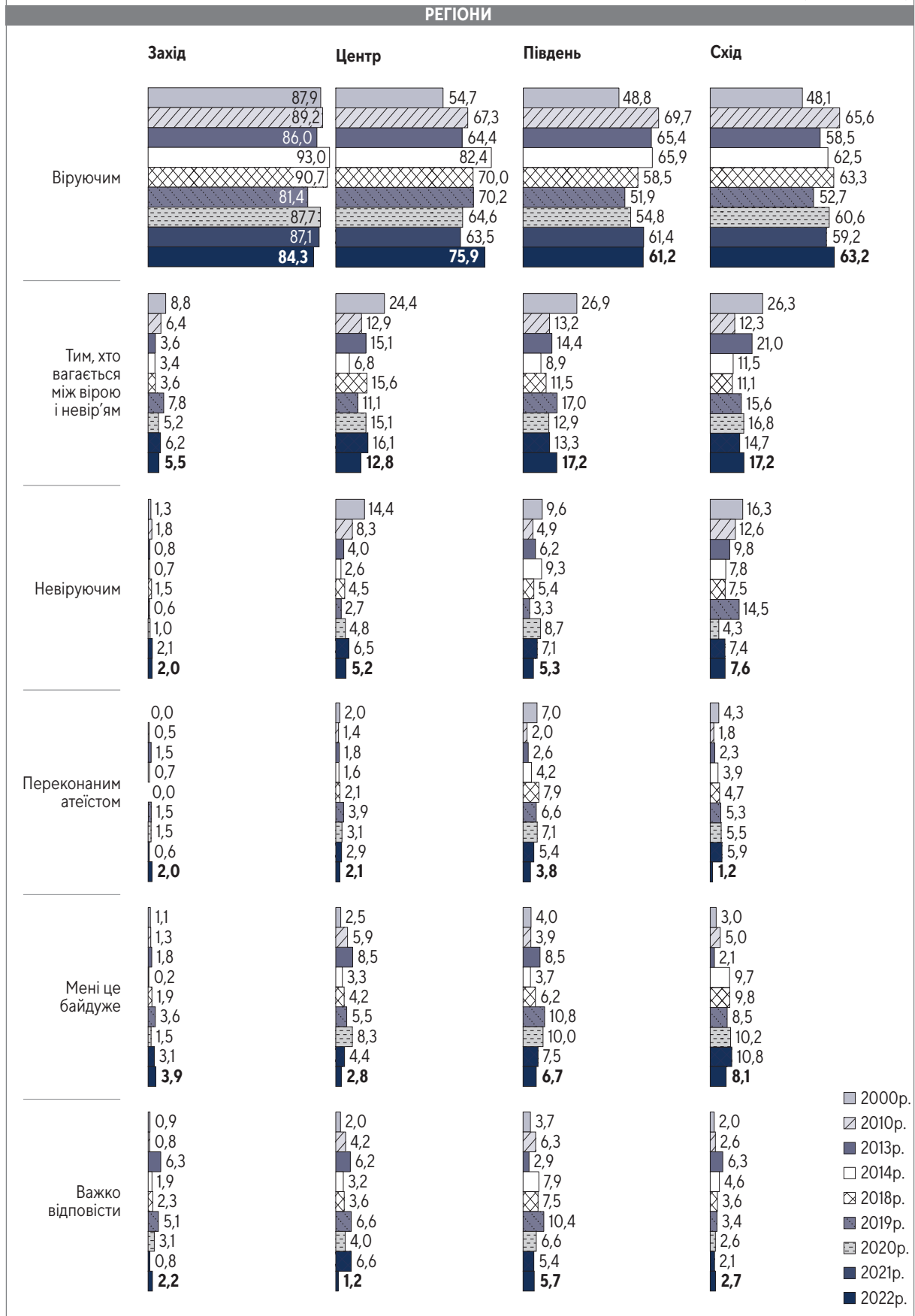
Більшість вірних ПЦУ (52%), відносна більшість вірних протестантських і євангелічних церков (45%) та «просто православних» (42%) дотримуються думки, що після війни релігійні об'єднання будуть змінюватися відповідно до вимог часу, тоді як серед вірних УГКЦ, УПЦ(МП) та «просто християн» частки тих, хто вважає, що релігійні об'єднання будуть модернізуватися, і тих, хто вважає, що вони дотримуватимуться традиції, статистично значуще не відрізняються. Чим молодші респонденти, тим частіше вони висловлюють сподівання, що релігійні організації будуть змінюватися відповідно до вимог часу.

НЕЗАЛЕЖНО ВІД ТОГО, ВІДВІДУЄТЕ ВИ ЦЕРКВУ ЧИ НІ, КИМ ВИ СЕБЕ ВВАЖАЄТЕ?

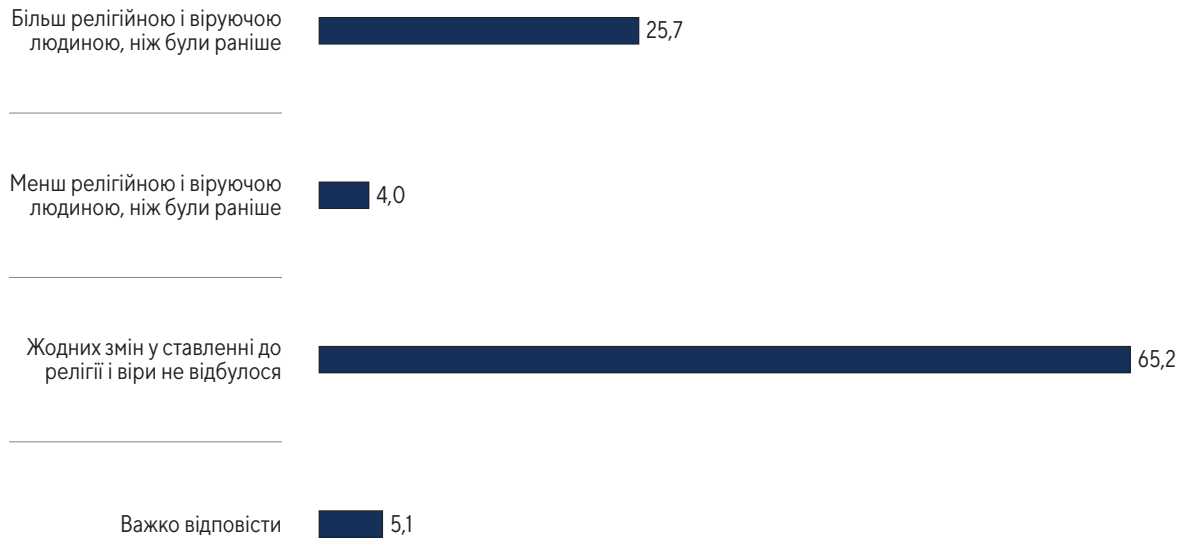
% опитаних

(продовження)

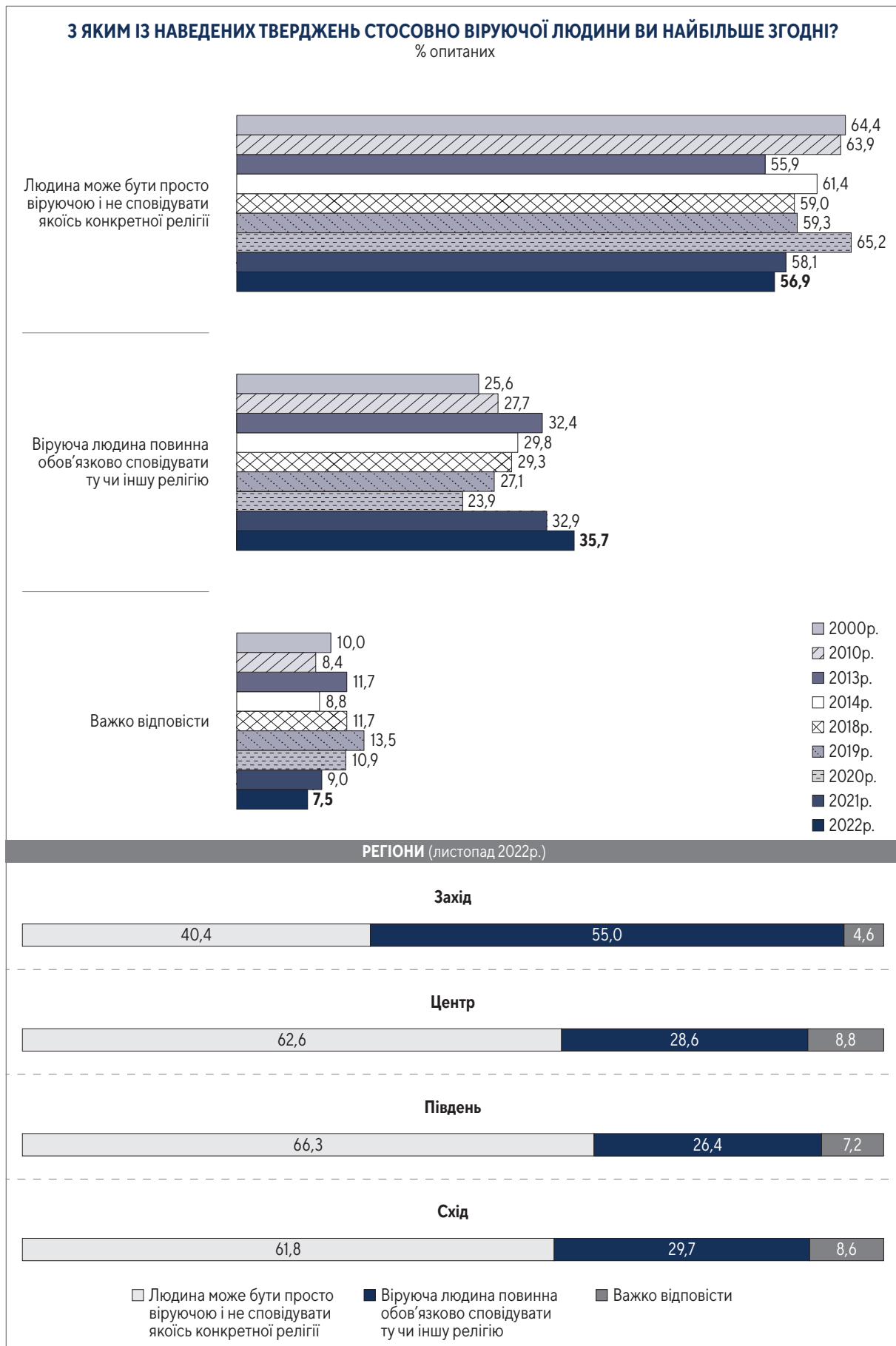
ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після лютого ц.р.) ВИ СТАЛИ...
% опитаних

Листопад 2022р.

РЕГІОНИ							
	Захід	Центр	Південь	Схід			
Більш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	31,2	24,3	22,0	23,3			
Менш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	4,1	4,0	0,5	5,9			
Жодних змін у ставленні до релігії і віри не відбулося	62,0	65,8	75,1	63,0			
Важко відповісти	2,8	5,9	2,4	7,8			
ВІК							
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
Більш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	18,4	17,8	22,1	25,5	23,8	33,6	
Менш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	4,0	3,4	4,1	4,6	4,8	3,1	
Жодних змін у ставленні до релігії і віри не відбулося	75,3	73,3	66,5	64,8	65,4	59,5	
Важко відповісти	2,3	5,5	7,3	5,1	6,0	3,8	
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ							
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте-стантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Більш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	31,2	38,2	20,4	31,2	45,9	17,7	3,4
Менш релігійною і віруючою людиною, ніж були раніше	4,2	4,6	4,7	2,4	2,7	2,9	3,4
Жодних змін у ставленні до релігії і віри не відбулося	61,3	50,4	67,4	65,4	48,6	73,1	86,4
Важко відповісти	3,3	6,9	7,6	1,0	2,7	6,3	6,8

З ЯКОЮ СОЦІАЛЬНОЮ СПІЛЬНОТОЮ ВИ ІДЕНТИФІКУЄТЕ СЕБЕ НАСАМПЕРЕД?							
% опитаних							
	УКРАЇНА		РЕГІОНИ (листопад 2022р.)				
	2021р.	2022р.	Захід	Центр	Південь	Схід	
З громадянами України	68,2	73,5	71,9	72,4	79,3	74,8	
З жителями Вашого міста (села)	15,6	13,9	14,6	15,6	9,1	12,2	
З жителями Вашого регіону	8,1	5,5	5,5	4,9	3,8	7,3	
З людьми Вашої професії	1,3	1,2	1,7	1,6	0,0	0,5	
З людьми тієї ж віри, що і Ви	2,7	2,6	3,0	3,1	1,9	1,5	
З людьми тієї ж Церкви, до якої належите Ви	1,0	1,5	1,8	1,3	2,9	1,0	
Інше	0,6	0,6	0,6	0,3	1,0	1,2	
Важко відповісти	2,5	1,1	0,9	0,7	1,9	1,5	
ВІК (листопад 2022р.)							
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
З громадянами України	79,0	76,4	74,3	73,4	74,5	69,6	
З жителями Вашого міста (села)	10,8	11,5	11,4	14,4	14,4	16,8	
З жителями Вашого регіону	2,8	4,7	7,0	5,4	4,5	6,0	
З людьми Вашої професії	0,6	1,4	1,9	2,2	1,5	0,2	
З людьми тієї ж віри, що і Ви	1,7	2,0	2,4	1,1	2,4	4,5	
З людьми тієї ж Церкви, до якої належите Ви	1,1	2,0	1,2	1,4	1,2	2,1	
Інше	1,7	0,0	0,7	0,5	0,3	0,7	
Важко відповісти	2,3	2,0	1,0	1,6	1,2	0,2	
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (листопад 2022р.)							
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
З громадянами України	74,8	64,4	81,4	72,8	60,8	74,1	69,1
З жителями Вашого міста (села)	14,9	15,9	10,5	16,5	10,8	13,2	13,1
З жителями Вашого регіону	4,5	6,1	2,9	6,3	2,7	8,6	10,6
З людьми Вашої професії	1,5	0,8	1,0	0,0	1,4	1,7	1,7
З людьми тієї ж віри, що і Ви	2,5	6,1	1,6	2,4	12,2	0,6	0,4
З людьми тієї ж Церкви, до якої належите Ви	1,2	4,5	0,0	1,5	12,2	1,1	0,4
Інше	0,0	0,0	1,0	0,5	0,0	0,6	1,7
Важко відповісти	0,7	2,3	1,6	0,0	0,0	0,0	3,0

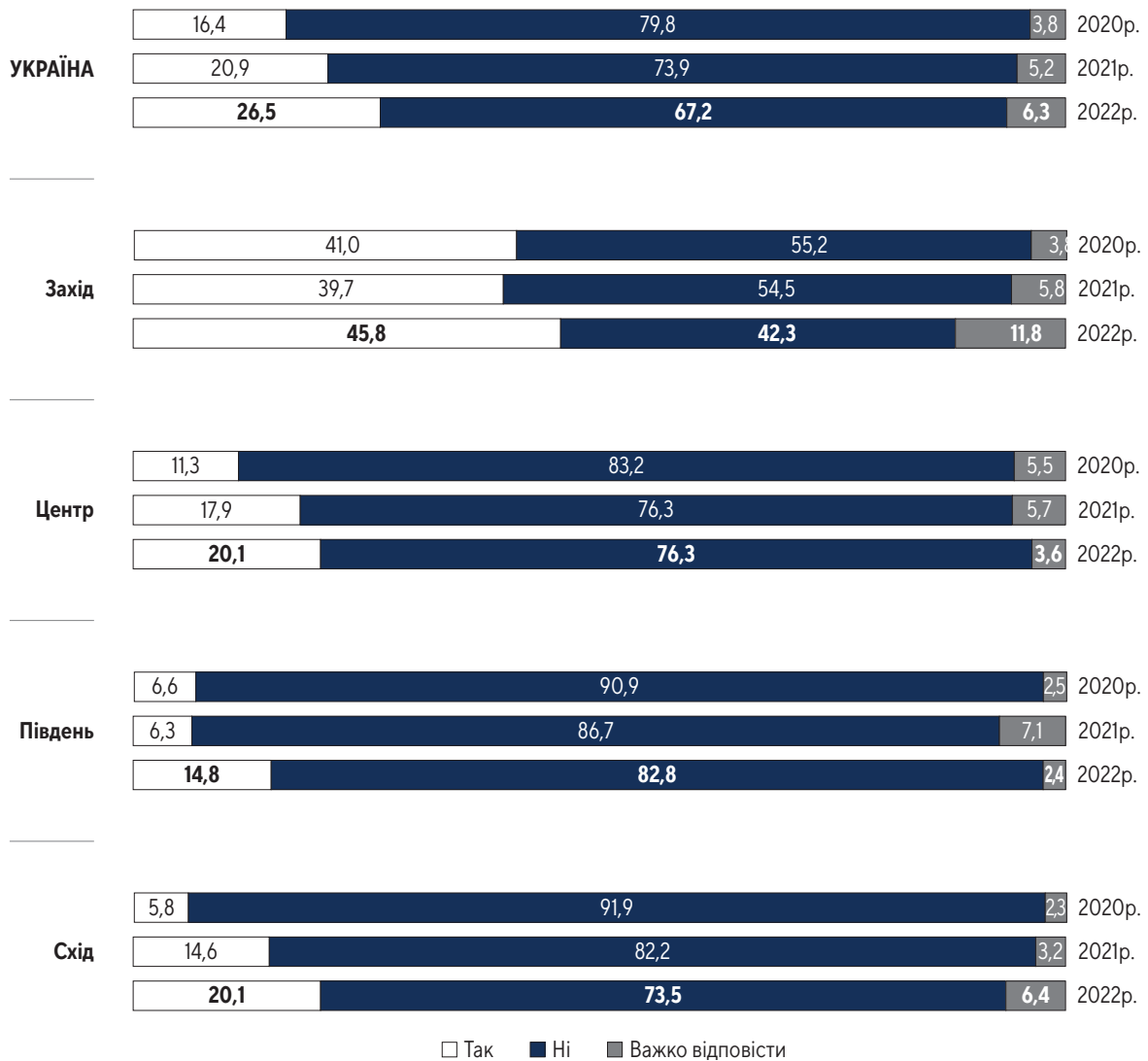
З ЯКИМ ІЗ НАВЕДЕНИХ ТВЕРДЖЕНЬ СТОСОВНО ВІРУЮЧОЇ ЛЮДИНИ ВИ НАЙБІЛЬШЕ ЗГОДНІ?							
% опитаних (продовження)							
	ВІК (листопад 2022р.)						
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
Людина може бути просто віруючою і не сповідувати якоїсь конкретної релігії	60,9	67,1	60,6	58,6	58,3	48,6	
Віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу релігію	27,0	28,8	33,3	32,7	34,5	44,2	
Важко відповісти	12,1	4,1	6,1	8,6	7,2	7,2	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (листопад 2022р.)						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Людина може бути просто віруючою і не сповідувати якоїсь конкретної релігії	52,2	40,9	69,7	34,6	36,5	75,9	73,3
Віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу релігію	41,0	53,8	23,5	61,0	60,8	19,0	8,5
Важко відповісти	6,8	5,3	6,8	4,4	2,7	5,2	18,2

ДО ЯКОЇ РЕЛІГІЇ ВИ СЕБЕ ВІДНОСИТЕ?									
% опитаних									
	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Православ'я	66,0	68,1	70,6	70,2	67,3	64,9	62,3	60,0	62,7
Римо-католицизм	0,5	0,4	1,3	1,0	0,8	1,6	1,2	0,8	1,9
Греко-католицизм	7,6	7,6	5,7	7,8	9,4	9,5	9,6	8,8	10,2
Протестантські та Євангелічні Церкви	2,0	1,9	0,8	1,0	2,2	1,8	1,5	1,5	3,7
Іудаїзм	0,3	0,1	0,3	0,1	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1
Іслам	0,7	0,9	0,7	0,2	0,0	0,1	0,5	0,2	0,2
Буддизм	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2
Індуїзм	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Язичництво	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1
Просто християни	6,9	7,2	8,6	6,3	7,7	8,0	8,9	8,5	8,7
Інше	0,5	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,4	0,3
Не відносять себе до жодного з релігійних віросповідань	15,3	13,2	11,3	12,5	11,0	12,8	15,2	18,8	11,7
Не відповіли	-	0,3	0,5	0,7	0,9	1,0	0,0	0,5	0,2

		ДО ЯКОЇ РЕЛІГІЇ ВИ СЕБЕ ВІДНОСИТЕ?																								(продовження)											
		% опитаних																																			
		РЕГІОНИ						Захід						Центр						Південь								Схід									
		2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Православ'я		52,3	45,9	60,2	54,0	45,6	46,6	46,3	45,0	39,9	69,0	73,8	79,4	79,5	69,3	73,9	69,9	66,6	74,7	68,8	76,4	73,2	67,4	61,6	69,3	64,9	61,3	68,9	69,7	71,8	66,7	71,6	61,6	65,9	64,7	61,4	64,5
Римо-католицизм		1,3	1,0	3,8	1,0	1,3	1,3	2,3	1,9	4,1	0,8	0,5	0,9	1,5	0,8	2,6	1,7	0,9	1,4	0,0	0,3	0,3	0,9	0,0	0,8	0,4	1,2	0,5	0,0	0,2	0,8	0,6	0,0	0,8	0,0	0,4	1,0
Греко-католицизм		38,4	37,2	26,8	36,2	39,7	35,8	38,2	34,9	36,3	0,6	0,3	1,2	0,7	0,4	2,5	1,2	1,2	0,7	0,0	0,0	0,3	0,5	0,0	0,4	0,0	0,4	0,0	0,4	0,8	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,6	0,7
Протестантизм		0,8	3,8	0,5	1,4	5,3	1,1	1,9	1,5	5,4	2,9	0,5	0,6	0,3	1,7	2,1	1,6	2,6	2,7	1,7	0,0	0,3	2,3	2,9	1,7	2,1	1,2	1,9	1,9	3,2	1,2	0,9	2,9	2,1	0,8	1,1	4,4
Юдаїзм		0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,2	0,5	0,1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,3	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,4	0,0	0,0	0,1	0,0	0,4	0,0	0,2	0,0
Іслам		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,7	0,1	0,0	3,0	4,9	4,2	5,4	0,8	0,8	1,2	1,0	1,0	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,0	0,6	0,0	0,0
Буддизм		0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,2	0,0	0,1	0,4	0,0	0,4	0,1	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0
Індуїзм		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Язичництво		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
Просто християни		2,7	6,9	4,3	4,1	4,9	7,8	6,7	7,3	5,2	7,8	7,7	5,5	10,3	4,1	7,7	10,0	10,0	9,3	4,0	7,2	6,5	6,5	14,5	4,1	7,4	11,1	10,0	9,9	7,0	15,2	3,8	14,5	10,2	9,8	6,3	11,2
Інше		0,0	0,8	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3	0,0	0,2	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,9	0,8	0,7
Не відносять себе до жодного з релігійних віросповідань		4,0	4,1	3,6	3,1	3,2	3,6	4,6	8,7	7,2	18,2	17,0	10,8	7,1	22,4	10,6	13,9	18,0	10,7	20,9	10,2	14,1	18,1	20,2	22,4	23,6	21,8	17,2	16,6	16,3	15,0	21,7	20,2	19,6	22,6	27,7	16,6
Не відповіли		0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	3,8	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0	0,9	0,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,7	0,0	3,7	0,4	0,0	0,4	0,8	0,0	0,0	0,5	0,6	0,6	0,4	0,4	0,0	0,9	0,2
		ВІК (листопад 2022р.)																																			
		18-24 роки						25-29 років						30-39 років						40-49 років						50-59 років						60 років і старші					
Православ'я		50,9						51,0						62,4						64,4						64,3						67,2					
Римо-католицизм		3,4						1,4						1,7						2,4						1,8						1,4					
Греко-католицизм		10,9						12,9						10,9						8,6						10,5						9,6					
Протестантизм		5,7						2,7						4,1						3,2						3,9						3,3					
Юдаїзм		0,0						0,0						0,0						0,0						0,0						0,3					
Іслам		0,6						0,0						0,0						0,3						0,3						0,2					
Буддизм		0,6						0,7						0,0						0,3						0,3						0,0					
Індуїзм		0,0						0,0						0,0						0,0						0,0						0,3					
Язичництво		0,6						0,0						0,2						0,3						0,0						0,0					
Просто християни		8,6						13,6						7,8						9,4						7,2						8,4					
Інше		0,6						0,0						0,5						0,0						0,3						0,3					
Не відносять себе до жодного з релігійних віросповідань		18,3						17,7						12,4						10,8						11,1						8,6					
Не відповіли		0,0						0,0						0,0						0,3						0,3						0,3					

ЧИ Є ВИ ЧЛЕНОМ ПЕВНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ (ПАРАФІЇ)?

% опитаних

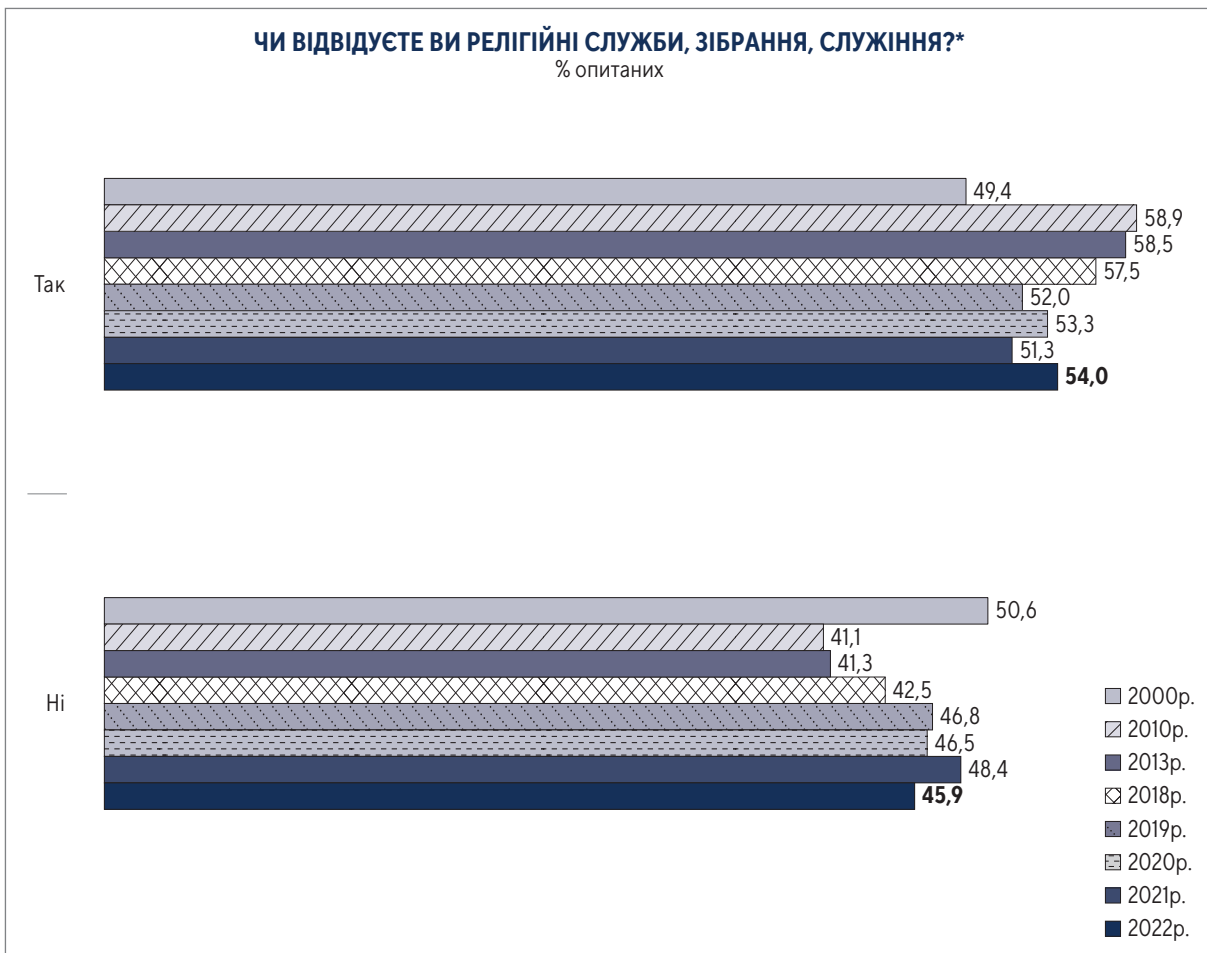
□ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

ВІК (листопад 2022р.)

	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Так	18,3	21,1	24,8	24,1	27,2	32,6
Ні	72,0	74,1	70,6	69,9	66,2	60,5
Важко відповісти	9,7	4,8	4,6	6,0	6,6	6,9

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ

	ПЦУ		УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Протестантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії			
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.			
	Так	18,7	25,8	30,2	26,3	36,1	41,2	1,8	5,0	8,4	59,6	68,0	58,5	-	-	69,9	1,7	7,1	11,4	0,3	0,5
Ні	74,9	70,9	62,6	66,4	58,2	51,1	95,8	91,2	85,6	38,3	30,3	34,6	-	-	23,3	96,1	80,6	84,6	99,0	95,0	96,6
Важко відповісти	6,4	3,3	7,2	7,3	5,7	7,6	2,4	3,8	6,0	4,1	1,7	6,8	-	-	6,8	2,2	12,4	4,0	0,7	4,5	3,0

РЕГІОНИ (листопад 2022р.)				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Так	80,8	46,6	37,0	42,6
Ні	19,2	53,3	62,5	57,4

ВІК (листопад 2022р.)						
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Так	41,7	44,2	53,0	52,6	58,0	59,5
Ні	58,3	55,8	46,7	47,4	42,0	40,3

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																
	ПЦУ				УПЦ(МП)				Просто православні							
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.				
Так	72,2	75,2	66,9	63,8	71,8	69,6	76,8	76,5	44,3	37,2	41,1	42,0				
Ні	27,1	24,5	33,1	36,1	28,2	30,4	22,8	22,7	55,4	62,8	58,4	58,0				
	УГКЦ				Протестантські та євангелічні церкви				Просто християни				Не відносять себе до жодної релігії			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	90,6	98,4	93,3	94,6	32,9	49,2	34,3	79,7	4,3	5,9	10,0	27,6	4,3	5,9	10,0	2,1
Ні	9,4	1,6	6,7	5,4	67,1	50,3	65,1	20,3	95,3	93,8	90,0	72,4	95,3	93,8	90,0	97,9

* На діаграмі і таблицях не наведена частка тих, хто не відповів, через їх незначне число.

ЯК ЧАСТО ВИ ВІДВІДУЄТЕ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ?												
% тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння												
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.				
Частіше, ніж раз на тиждень	4,4	3,5	3,7	4,2	4,9	4,2	4,1	7,5				
Раз на тиждень	15,9	15,7	14,9	17,7	19,1	22,4	15,9	24,8				
Раз на місяць	13,1	20,8	18,5	17,0	20,1	18,4	23,1	16,4				
На релігійні свята	52,0	50,4	53,0	51,7	48,8	47,2	44,2	42,9				
Раз на рік	8,1	5,4	6,3	6,4	4,2	3,6	8,8	4,5				
Рідше, ніж раз на рік	3,0	2,2	1,7	1,9	1,3	2,0	2,8	2,2				
Ніколи, майже ніколи	0,3	0,9	0,6	0,1	0,5	0,7	0,4	0,4				
Інше	2,9	0,6	0,1	0,2	0,4	0,5	0,3	0,0				
Важко відповісти	0,0	0,0	1,1	0,0	0,7	1,0	0,4	1,4				
РЕГІОНИ												
	Захід			Центр			Південь			Схід		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Частіше, ніж раз на тиждень	6,2	4,5	12,6	3,5	3,7	3,3	3,9	3,9	7,8	1,5	3,9	4,0
Раз на тиждень	40,1	26,6	35,0	10,3	10,9	19,0	10,4	10,5	15,6	15,3	7,7	16,0
Раз на місяць	26,7	27,9	19,5	17,6	21,1	15,5	9,1	23,7	5,2	6,1	17,9	16,0
На релігійні свята	24,3	33,0	29,3	57,5	49,9	52,4	67,5	48,7	62,3	65,8	53,1	46,9
Раз на рік	1,5	6,6	1,1	4,0	9,6	6,5	3,9	10,5	5,2	7,1	10,6	8,0
Рідше, ніж раз на рік	0,5	1,1	1,4	4,0	3,5	1,3	2,6	1,3	1,3	0,5	4,8	6,9
Ніколи, майже ніколи	0,2	0,3	0,5	1,5	0,3	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	1,0	1,1
Інше	0,2	0,0	0,0	0,8	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,0
Важко відповісти	0,2	0,0	0,7	0,8	0,5	2,0	1,3	1,3	2,6	3,1	0,5	1,1
ВІК (листопад 2022р.)												
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші	
Частіше, ніж раз на тиждень	11,0		7,7		3,7		6,3		7,3		10,1	
Раз на тиждень	17,8		21,5		24,3		24,0		20,4		30,0	
Раз на місяць	23,3		16,9		13,8		13,0		19,4		16,4	
На релігійні свята	41,1		49,2		49,1		47,4		41,4		36,9	
Раз на рік	4,1		1,5		4,1		4,7		6,8		3,7	
Рідше, ніж раз на рік	2,7		0,0		3,2		2,6		2,6		1,4	
Ніколи, майже ніколи	0,0		0,0		0,0		0,0		1,0		0,6	
Інше	0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	
Важко відповісти	0,0		3,1		1,8		2,1		1,0		0,9	

ЯК ЧАСТО ВИ ВІДВІДУЄТЕ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ?

% тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння

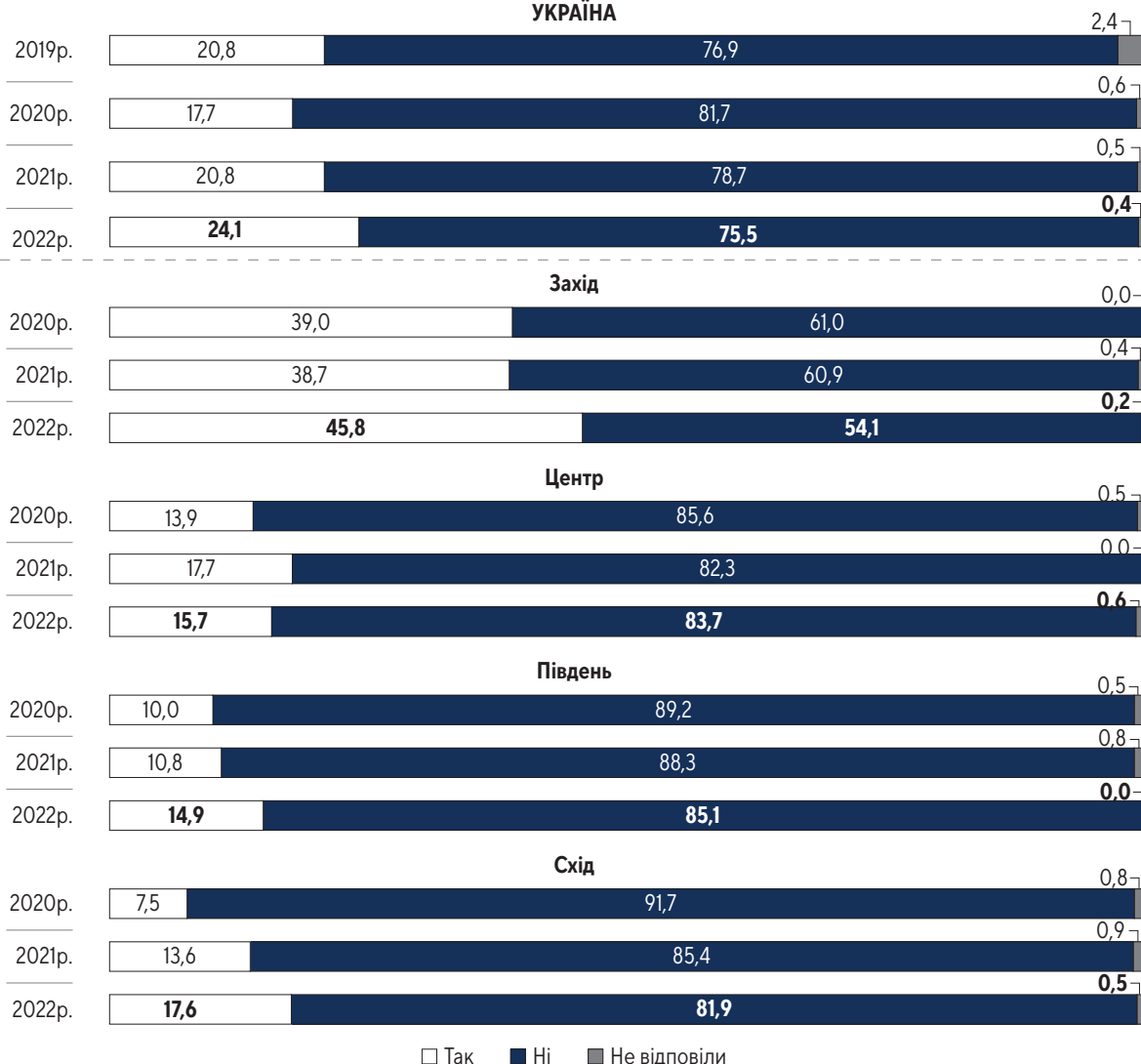
(продовження)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																			
	ПЦУ				УПЦ(МП)				Просто православні				УГКЦ				Протестантські та евангелічні церкви			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Частіше, ніж раз на тиждень	3,6	3,9	3,4	3,2	2,6	4,2	6,5	5,0	2,7	2,5	0,6	3,7	8,7	5,3	3,6	10,3	-	-	-	40,7
Раз на тиждень	20,8	19,2	10,1	20,9	15,1	22,2	18,9	25,0	9,4	5,4	4,9	10,6	34,7	47,6	30,2	39,7	-	-	-	44,1
Раз на місяць	20,8	18,5	23,8	13,0	26,3	22,8	25,4	17,0	15,4	11,3	17,1	14,9	27,7	29,1	31,4	23,7	-	-	-	8,5
На релігійні свята	49,5	50,9	50,9	50,4	45,4	42,3	38,4	47,0	63,8	69,5	52,4	60,2	25,4	16,9	32,5	25,8	-	-	-	5,1
Раз на рік	3,1	3,6	8,8	6,8	2,6	4,2	8,6	4,0	6,4	4,9	18,3	6,2	2,9	0,5	2,4	0,5	-	-	-	1,7
Рідше, ніж раз на рік	2,1	1,1	1,8	2,4	1,3	0,0	1,6	0,0	1,7	5,4	6,1	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	0,0
Ніколи, майже ніколи	0,0	0,4	0,6	0,4	2,6	1,6	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	0,0
Інше	0,0	1,4	0,3	0,0	2,0	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	0,0
Важко відповісти	0,0	1,1	0,3	2,8	2,0	2,1	0,0	1,0	0,7	0,0	0,0	0,6	0,6	0,5	0,0	0,0	-	-	-	0,0

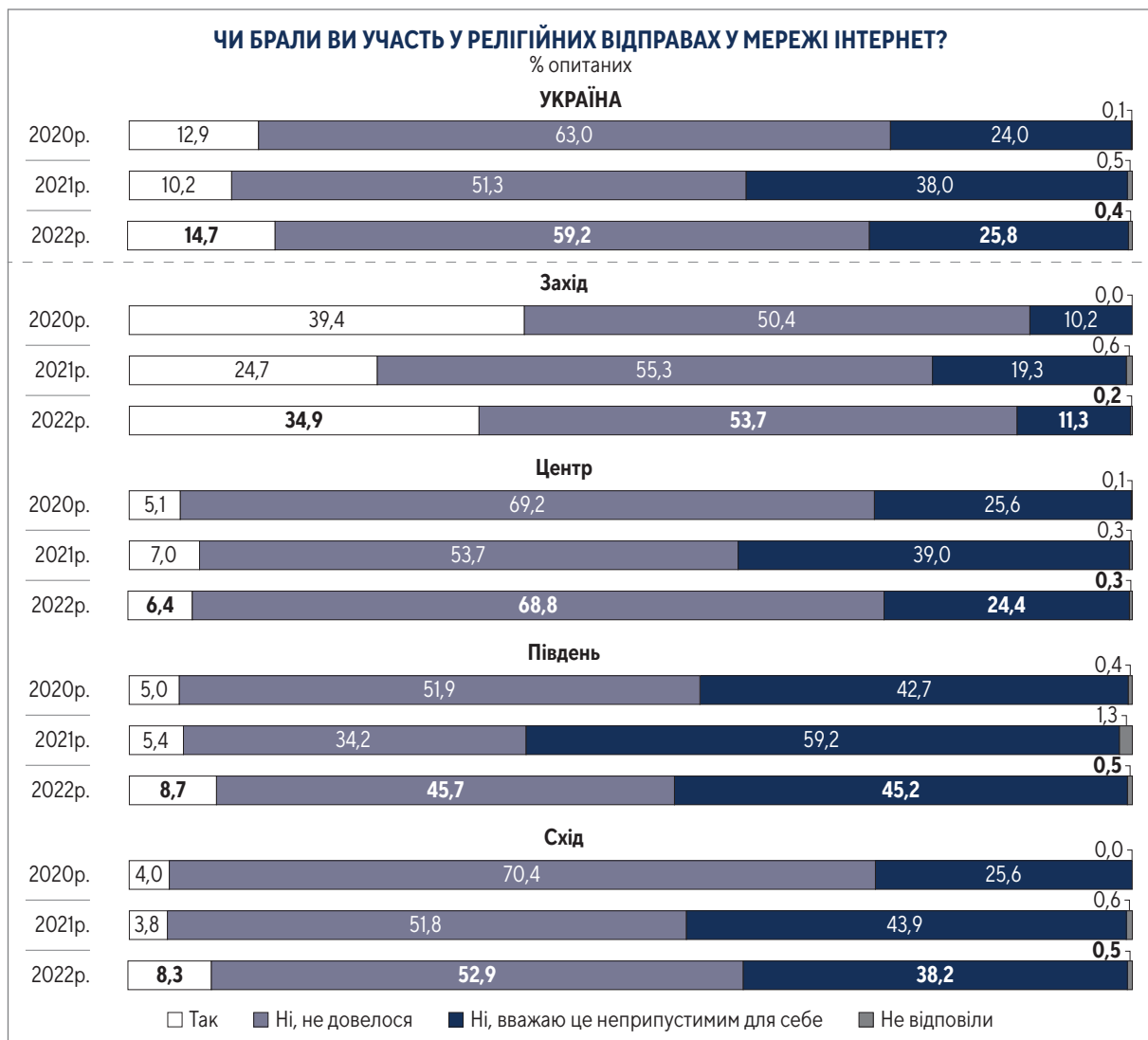
ЧИ ВІДВІДУВАЛИ ВИ БОГОСЛУЖІННЯ МИНУЛОЇ НЕДІЛІ (СУБОТИ, П'ЯТНИЦІ)?

% опитаних

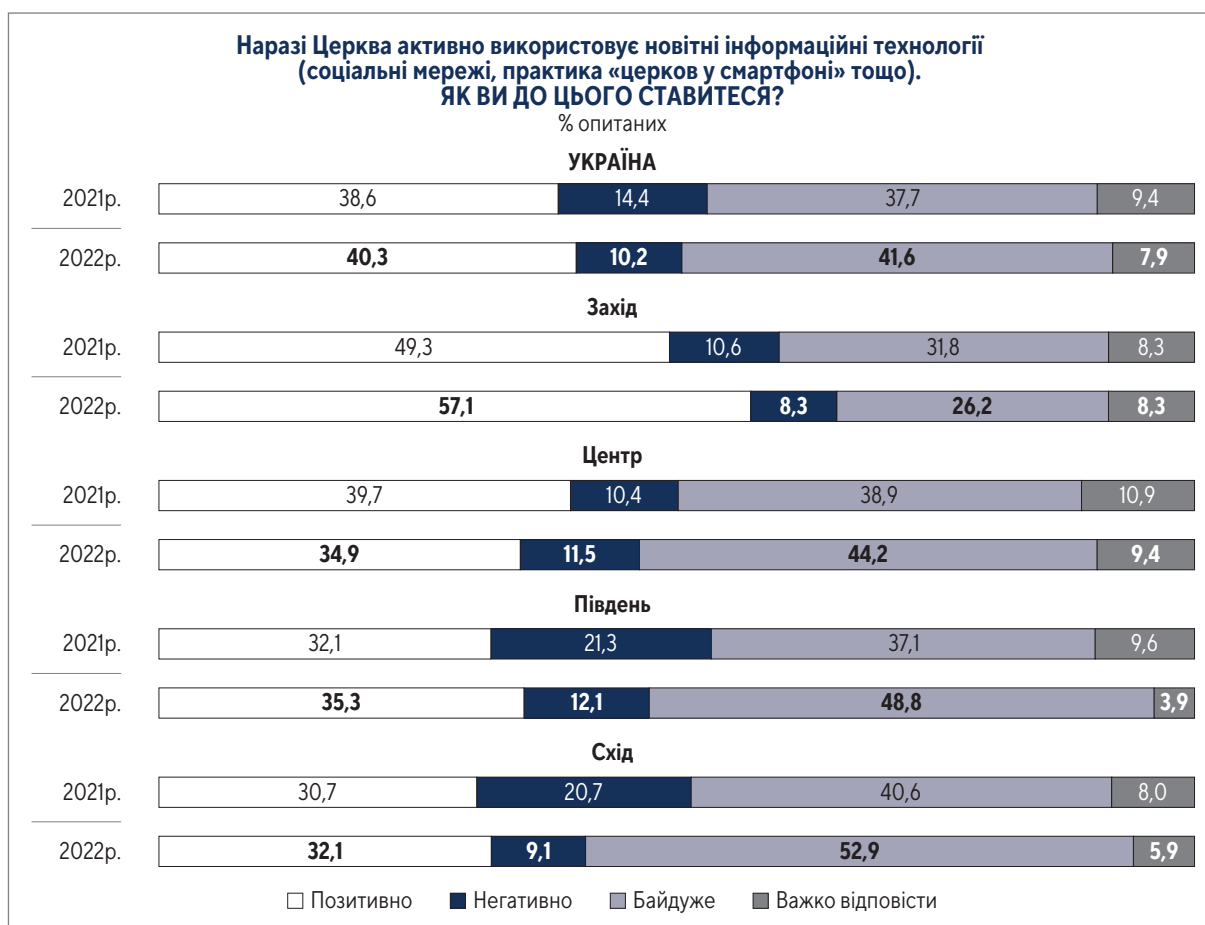
УКРАЇНА

ЧИ ВІДВІДУВАЛИ ВИ БОГОСЛУЖІННЯ МИНУЛОЇ НЕДІЛІ (СУБОТИ, П'ЯТНИЦІ)?																												
% опитаних (продовження)																												
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																											
	ПЦУ				УПЦ(МП)				Просто православні				УГКЦ				Протестантські та євангелічні церкви				Просто християни				Не відносять себе до жодної релігії			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	31,7	26,7	25,1	22,9	30,8	23,8	38,5	35,9	10,6	4,2	9,3	11,7	44,3	55,2	42,5	55,1	–	–	–	71,6	8,1	3,4	17,4	14,3	1,6	0,3	1,1	0,8
Ні	67,9	73,1	74,3	76,8	68,2	76,2	60,7	62,6	87,6	95,0	90,5	87,8	52,1	44,8	57,5	44,9	–	–	–	28,4	91,3	95,0	82,6	85,7	96,1	99,0	98,7	98,7
Не відповіли	0,4	0,3	0,6	0,3	0,9	0,0	0,8	1,5	1,8	0,7	0,3	0,5	3,6	0,0	0,0	0,0	–	–	–	0,0	0,6	1,7	0,0	0,0	2,3	0,7	0,3	0,4
	ВІК (листопад 2022р.)																											
	18-24 років				25-29 років				30-39 років				40-49 років				50-59 років				60 років і старші							
Так	15,4				17,7				21,1				22,2				23,7				31,9							
Ні	84,0				82,3				78,4				77,5				75,1				68,1							
Не відповіли	0,6				0,0				0,5				0,3				1,2				0,0							

ЧИ БРАЛИ ВИ УЧАСТЬ У РЕЛІГІЙНИХ ВІДПРАВАХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ?																					
% опитаних																					
(продовження)																					
	ВІК (листопад 2022р.)																				
	18-24 років			25-29 років			30-39 років			40-49 років			50-59 років			60 років і старші					
Так	16,7			13,6			14,8			15,4			18,0			11,9					
Ні, не довелося	57,5			61,9			60,8			59,6			57,7			58,6					
Ні, вважаю це неприпустимим для себе	25,3			24,5			24,1			24,7			24,0			29,0					
Не відповіли	0,6			0,0			0,2			0,3			0,3			0,5					
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																				
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Протестантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	14,4	12,2	12,9	8,0	4,5	15,2	5,5	2,8	2,9	55,7	39,9	52,4	–	–	32,4	5,6	9,3	10,3	0,3	1,3	0,4
Ні, не довелося	68,8	58,1	66,8	69,3	52,5	61,4	65,0	53,6	59,0	39,2	51,7	41,7	–	–	54,1	74,9	41,9	52,9	58,0	48,0	58,7
Ні, вважаю це неприпустимим для себе	16,8	29,5	19,9	22,6	42,6	23,5	29,5	43,1	37,6	5,2	8,4	5,8	–	–	13,5	19,0	47,7	36,8	41,6	50,1	40,0
Не відповіли	0,0	0,2	0,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0	–	–	0,0	0,6	1,2	0,0	0,0	0,5	0,9

Наразі Церква активно використовує новітні інформаційні технології (соціальні мережі, практика «церков у смартфоні» тощо). ЯК ВИ ДО ЦЬОГО СТАВИТЕСЯ?
 % опитаних (продовження)

	ВІК (листопад 2022р.)					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Позитивно	45,4	35,4	41,5	43,9	42,0	35,9
Негативно	4,6	6,1	8,7	9,2	11,1	14,1
Байдуже	43,7	52,4	39,6	40,9	41,7	40,2
Важко відповісти	6,3	6,1	10,2	6,0	5,1	9,8

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ													
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Проте-стантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Позитивно	49,2	45,1	34,9	48,1	32,6	30,3	65,7	72,8	–	67,6	36,6	25,7	17,4	9,4
Негативно	11,2	10,1	18,3	14,5	17,6	12,8	1,7	3,4	–	9,5	25,0	16,6	15,0	5,1
Байдуже	33,9	36,4	35,7	30,5	41,0	48,8	19,9	17,0	–	14,9	34,3	48,0	55,4	79,6
Важко відповісти	5,7	8,4	11,2	6,9	8,9	8,1	12,7	6,8	–	8,1	4,1	9,7	12,1	6,0

ВІД ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого 2022р.), ПОРІВНЯНО З «ДОВОЄННИМ» ЧАСОМ, ВИ... ?
 % опитаних

Відвідуєте церкву (молитовний будинок)

Частіше	 10,8
Рідше	 12,5
Як і раніше	 47,3
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	 26,7
Важко відповісти	 2,6

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Частіше	18,1	8,0	7,7	8,8
Рідше	12,4	12,5	7,2	15,0
Як і раніше	55,2	46,6	40,9	41,7
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	11,1	31,0	41,8	31,1
Важко відповісти	3,3	1,9	2,4	3,4

**ВІД ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого 2022р.),
ПОРІВНЯНО З «ДОВОЄННИМ» ЧАСОМ, ВИ... ?**

% опитаних

(продовження)

	ВІК					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Частіше	11,4	8,2	9,2	11,1	10,2	12,7
Рідше	10,9	9,5	10,9	12,7	11,4	15,1
Як і раніше	38,3	38,8	48,2	50,0	52,7	46,7
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	38,3	40,8	28,2	24,6	22,3	22,7
Важко відповісти	1,1	2,7	3,4	1,6	3,3	2,7

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Частіше	11,9	14,4	7,3	16,2	31,1	5,2	0,4
Рідше	13,9	17,4	13,1	15,2	13,5	13,8	2,6
Як і раніше	56,1	56,1	47,0	65,2	44,6	32,2	13,2
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	15,7	9,8	30,3	2,5	9,5	46,0	78,3
Важко відповісти	2,5	2,3	2,3	1,0	1,4	2,9	5,5

Особисто спілкується із священнослужителями

Частіше	7,8
Рідше	9,7
Як і раніше	40,9
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	38,5
Важко відповісти	3,2

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Частіше	13,1	6,7	4,8	4,6
Рідше	8,3	11,5	5,8	9,5
Як і раніше	53,9	37,0	29,8	37,4
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	20,5	42,9	57,7	43,3
Важко відповісти	4,2	1,9	1,9	5,1

**ВІД ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого 2022р.),
ПОРІВНЯНО З «ДОВОЄННИМ» ЧАСОМ, ВИ... ?**

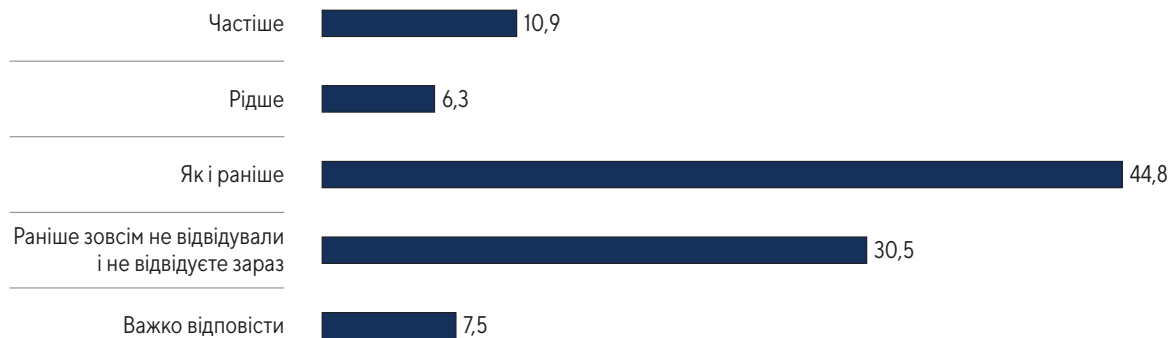
% опитаних

(продовження)

	ВІК					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Частіше	5,7	6,2	7,5	8,6	6,9	8,9
Рідше	5,7	6,8	8,5	9,7	9,6	12,3
Як і раніше	34,3	34,2	40,4	42,2	42,5	43,2
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	52,0	49,3	39,7	37,8	37,0	32,2
Важко відповісти	2,3	3,4	3,9	1,6	3,9	3,4

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Частіше	8,9	9,2	1,8	12,6	28,4	6,3	0,4
Рідше	13,4	10,7	8,1	9,7	4,1	8,6	2,1
Як і раніше	48,6	56,5	34,5	62,1	51,4	22,9	11,1
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	25,6	22,9	52,2	12,6	14,9	61,1	82,1
Важко відповісти	3,5	0,8	3,4	2,9	1,4	1,1	4,3

Потребує спілкування з одновірцями (членами Вашої релігійної громади)

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Частіше	18,1	9,3	5,2	7,8
Рідше	3,7	9,0	3,8	5,4
Як і раніше	57,9	42,0	32,4	39,7
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	13,1	34,2	47,1	37,0
Важко відповісти	7,2	5,6	11,4	10,0

	ВІК					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Частіше	6,3	8,2	9,7	12,2	10,2	13,6
Рідше	3,4	4,1	5,1	6,5	6,0	8,4
Як і раніше	43,1	40,4	44,7	44,2	47,7	45,3
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	37,4	39,7	34,2	30,1	29,4	24,4
Важко відповісти	9,8	7,5	6,3	7,0	6,6	8,4

**ВІД ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого 2022р.),
ПОРІВНЯНО З «ДОВОЄННИМ» ЧАСОМ, ВИ... ?**

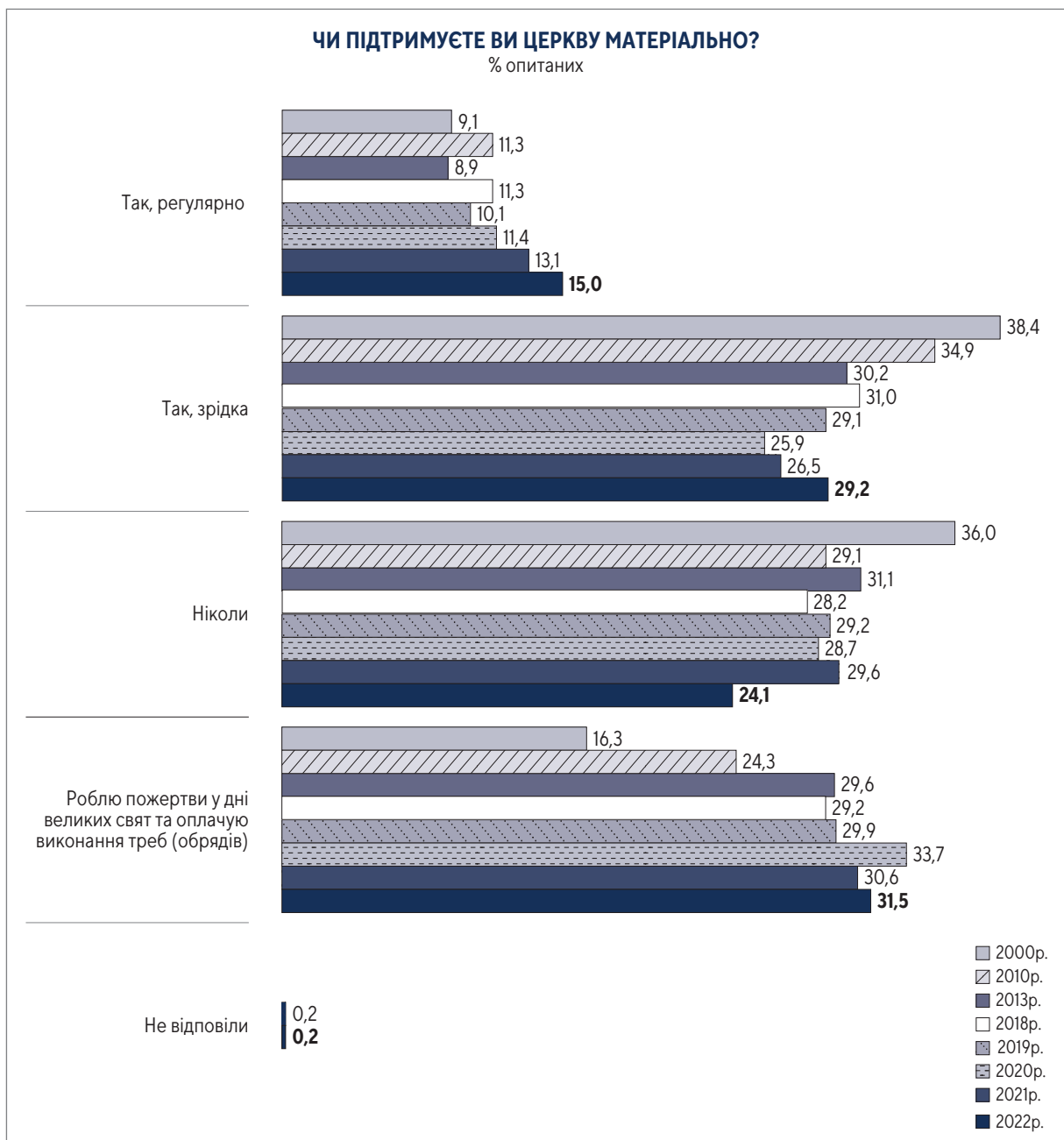
% опитаних

(продовження)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Частіше	13,3	10,8	3,7	21,7	37,8	6,3	0,0
Рідше	9,4	6,9	5,0	2,9	4,1	7,5	1,3
Як і раніше	55,0	60,8	39,9	65,7	45,9	24,7	9,3
Раніше зовсім не відвідували і не відвідуєте зараз	15,9	14,6	41,5	3,9	6,8	54,0	82,2
Важко відповісти	6,4	6,9	9,9	5,8	5,4	7,5	7,2

ЧИ ПІДТРИМУЄ ВИ ЦЕРКВУ МАТЕРІАЛЬНО?

% опитаних

ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ЦЕРКВУ МАТЕРІАЛЬНО?																
% опитаних																
(продовження)																
	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)															
	Захід			Центр			Південь			Схід						
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.				
Так, регулярно	31,3	27,6	31,5	4,7	11,2	9,2	7,5	6,3	7,7	5,1	5,7	9,0				
Так, зрідка	39,0	33,2	35,4	27,2	22,3	27,3	18,7	32,9	26,4	15,4	23,8	26,4				
Ніколи	12,1	15,4	12,7	30,9	32,2	22,6	37,8	25,8	35,6	36,5	40,5	36,7				
Роблю пожертви в дні великих свят та оплачую виконання треб (обрядів)	17,3	23,9	20,3	37,1	34,2	40,7	35,3	35,0	30,3	42,9	29,5	27,6				
Не відповіли	-	0,0	0,0	-	0,1	0,2	-	0,0	0,0	-	0,6	0,2				
	ВІК (листопад 2022р.)															
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші					
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.				
Так, регулярно	11,4			12,3			13,9			14,6			16,2			17,3
Так, зрідка	30,3			22,6			29,9			27,3			29,7			31,0
Ніколи	37,7			32,2			23,1			22,4			21,0			21,4
Роблю пожертви в дні великих свят та оплачую виконання треб (обрядів)	20,6			32,2			33,1			35,7			33,0			30,0
Не відповіли	0,0			0,7			0,0			0,0			0,0			0,3
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ															
	ПЦУ				УПЦ(МП)				Просто православні				УГКЦ			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так, регулярно	18,0	15,7	12,6	14,7	10,8	12,5	19,3	17,4	4,2	3,3	4,0	4,4	27,7	43,5	39,9	39,5
Так, зрідка	37,1	36,8	31,1	37,3	35,2	31,1	30,7	28,8	29,4	21,1	26,6	26,9	45,0	38,9	44,4	42,4
Ніколи	13,5	13,3	15,9	12,7	14,6	7,0	11,1	8,3	30,0	34,7	32,7	29,2	6,8	3,6	3,9	2,0
Роблю пожертви в дні великих свят та оплачую виконання треб (обрядів)	29,2	33,9	40,4	35,3	38,5	49,1	38,9	43,9	36,3	40,7	36,2	39,4	19,9	14,0	11,8	16,1
Не відповіли	-	-	0,0	0,0	-	-	0,0	1,5	-	-	0,5	0,0	-	-	0,0	0,0
	Протестантські та євангелічні церкви				Просто християни				Не відносять себе до жодної релігії							
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.				
	Так, регулярно	-	-	-	58,9	4,4	2,2	6,4	5,2	0,4	0,3	1,8	0,4			
Так, зрідка	-	-	-	19,2	16,3	24,7	25,1	19,0	5,8	3,9	9,0	6,4				
Ніколи	-	-	-	9,6	43,8	27,5	31,6	36,8	81,7	81,5	73,9	76,3				
Роблю пожертви в дні великих свят та оплачую виконання треб (обрядів)	-	-	-	11,0	33,8	45,5	36,8	39,1	11,7	13,6	15,0	16,9				
Не відповіли	-	-	-	1,4	-	-	0,0	0,0	-	-	0,3	0,0				

З ЯКОЮ МЕТОЮ ВИ ВІДВІДУЄТЕ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ?*										
% тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння										
	УКРАЇНА				Захід	Центр	Південь	Схід		
	2021р.	2022р.								
Спілкування з Богом	48,5	53,7			60,0	50,9	30,3	54,6		
Участь у молитвах, релігійних обрядах	47,8	50,9			56,8	54,0	36,8	35,1		
Щоб послухати проповідь	31,2	35,2			41,1	33,4	37,7	24,1		
Відвідування релігійної служби заспокоює Вас, дозволяє забути про повсякденні турботи	29,9	34,9			36,3	35,7	42,9	25,9		
Це допомагає Вам вирішити моральні проблеми, які Вас тривожать	25,5	24,2			27,4	22,2	22,4	21,8		
Щоб побути серед своїх однодумців, серед людей, які Вам симпатичні	17,5	19,6			20,8	16,0	27,3	20,7		
Просто Ви так робили все життя	16,7	13,7			9,4	13,5	18,2	22,9		
Тому що релігійна громада надає Вам якусь допомогу, підтримує Вас	3,1	4,3			5,3	2,0	6,5	5,7		
Інше	3,0	0,3			0,2	0,2	0,0	0,6		
Важко відповісти	1,5	0,5			0,0	0,2	1,3	1,7		
ВІК										
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші				
Спілкування з Богом	52,7	45,3	50,5	49,0	50,8	62,0				
Участь у молитвах, релігійних обрядах	46,6	48,4	45,0	52,1	54,7	53,5				
Щоб послухати проповідь	37,0	21,5	31,2	32,5	35,8	41,2				
Відвідування релігійної служби заспокоює Вас, дозволяє забути про повсякденні турботи	30,1	32,3	36,2	32,8	32,6	37,8				
Це допомагає Вам вирішити моральні проблеми, які Вас тривожать	26,0	24,6	23,3	26,8	24,4	23,1				
Щоб побути серед своїх однодумців, серед людей, які Вам симпатичні	19,2	10,8	17,0	19,6	18,2	23,6				
Просто Ви так робили все життя	15,1	16,9	11,9	14,4	12,4	14,1				
Тому що релігійна громада надає Вам якусь допомогу, підтримує Вас	8,2	1,5	4,1	3,1	3,6	4,9				
Інше	0,0	1,5	0,5	0,5	0,0	0,0				
Важко відповісти	0,0	0,0	1,4	0,0	0,5	0,3				
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ										
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Протестантські та євангелічні церкви	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2022р.	
Спілкування з Богом	49,8	53,4	62,7	54,5	32,9	37,9	49,4	61,3	81,4	
Участь у молитвах, релігійних обрядах	49,2	50,5	53,8	54,5	42,1	38,5	56,5	63,6	50,8	
Щоб послухати проповідь	33,1	32,7	36,6	36,6	18,9	23,1	36,3	38,1	62,7	
Відвідування релігійної служби заспокоює Вас, дозволяє забути про повсякденні турботи	28,7	33,1	35,7	41,6	22,6	31,7	31,5	41,8	30,5	
Це допомагає Вам вирішити моральні проблеми, які Вас тривожать	25,2	23,1	31,2	31,7	14,7	22,5	32,1	29,4	17,2	
Щоб побути серед своїх однодумців, серед людей, які Вам симпатичні	14,9	18,4	24,3	14,9	9,1	17,4	18,5	12,9	33,9	
Просто Ви так робили все життя	14,3	12,6	14,1	17,8	23,2	18,8	14,3	13,9	1,7	
Тому що релігійна громада надає Вам якусь допомогу, підтримує Вас	2,4	2,8	3,2	5,9	0,0	3,7	3,6	2,6	5,1	
Інше	2,7	0,0	3,2	0,0	3,7	0,0	1,2	0,0	0,0	
Важко відповісти	0,9	1,0	2,2	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

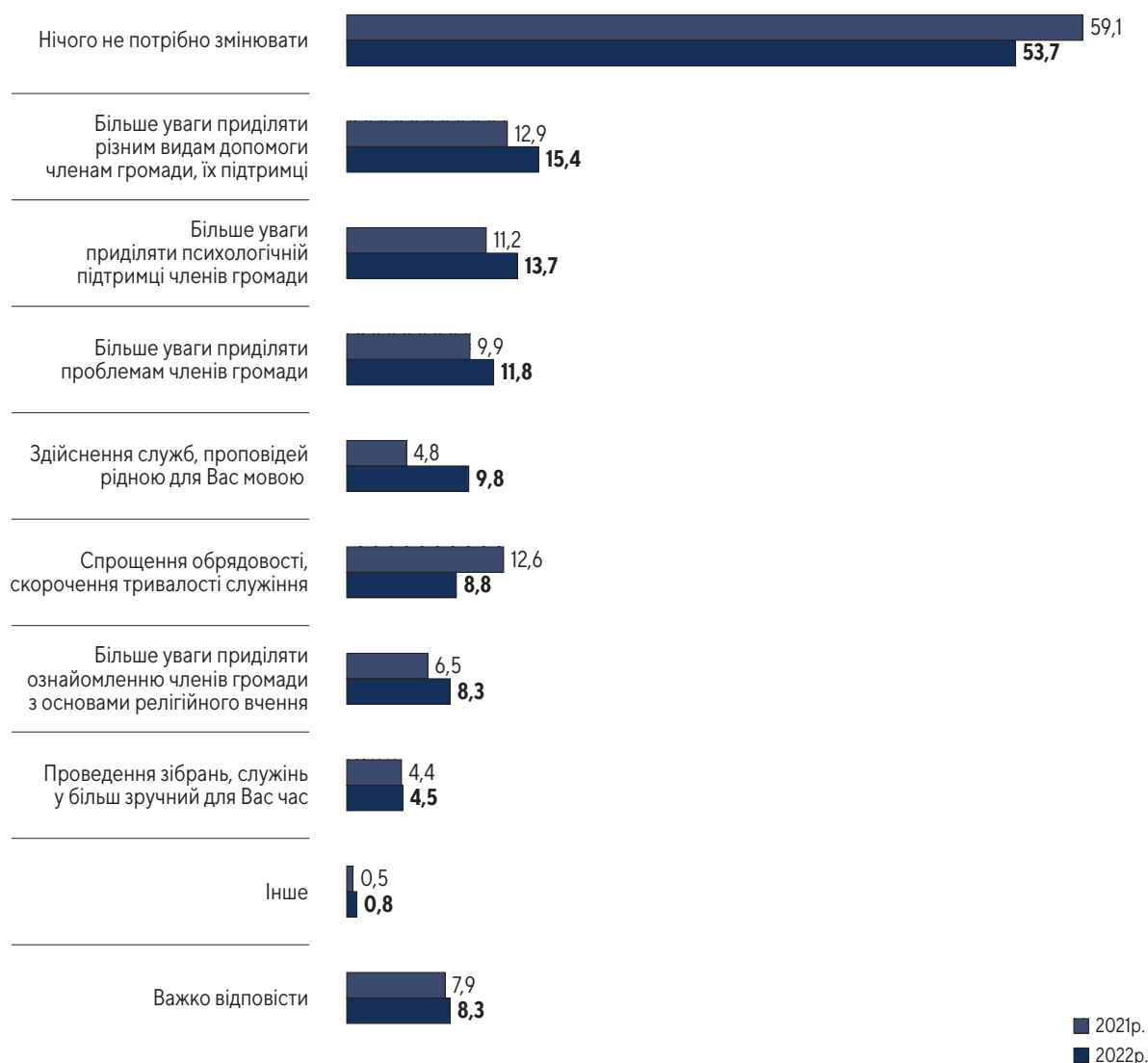
Листопад 2022р.

ЧОМУ ВИ НЕ ВІДВІДУЄТЕ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ?*											
% тих, хто не відвідує релігійні служби та зібрання											
	УКРАЇНА		Захід		Центр		Південь		Схід		
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	
Вважаю, що для того, щоб сповідувати певну релігію, не обов'язково відвідувати релігійні служби, зібрання, служіння	32,3	37,4	20,6	27,9	34,2	41,3	38,0	37,7	30,8	33,8	
Не відчуваю жодної потреби в цьому	36,6	35,8	35,3	24,0	40,1	35,4	34,0	50,4	34,0	33,8	
Не маю часу	26,7	26,9	35,3	28,8	35,7	31,9	23,5	23,1	14,6	18,4	
Я є невіруючим, атеїстом	17,0	14,1	17,6	21,2	15,3	11,4	18,5	19,1	18,1	13,2	
Серед моїх знайомих ніхто не відвідує релігійні служби, зібрання, служіння	8,0	6,7	5,9	7,7	7,9	7,0	12,3	7,7	6,5	5,1	
Там де я живу, немає громад тієї церкви чи релігії, до якої я належу	1,7	2,3	7,8	3,8	0,5	3,1	1,2	1,5	1,6	0,9	
Там де я живу, немає релігійних громад	2,0	1,9	6,9	3,8	0,8	2,6	3,1	0,8	1,6	0,4	
Беру участь у релігійних службах, зібраннях, служіннях у мережі Інтернет, слухаю служби по телебаченню чи радіо	1,4	1,8	4,9	4,8	1,3	1,7	1,2	0,0	0,9	1,7	
Інше	3,6	4,0	6,9	2,9	2,0	3,7	6,8	3,1	2,8	5,6	
Важко відповісти	2,1	3,1	1,0	3,8	2,0	2,6	3,1	3,8	1,9	3,4	
ВІК (листопад 2022р.)											
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші
Вважаю, що для того, щоб сповідувати певну релігію, не обов'язково відвідувати релігійні служби, зібрання, служіння	34,3		40,2		41,5		41,7		33,3		33,6
Не відчуваю жодної потреби в цьому	28,7		32,9		35,9		38,3		40,0		35,7
Не маю часу	28,4		25,6		29,2		37,5		27,9		16,2
Я є невіруючим, атеїстом	23,5		17,1		12,5		8,6		15,7		13,2
Серед моїх знайомих ніхто не відвідує релігійні служби, зібрання, служіння	11,8		11,0		6,8		6,3		5,7		4,3
Там де я живу, немає громад тієї церкви чи релігії, до якої я належу	2,9		2,4		0,5		4,0		3,6		1,7
Там де я живу, немає релігійних громад	2,0		2,4		2,1		1,1		2,1		2,6
Беру участь у релігійних службах, зібраннях, служіннях у мережі Інтернет, слухаю служби по телебаченню чи радіо	2,9		1,2		1,6		0,6		3,6		1,7
Інше	0,0		1,2		1,0		0,6		0,7		13,6
Важко відповісти	1,0		3,6		3,6		4,6		2,1		3,0

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ЧИ ПОТРІБНО ЩОСЬ ЗМІНЮВАТИ В ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ, ЧИ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ ВИ ВІДВІДУЄТЕ?*

% тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння

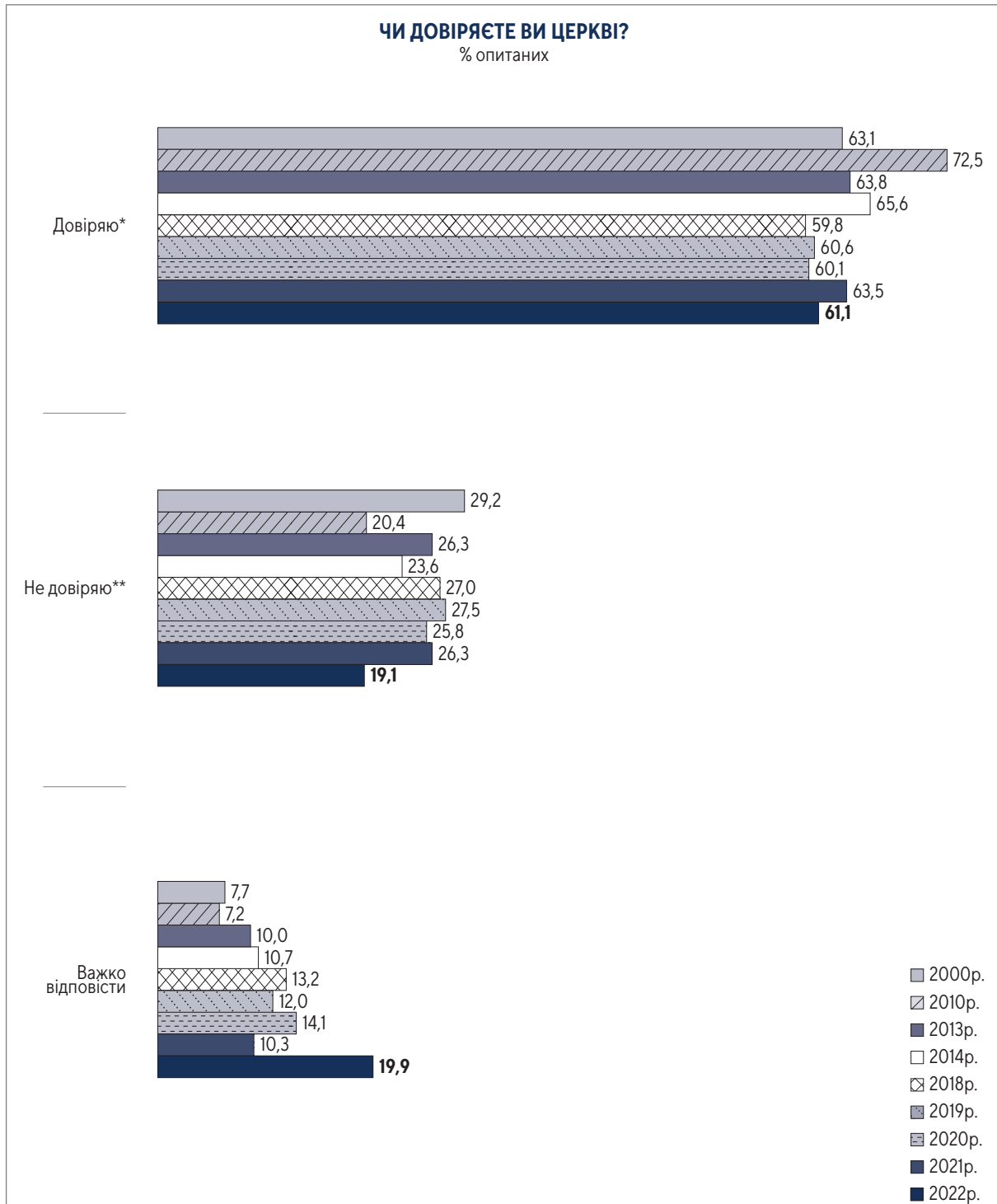

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Нічого не потрібно змінювати	59,5	47,4	59,7	51,1
Більше уваги приділяти різним видам допомоги членам громади, їх підтримці	15,3	14,5	22,4	14,4
Більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади	8,4	22,2	13,0	8,0
Більше уваги приділяти проблемам членів громади	10,8	13,9	14,3	8,6
Здійснення служб, проповідей рідною для Вас мовою	9,2	13,2	5,3	5,2
Спрощення обрядовості, скорочення тривалості служіння	10,3	7,5	7,8	8,6
Більше уваги приділяти ознайомленню членів громади з основами релігійного вчення	8,4	9,0	6,5	7,5
Проведення зібрань, служб у більш зручний для Вас час	6,4	3,5	2,6	2,9
Інше	0,7	1,5	0,0	0,0
Важко відповісти	5,5	9,5	7,8	13,2

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ЧИ ПОТРІБНО ЩОСЬ ЗМІНЮВАТИ В ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ, ЧІЙ РЕЛІГІЙНІ СЛУЖБИ, ЗІБРАННЯ, СЛУЖІННЯ ВИ ВІДВІДУЄТЕ?* % тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння (продовження)											
	ВІК (листопад 2022р.)										
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші
Нічого не потрібно змінювати	45,2		56,9		50,0		57,7		50,5		56,8
Більше уваги приділяти різним видам допомоги членам громади, їх підтримці	19,2		9,4		17,9		11,9		17,6		14,7
Більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади	15,1		6,2		14,2		12,9		14,5		14,7
Більше уваги приділяти проблемам членів громади	11,0		10,8		8,3		13,4		14,6		12,1
Здійснення служб, проповідей рідною для Вас мовою	16,4		7,7		11,0		9,3		10,4		8,1
Спрощення обрядовості, скорочення тривалості служіння	9,6		6,2		8,3		7,2		6,7		9,8
Більше уваги приділяти ознайомленню членів громади з основами релігійного вчення	16,4		3,1		11,4		8,8		8,9		6,6
Проведення зібрань, служінь у більш зручний для Вас час	12,3		4,6		3,2		5,1		3,1		4,3
Інше	2,7		1,5		0,0		0,5		1,0		0,9
Важко відповісти	6,8		15,4		7,8		8,2		6,8		8,4
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ										
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Просто християни		Протестантські та євангелічні церкви
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	
Нічого не потрібно змінювати	58,4	53,0	69,7	62,4	55,5	43,1	58,9	58,2	54,2	65,5	
Більше уваги приділяти різним видам допомоги членам громади, їх підтримці	13,1	14,7	13,0	11,9	12,8	16,9	8,9	19,1	24,1	10,3	
Більше уваги приділяти психологічній підтримці членів громади	10,9	17,7	10,3	13,9	8,6	11,3	6,5	7,2	28,8	3,4	
Більше уваги приділяти проблемам членів громади	9,1	12,8	11,9	10,9	6,7	11,3	10,7	8,7	10,2	10,2	
Здійснення служб, проповідей рідною для Вас мовою	6,1	11,6	1,6	10,9	3,0	11,9	3,6	3,1	6,8	6,8	
Спрощення обрядовості, скорочення тривалості служіння	17,9	6,2	3,8	5,0	6,7	13,1	10,7	14,4	20,3	1,7	
Більше уваги приділяти ознайомленню членів громади з основами релігійного вчення	5,2	6,8	6,5	10,9	4,9	6,8	8,9	8,8	6,9	11,9	
Проведення зібрань, служінь у більш зручний для Вас час	5,2	2,8	4,9	4,0	2,4	3,7	3,0	4,6	5,1	6,8	
Інше	0,3	0,9	0,5	0,0	1,2	0,0	0,0	1,0	1,7	0,0	
Важко відповісти	6,7	8,8	5,4	5,9	15,9	13,0	6,5	5,7	3,4	5,1	

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

	РЕГІОНИ											
	Захід			Центр			Південь			Схід		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Довіряю*	83,0	80,6	73,9	54,3	60,5	56,2	61,4	65,4	58,0	47,4	51,4	55,5
Не довіряю**	10,8	12,1	13,2	30,4	28,0	23,1	16,1	24,2	18,0	37,0	37,3	19,2
Важко відповісти	6,2	7,3	12,9	15,2	11,5	20,7	22,4	10,4	23,9	15,7	11,3	25,2

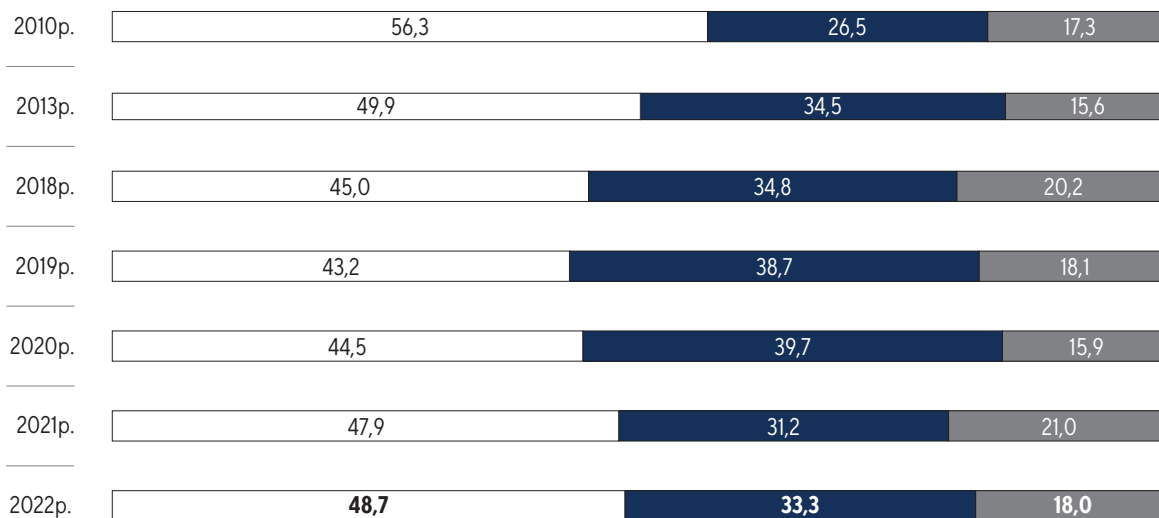
* Сума варіантів відповіді «повністю довіряю» та «скоріше довіряю».

** Сума варіантів відповіді «зовсім не довіряю» та «скоріше не довіряю».

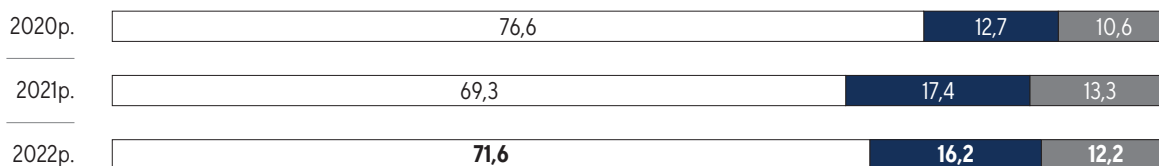
ЧИ Є ДЛЯ ВАС СЬОГОДНІ ЦЕРКВА МОРАЛЬНИМ АВТОРИТЕТОМ?

% опитаних

УКРАЇНА

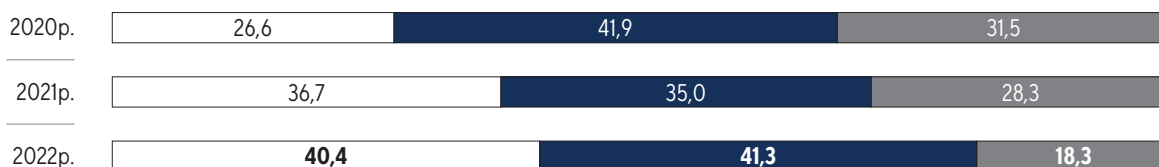
Захід

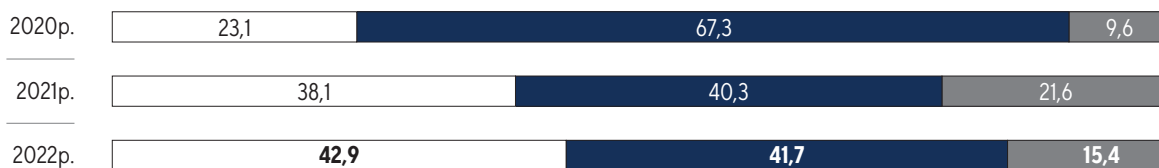
Центр

Південь

Схід

□ Так ■ Ні ■ Не відповіли

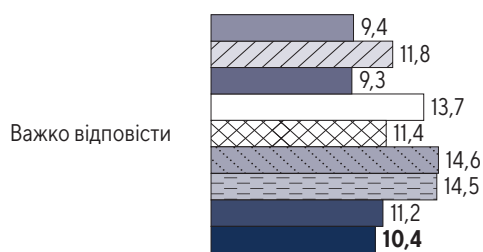
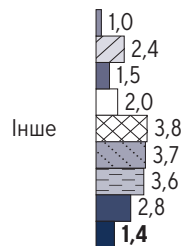
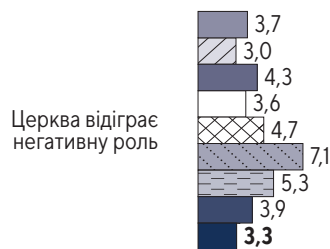
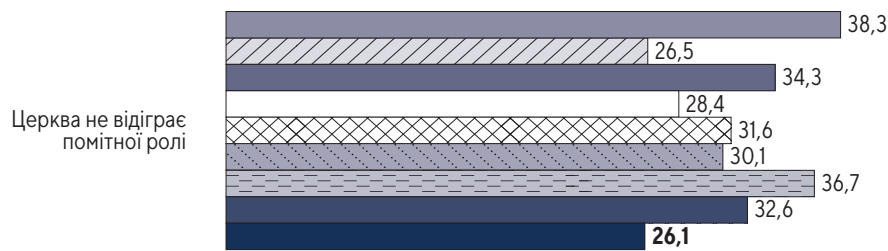
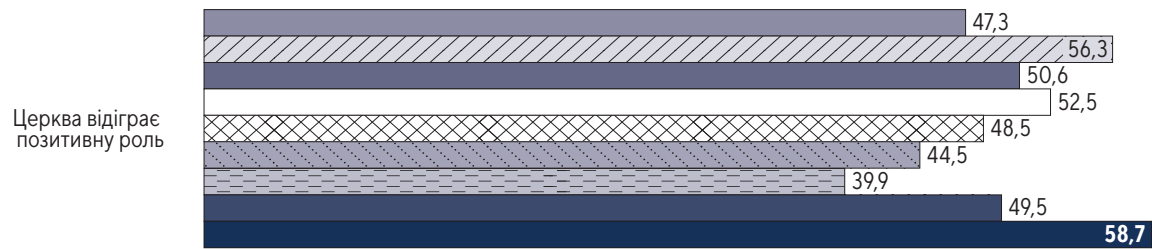
ЧИ Є ДЛЯ ВАС СЬОГОДНІ ЦЕРКВА МОРАЛЬНИМ АВТОРИТЕТОМ?																
% опитаних (продовження)																
	ВІК (листопад 2022р.)															
	18-24 років			25-29 років			30-39 років			40-49 років			50-59 років		60 років і старші	
Так	42,5			38,1			44,2			46,1			49,2		57,6	
Ні	41,4			45,6			37,4			35,5			32,7		23,8	
Важко відповісти	16,1			16,3			18,4			18,4			18,0		18,5	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ															
	ПЦУ				УПЦ(МП)				Просто православні				УГКЦ			
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	57,0	57,3	63,6	58,7	55,9	64,1	69,3	65,6	35,4	30,8	36,6	33,7	79,2	86,5	78,8	82,0
Ні	24,9	24,5	18,3	23,8	23,9	25,3	16,8	13,7	44,1	51,2	35,6	44,1	12,5	4,7	7,8	6,8
Важко відповісти	18,1	18,2	18,1	17,4	20,2	10,6	13,9	20,6	20,5	18,0	27,8	22,2	8,3	8,8	13,4	11,2
	Протестантські та євангелічні церкви				Просто християни				Не відносять себе до жодної релігії							
	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.				
	Так	-	-	-	83,8	28,1	32,6	39,8	30,9	5,1	4,2	6,3	3,0			
Ні	-	-	-	10,8	55,6	48,3	28,1	46,3	80,9	78,8	70,4	81,3				
Важко відповісти	-	-	-	5,4	16,3	19,1	32,2	22,9	14,0	17,0	23,2	15,7				

3 ЯКИМ СУДЖЕННЯМ СТОСОВНО СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІВ ВИ НАЙБІЛЬШЕ ЗГОДНІ?												
	% опитаних (продовження)											
	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)											
	Захід			Центр			Південь			Схід		
Священнослужителі такі самі, як більшість з нас – з усіма достоїнствами і гріхами	44,7			50,7			40,9			42,6		
Більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи	31,8			17,4			26,4			23,0		
Більшість священнослужителів думають насамперед про гроші, а не про духовне	13,9			22,8			22,6			18,4		
Важко відповісти	9,6			9,1			10,1			15,9		
	ВІК (листопад 2022р.)											
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші	
Священнослужителі такі самі, як більшість з нас – з усіма достоїнствами і гріхами	48,9		45,3		47,1		43,4		51,2		44,7	
Більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи	20,1		17,6		22,3		23,3		22,2		27,2	
Більшість священнослужителів думають насамперед про гроші, а не про духовне	21,8		25,7		20,1		21,1		15,9		18,0	
Важко відповісти	9,2		11,5		10,4		12,2		10,8		10,1	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ											
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Священнослужителі такі самі, як більшість з нас – з усіма достоїнствами і гріхами	50,1	49,5	47,8	49,1	45,3	47,7	50,6	50,4	49,1	61,1	60,7	44,2
Більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи	28,5	24,8	26,7	33,0	35,4	35,6	13,0	18,3	14,9	26,4	25,8	35,4
Більшість священнослужителів думають насамперед про гроші, а не про духовне	15,2	20,2	16,7	13,6	14,8	12,9	26,6	23,3	23,0	7,8	9,6	12,6
Важко відповісти	6,1	5,5	8,8	4,4	4,5	3,8	9,7	8,0	13,1	4,7	3,9	7,8
	Протестантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії					
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.			
Священнослужителі такі самі, як більшість з нас – з усіма достоїнствами і гріхами	–	–	36,5	44,4	54,7	52,9	35,9	38,5	41,3			
Більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи	–	–	45,9	10,6	12,2	14,9	4,2	6,9	5,5			
Більшість священнослужителів думають насамперед про гроші, а не про духовне	–	–	10,8	30,0	26,2	23,0	47,1	40,4	31,5			
Важко відповісти	–	–	6,8	15,0	7,0	9,2	12,7	14,2	21,7			

ЯКУ РОЛЬ ВІДІГРАЄ ЦЕРКВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ?

% опитаних

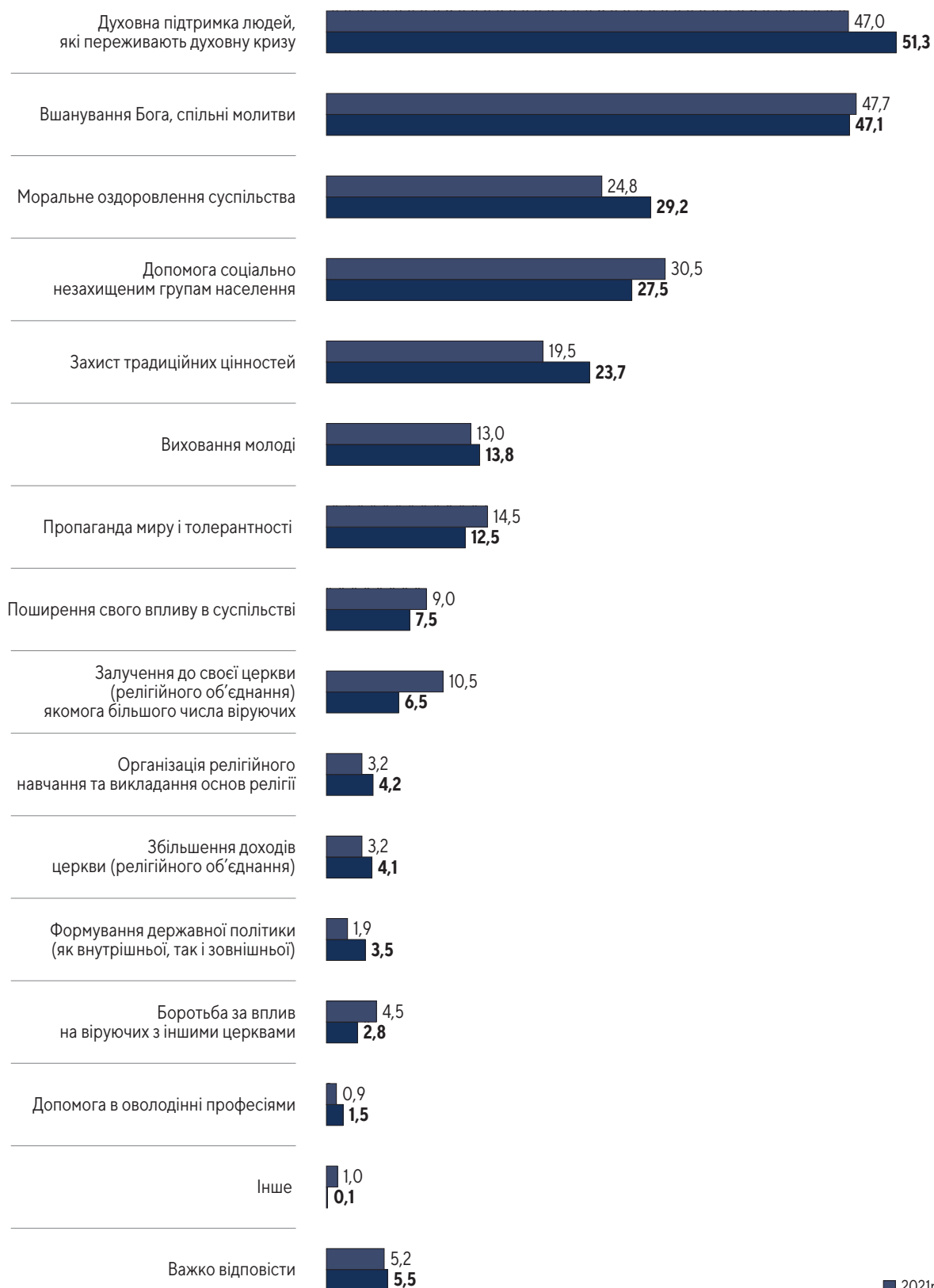

- 2000р.
- ▨ 2010р.
- 2013р.
- 2014р.
- ▨ 2018р.
- ▨ 2019р.
- ▨ 2020р.
- 2021р.
- 2022р.

ЯКУ РОЛЬ ВІДІГРАЄ ЦЕРКВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ?												
% опитаних (продовження)												
	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)											
	Захід			Центр			Південь			Схід		
Церква відіграє позитивну роль	78,2			54,4			59,6			41,4		
Церква не відіграє помітної ролі	11,6			29,5			28,8			36,5		
Церква відіграє негативну роль	2,8			2,2			1,9			7,1		
Інше	1,7			1,5			2,4			0,5		
Важко відповісти	5,7			12,4			7,2			14,5		
	ВІК (листопад 2022р.)											
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші	
Церква відіграє позитивну роль	45,7		53,4		54,7		58,9		61,6		65,1	
Церква не відіграє помітної ролі	33,7		27,4		28,0		25,9		23,4		23,7	
Церква відіграє негативну роль	4,6		6,8		3,2		2,4		4,2		2,2	
Інше	0,6		2,7		1,7		1,6		1,2		1,2	
Важко відповісти	15,4		9,6		12,4		11,1		9,6		7,7	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ											
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Церква відіграє позитивну роль	59,5	65,9	70,6	47,4	68,0	78,6	24,0	35,0	44,0	82,9	88,8	89,8
Церква не відіграє помітної ролі	30,7	24,2	20,3	28,5	20,5	16,8	51,5	46,0	33,2	13,5	5,1	8,3
Церква відіграє негативну роль	1,1	1,8	2,0	4,7	1,6	0,0	4,8	2,3	3,1	0,0	0,6	0,5
Інше	2,7	1,2	0,3	2,9	2,0	0,8	3,1	2,5	2,1	1,0	0,0	0,5
Важко відповісти	6,1	6,9	6,8	16,4	7,8	3,8	16,7	14,3	17,5	2,6	5,6	1,0
	Протестантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії					
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.			
Церква відіграє позитивну роль	–	–	82,4	28,5	40,4	45,1	5,2	10,8	11,1			
Церква не відіграє помітної ролі	–	–	10,8	48,0	36,8	36,6	42,5	53,9	51,7			
Церква відіграє негативну роль	–	–	1,4	1,1	2,9	2,3	17,3	12,6	13,2			
Інше	–	–	1,4	3,4	2,3	4,0	7,8	5,5	3,8			
Важко відповісти	–	–	4,1	19,0	17,5	12,0	27,1	17,1	20,1			

ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ ПОВИННІ СТАВИТИ ПЕРЕД СОБОЮ ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНІ?*

% опитаних

■ 2021р.
■ 2022р.

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ ПОВИННІ СТАВИТИ ПЕРЕД СОБОЮ ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНІ?*						
% опитаних						
	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	49,2	54,8	49,5	47,7		
Вшанування Бога, спільні молитви	63,2	46,2	31,3	35,8		
Моральне оздоровлення суспільства	29,4	33,6	27,9	20,1		
Допомога соціально незахищеним групам населення	23,1	29,2	33,7	26,7		
Захист традиційних цінностей	27,5	22,9	28,8	17,6		
Виховання молоді	17,5	10,8	23,6	10,0		
Пропаганда миру і толерантності	7,7	14,1	12,9	15,0		
Поширення свого впливу в суспільстві	5,7	10,0	3,4	6,6		
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшої кількості віруючих	4,8	7,7	10,6	4,4		
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	6,3	3,4	7,2	1,7		
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	3,0	2,7	4,8	8,3		
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	4,3	3,7	3,8	2,0		
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	3,5	2,2	4,8	2,2		
Допомога в оволодінні професіями	1,1	1,5	3,4	1,2		
Інше	0,0	0,1	0,0	0,2		
Важко відповісти	3,5	3,5	6,3	12,2		
	ВІК					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	46,3	46,9	51,3	51,8	53,5	52,3
Вшанування Бога, спільні молитви	42,9	40,1	44,0	47,6	45,9	52,7
Моральне оздоровлення суспільства	25,7	28,6	30,2	30,9	28,0	29,1
Допомога соціально незахищеним групам населення	25,7	25,2	27,5	28,9	27,3	27,8
Захист традиційних цінностей	25,7	19,0	23,8	23,6	26,8	22,5
Виховання молоді	13,1	17,0	14,8	14,3	14,1	12,0
Пропаганда миру і толерантності	12,6	17,7	11,9	13,0	11,4	11,8
Поширення свого впливу в суспільстві	9,7	8,8	5,3	8,9	7,2	7,2
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшої кількості віруючих	7,4	6,8	7,8	6,0	6,3	5,7
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	5,1	4,1	4,1	2,7	3,3	5,5
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	4,6	8,2	2,9	2,4	5,1	4,5
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	2,9	3,4	4,6	4,3	3,6	2,2
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	1,7	2,7	2,7	3,3	3,3	2,7
Допомога в оволодінні професіями	1,7	2,0	1,5	1,1	1,8	1,2
Інше	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,2
Важко відповісти	5,7	6,1	5,8	6,5	5,1	4,6

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

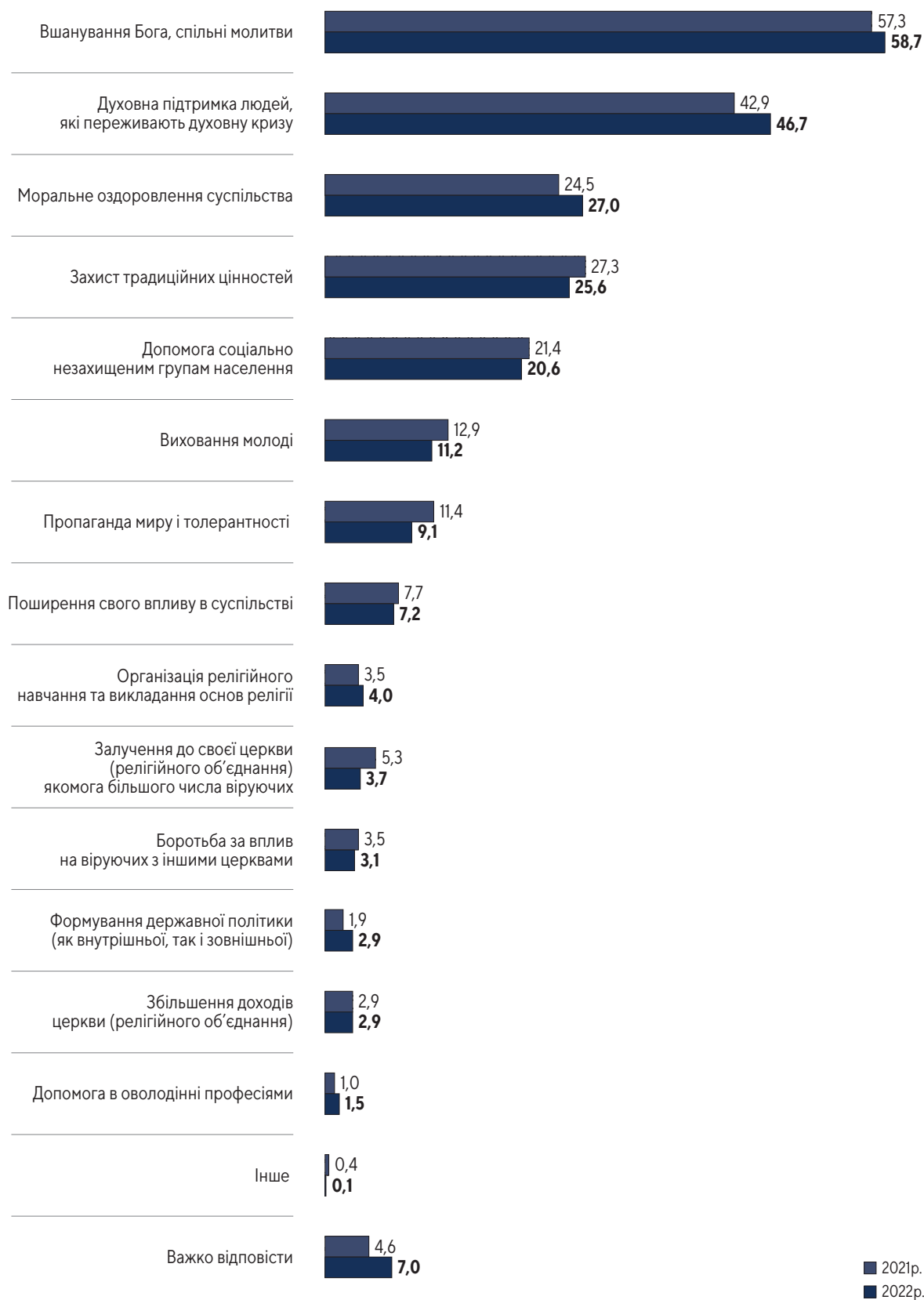
ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ ПОВИННІ СТАВИТИ ПЕРЕД СОБОЮ ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНІ?*						
% опитаних (продовження)						
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	51,8	56,9	54,9	60,6	51,1	51,2
Вшанування Бога, спільні молитви	50,4	52,5	57,0	55,7	46,1	38,6
Моральне оздоровлення суспільства	30,1	33,8	26,2	35,1	27,5	26,8
Допомога соціально незахищеним групам населення	33,0	30,8	32,8	25,2	32,8	27,4
Захист традиційних цінностей	18,9	22,2	26,6	30,5	16,8	28,5
Виховання молоді	15,4	12,8	13,5	14,5	12,5	14,9
Пропаганда миру і толерантності	18,5	11,4	11,9	13,6	16,3	14,1
Поширення свого впливу в суспільстві	7,9	8,0	7,4	6,9	6,5	3,4
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшого числа віруючих	8,5	5,3	11,5	3,8	7,5	7,6
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	4,5	3,5	1,2	3,1	2,3	4,2
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	2,9	2,7	2,0	6,1	3,0	3,1
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	3,0	4,2	1,6	0,8	1,0	2,9
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	3,3	1,4	2,9	0,8	2,5	3,1
Допомога в оволодінні професіями	0,8	1,4	0,8	0,8	1,0	0,8
Інше	0,6	0,3	0,8	0,0	0,8	0,0
Важко відповісти	1,8	1,8	2,0	0,8	4,0	6,8
	УГКЦ		Проте- станські та євангелічні церкви	Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії
	2021р.	2022р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	52,2	55,8	52,7	48,3	49,1	26,9
Вшанування Бога, спільні молитви	75,3	71,4	70,3	43,3	40,6	31,3
Моральне оздоровлення суспільства	26,8	30,7	29,7	26,9	24,6	15,0
Допомога соціально незахищеним групам населення	13,5	23,4	27,0	34,5	33,7	27,4
Захист традиційних цінностей	19,1	32,2	10,8	25,6	17,2	13,7
Виховання молоді	23,0	23,9	13,5	13,4	10,3	5,8
Пропаганда миру і толерантності	9,6	6,8	6,8	12,3	17,7	13,7
Поширення свого впливу в суспільстві	5,1	3,4	12,2	12,9	16,1	12,4
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшого числа віруючих	12,8	5,8	17,6	8,8	4,6	12,7
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	7,3	6,3	5,4	2,3	3,4	2,4
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	1,1	1,5	2,7	4,7	4,6	5,5
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	0,0	0,5	4,1	3,5	5,2	1,8
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	0,6	2,4	9,5	7,6	3,4	8,4
Допомога в оволодінні професіями	0,6	1,0	2,7	1,8	1,1	0,8
Інше	0,6	0,0	0,0	1,2	0,0	2,1
Важко відповісти	0,6	0,0	0,0	4,1	7,4	16,4

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ РЕАЛІЗУЄ ЦЕРКВА ЧИ РЕЛІГІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОЇ (ЯКОГО) ВИ НАЛЕЖИТЕ?*

% тих, хто відносять себе до якоїсь церкви чи релігійного об'єднання

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ РЕАЛІЗУЄ ЦЕРКВА ЧИ РЕЛІГІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОЇ (ЯКОГО) ВИ НАЛЕЖИТЕ?*						
% тих, хто відносять себе до якоїсь церкви чи релігійного об'єднання (продовження)						
	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Вшанування Бога, спільні молитви	73,8	54,6	33,1	51,6		
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	41,1	55,0	47,6	39,5		
Моральне оздоровлення суспільства	28,6	27,1	28,2	23,1		
Захист традиційних цінностей	32,6	22,8	27,4	17,3		
Допомога соціально незахищеним групам населення	16,7	26,4	28,2	11,3		
Виховання молоді	16,1	7,9	16,9	6,5		
Пропаганда миру і толерантності	7,4	9,2	13,7	9,3		
Поширення свого впливу в суспільстві	6,3	7,9	11,2	5,7		
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	5,3	2,4	8,9	2,8		
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшої кількості віруючих	2,7	5,2	2,4	2,8		
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	4,0	3,0	2,4	2,0		
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	2,5	4,5	0,0	2,0		
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	3,0	3,4	3,2	1,6		
Допомога в оволодінні професіями	1,7	1,7	0,8	0,8		
Інше	0,0	0,0	0,8	0,4		
Важко відповісти	2,5	5,2	8,0	19,0		
	ВІК					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Вшанування Бога, спільні молитви	55,4	53,9	56,0	58,5	55,1	64,2
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	43,8	42,7	44,9	47,6	45,1	49,9
Моральне оздоровлення суспільства	25,0	26,7	22,3	26,5	31,2	28,7
Захист традиційних цінностей	27,7	25,6	26,4	24,6	27,8	24,1
Допомога соціально незахищеним групам населення	14,3	25,8	24,2	17,9	21,5	20,1
Виховання молоді	17,9	11,1	12,8	11,9	8,6	9,8
Пропаганда миру і толерантності	7,1	6,7	10,2	11,5	12,0	6,1
Поширення свого впливу в суспільстві	3,6	10,0	8,7	4,0	7,3	8,6
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	7,1	5,6	5,3	4,7	2,1	2,6
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшої кількості віруючих	2,7	3,3	3,4	4,0	3,0	4,7
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	3,6	2,2	4,2	2,8	2,6	2,8
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	6,3	1,1	4,5	2,0	1,7	2,8
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	4,5	0,0	4,9	1,2	3,9	2,3
Допомога в оволодінні професіями	0,9	2,2	1,9	2,4	0,4	1,2
Інше	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,2
Важко відповісти	7,1	11,2	4,5	8,7	5,6	7,3

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

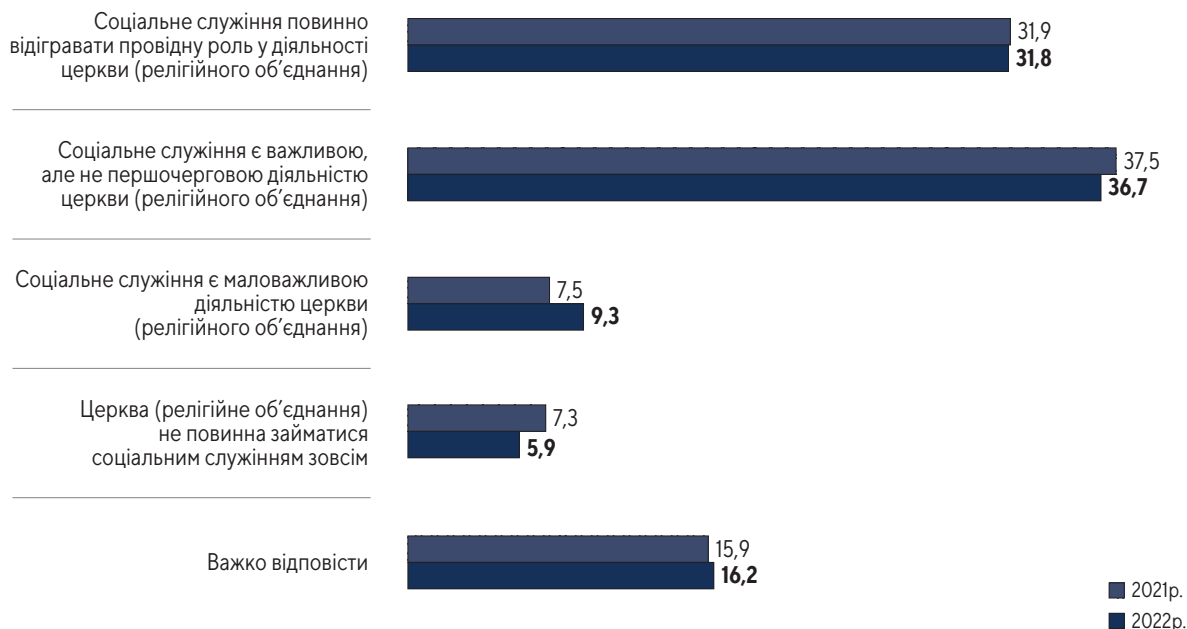
Листопад 2022р.

ЯКІ ГОЛОВНІ ЦІЛІ РЕАЛІЗУЄ ЦЕРКВА ЧИ РЕЛІГІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОЇ (ЯКОГО) ВИ НАЛЕЖИТЕ?*						
% тих, хто відносять себе до якоїсь церкви чи релігійного об'єднання (продовження)						
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Вшанування Бога, спільні молитви	60,6	59,7	62,2	62,1	46,4	45,1
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	43,3	53,5	46,7	44,8	39,7	37,0
Моральне оздоровлення суспільства	26,4	26,0	28,3	29,3	15,6	23,7
Захист традиційних цінностей	29,5	27,2	31,0	21,4	24,1	19,5
Допомога соціально незахищеним групам населення	21,2	24,2	25,8	23,1	19,3	11,1
Виховання молоді	14,3	10,0	9,7	13,8	4,9	8,9
Пропаганда миру і толерантності	15,4	7,5	9,3	14,5	10,3	8,9
Поширення свого впливу в суспільстві	8,5	7,7	9,3	3,4	5,4	8,1
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	1,9	3,2	2,2	3,4	1,3	3,4
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшого числа віруючих	4,4	3,7	4,4	0,9	2,2	1,3
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	3,6	2,5	1,8	0,0	2,2	2,5
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	2,8	3,8	1,8	0,9	1,3	1,3
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	1,1	2,5	3,1	4,3	5,8	1,7
Допомога в оволодінні професіями	1,1	1,0	0,4	1,7	0,9	1,3
Інше	0,3	0,2	0,0	0,0	1,8	0,0
Важко відповісти	2,5	3,8	4,9	6,0	8,0	19,1
	УГКЦ		Проте- стантські та евангелічні церкви	Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії
	2021р.	2022р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.
Вшанування Бога, спільні молитви	77,6	78,8	73,9	41,5	36,3	40,0
Духовна підтримка людей, які переживають духовну кризу	43,8	43,8	53,6	35,5	31,9	36,0
Моральне оздоровлення суспільства	31,2	31,5	31,9	23,7	20,9	20,0
Захист традиційних цінностей	21,8	42,1	8,7	33,3	17,6	20,0
Допомога соціально незахищеним групам населення	9,5	15,3	24,6	24,7	23,1	24,0
Виховання молоді	28,4	17,2	14,5	6,5	7,7	4,0
Пропаганда миру і толерантності	12,4	9,4	7,4	6,5	13,2	0,0
Поширення свого впливу в суспільстві	4,7	5,4	4,3	10,8	12,1	11,5
Організація релігійного навчання та викладання основ релігії	7,1	6,4	7,2	3,2	3,3	4,0
Залучення до своєї церкви (релігійного об'єднання) якомога більшого числа віруючих	4,7	4,0	8,7	14,0	9,9	16,0
Боротьба за вплив на віруючих з іншими церквами	0,0	2,5	1,4	15,1	9,9	12,0
Формування державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої)	0,6	1,0	0,0	4,3	7,7	4,0
Збільшення доходів церкви (релігійного об'єднання)	0,0	1,5	2,9	9,6	9,9	8,0
Допомога в оволодінні професіями	0,6	1,0	1,4	3,2	2,2	0,0
Інше	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0
Важко відповісти	1,8	1,0	1,4	7,5	14,3	8,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКЕ МІСЦЕ В ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ, РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ПОВИННО ПОСІДАТИ СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ, А САМЕ ДОПОМОГА І ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ (НАПРИКЛАД, МАТЕРІАЛЬНА ДОПОМОГА, ДОПОМОГА В НАВЧАННІ, ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ТОЩО)?

% опитаних

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Соціальне служіння повинно відігравати провідну роль в діяльності церкви (релігійного об'єднання)	31,5	30,3	29,3	36,7		
Соціальне служіння є важливою, але не першочерговою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	39,9	38,4	35,6	29,6		
Соціальне служіння є маловажливою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	11,3	8,0	11,5	8,3		
Церква (релігійне об'єднання) не повинна займатися соціальним служінням зовсім	3,3	7,3	4,8	7,1		
Важко відповісти	14,0	15,9	18,8	18,3		
	ВІК (листопад 2022р.)					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Соціальне служіння повинно відігравати провідну роль в діяльності церкви (релігійного об'єднання)	23,3	31,1	31,1	30,4	32,8	35,4
Соціальне служіння є важливою, але не першочерговою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	44,3	35,8	37,9	36,6	34,6	35,2
Соціальне служіння є маловажливою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	11,4	9,5	9,0	8,9	10,8	8,4
Церква (релігійне об'єднання) не повинна займатися соціальним служінням зовсім	4,5	7,4	6,8	6,5	4,8	5,7
Важко відповісти	16,5	16,2	15,3	17,6	16,9	15,3

ЯКЕ МІСЦЕ В ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ, РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ПОВИННО ПОСІДАТИ СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ, А САМЕ ДОПОМОГА І ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ (НАПРИКЛАД, МАТЕРІАЛЬНА ДОПОМОГА, ДОПОМОГА В НАВЧАННІ, ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ТОЩО)?

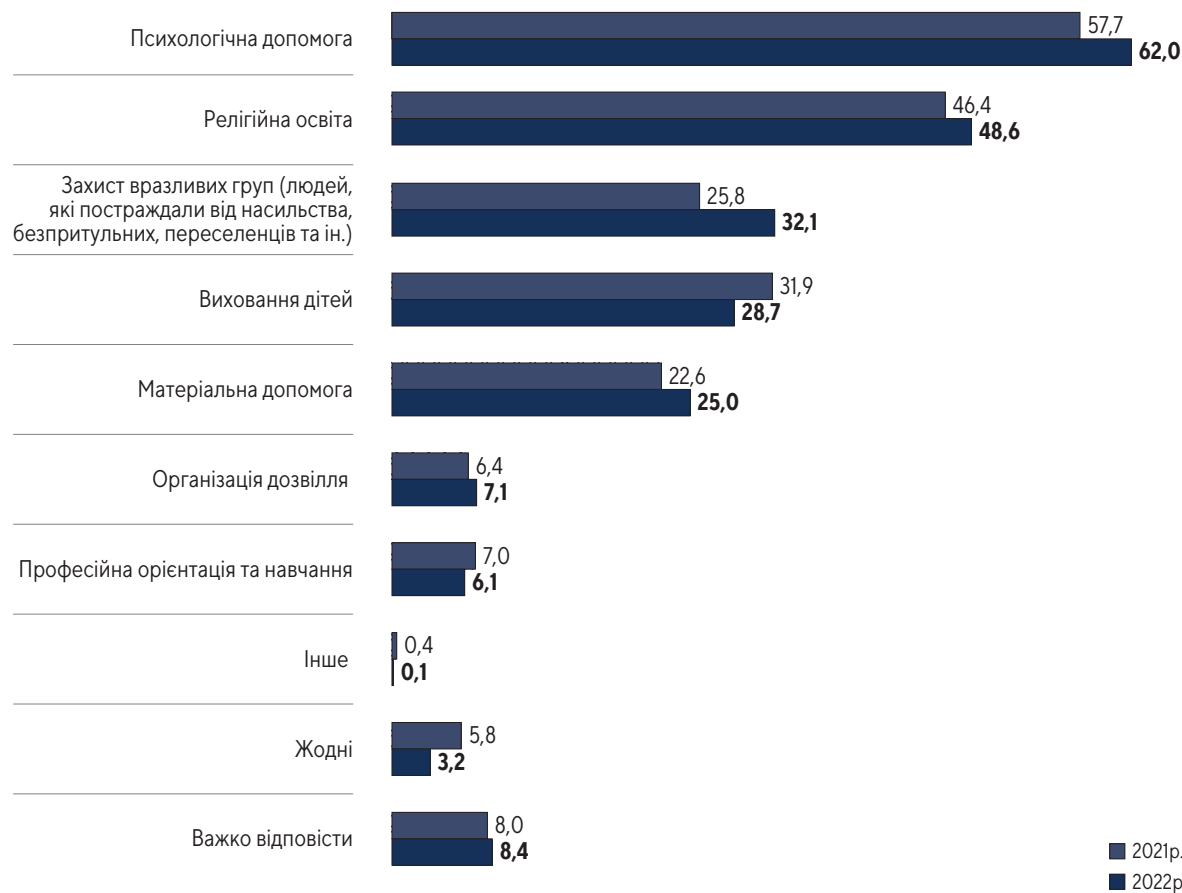
% опитаних

(продовження)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ													
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Протестантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Соціальне служіння повинно відігравати провідну роль в діяльності церкви (релігійного об'єднання)	37,7	34,2	33,1	33,3	33,3	30,5	28,7	33,0	–	43,2	27,5	24,1	23,5	25,0
Соціальне служіння є важливою, але не першочерговою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	47,0	43,9	43,3	36,4	30,0	32,6	60,1	48,1	–	35,1	31,0	33,9	25,6	15,7
Соціальне служіння є маловажливою діяльністю церкви (релігійного об'єднання)	6,1	7,1	4,9	9,1	8,5	8,1	4,5	12,1	–	6,8	9,9	16,7	9,8	10,2
Церква (релігійне об'єднання) не повинна займатися соціальним служінням зовсім	3,7	2,9	8,2	9,1	7,8	5,7	1,7	1,5	–	2,7	11,7	6,3	11,6	19,5
Важко відповісти	5,5	12,0	10,6	12,1	20,5	23,0	5,1	5,3	–	12,2	19,9	19,0	29,6	29,7

ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ, РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ Є НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИМИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА?*

% опитаних

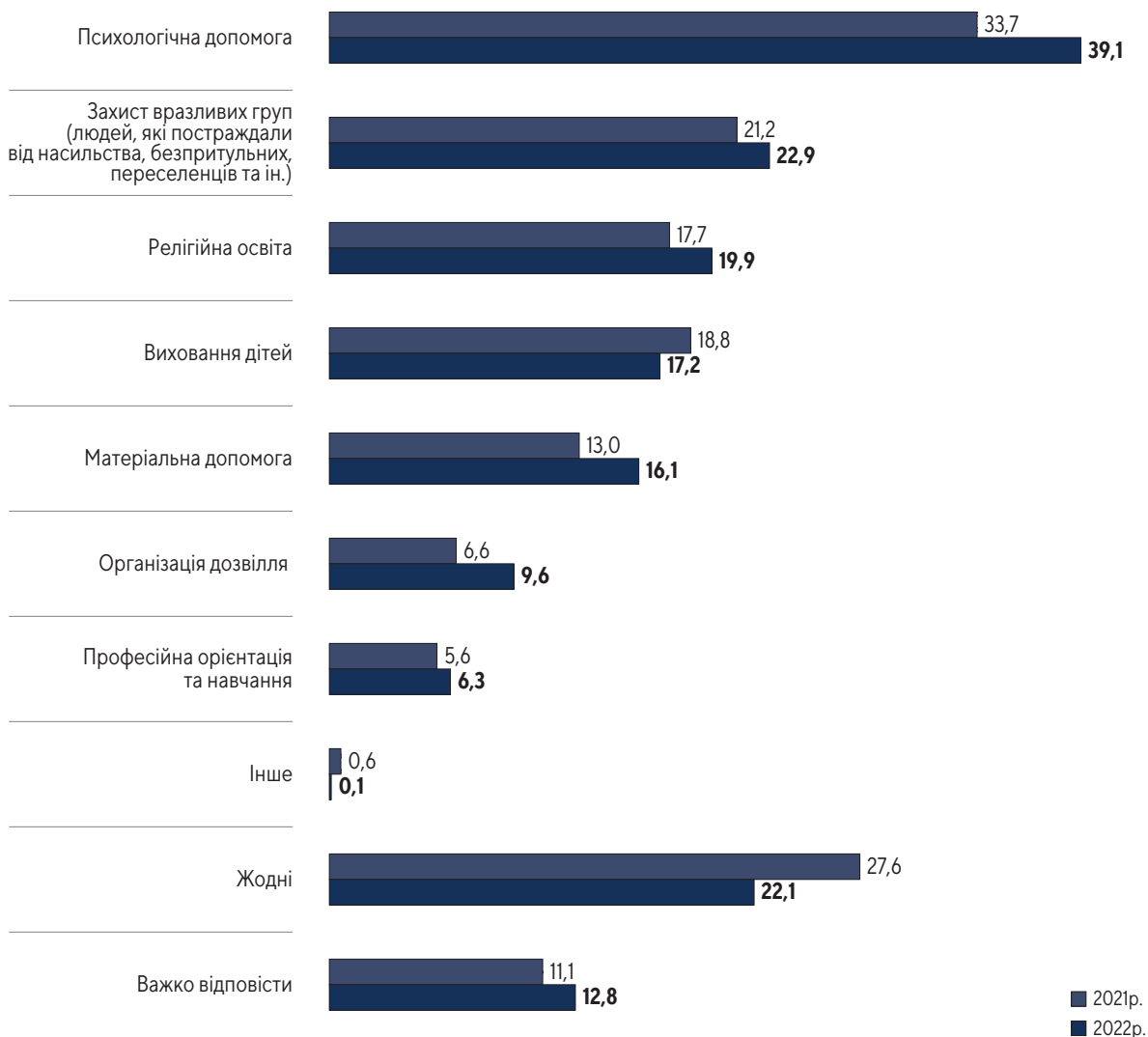

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ, РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ Є НАИБІЛЬШ ВАЖЛИВИМИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА?*														
% опитаних														
(продовження)														
	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)													
	Захід			Центр			Південь			Схід				
Психологічна допомога	59,1			66,2			60,6			58,1				
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	40,5			50,6			54,8			51,8				
Релігійна освіта	40,1			34,1			26,9			20,1				
Виховання дітей	40,7			22,1			33,2			24,7				
Матеріальна допомога	19,6			24,8			40,4			24,8				
Організація дозвілля	9,6			6,6			9,1			3,7				
Професійна орієнтація та навчання	8,3			5,9			3,8			4,6				
Інше	0,2			0,0			0,0			0,2				
Жодні	2,0			2,0			2,4			7,6				
Важко відповісти	7,2			6,9			9,1			12,5				
	ВІК (листопад 2022р.)													
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші			
Психологічна допомога	59,8		66,0		59,9		62,6		61,9		63,1			
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	51,7		53,1		51,0		48,1		45,0		47,0			
Релігійна освіта	29,9		30,1		29,2		34,4		30,7		34,5			
Виховання дітей	27,4		28,6		27,3		29,8		30,6		28,6			
Матеріальна допомога	24,6		22,4		22,9		24,1		25,3		27,6			
Організація дозвілля	7,5		6,8		7,8		7,6		7,8		5,8			
Професійна орієнтація та навчання	6,3		2,7		6,6		6,2		8,4		5,0			
Інше	0,0		0,0		0,5		0,0		0,0		0,0			
Жодні	6,9		4,1		4,4		1,9		2,4		2,4			
Важко відповісти	6,3		7,5		9,7		8,1		9,0		8,1			
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ													
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Протестантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Психологічна допомога	67,8	70,1	63,5	68,2	60,5	57,4	46,6	62,6	–	58,1	59,3	61,1	40,6	40,4
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	48,7	48,4	49,6	43,5	55,4	51,2	41,9	53,4	–	36,5	41,5	57,1	38,5	43,2
Виховання дітей	44,1	37,2	36,1	40,9	23,6	25,1	52,5	39,3	–	47,3	23,8	27,4	14,5	16,6
Релігійна освіта	27,7	30,3	32,0	31,3	19,0	26,9	54,5	47,6	–	35,1	26,3	23,0	11,6	8,1
Матеріальна допомога	23,8	22,8	26,6	32,1	23,3	24,8	13,4	26,7	–	25,7	21,1	27,4	23,2	26,8
Професійна орієнтація та навчання	8,3	8,4	5,7	6,8	3,8	5,0	2,8	10,2	–	12,2	8,2	2,9	9,0	4,2
Організація дозвілля	4,9	6,3	6,6	3,0	3,3	3,4	12,3	9,2	–	4,1	11,6	10,9	6,3	4,3
Інше	0,4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	0,5	–	0,0	0,6	0,0	0,3	0,0
Жодні	1,8	1,5	5,7	0,0	5,3	3,4	0,6	0,5	–	2,7	5,3	1,1	15,3	14,8
Важко відповісти	2,6	4,2	4,5	1,5	8,3	14,1	7,3	0,5	–	10,8	11,6	12,0	15,6	21,2

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

**ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ,
РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ БУЛИ Б ЦІКАВИМИ ОСОБИСТО ДЛЯ ВАС?***
% опитаних

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Психологічна допомога	36,7	43,7	28,4	38,0
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	35,2	20,9	19,7	12,5
Релігійна освіта	13,7	19,3	32,2	22,8
Виховання дітей	28,2	14,0	12,0	12,3
Матеріальна допомога	10,7	15,5	24,5	20,8
Організація дозвілля	16,8	6,4	13,9	4,7
Професійна орієнтація та навчання	11,6	5,6	3,8	1,7
Інше	0,4	0,0	0,0	0,2
Жодні	15,3	20,1	29,8	31,1
Важко відповісти	14,0	13,5	7,2	12,3

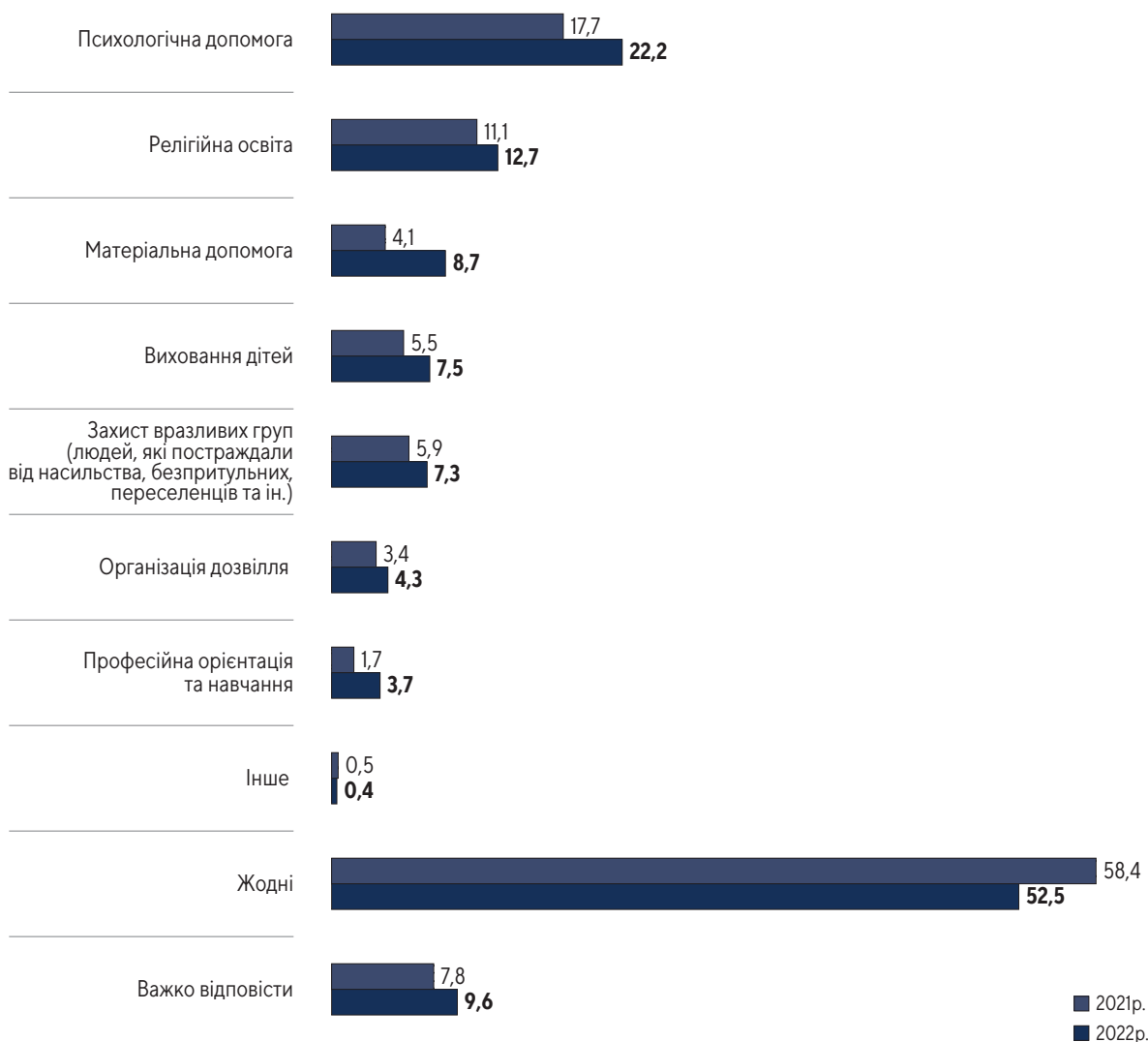
* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ, РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ БУЛИ Б ЦІКАВИМИ ОСОБИСТО ДЛЯ ВАС?*								
	% опитаних (продовження)							
	ВІК (листопад 2022р.)							
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші		
Психологічна допомога	33,3	33,3	35,4	37,0	42,9	44,1		
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульн их, переселенців та ін.)	22,3	21,8	26,3	19,2	23,8	23,0		
Релігійна освіта	21,7	21,1	18,0	18,9	21,4	20,1		
Виховання дітей	13,7	17,1	20,2	18,9	17,8	14,7		
Матеріальна допомога	9,1	12,2	13,6	14,1	16,9	21,8		
Організація дозвілля	12,6	8,9	10,7	10,8	9,6	7,2		
Професійна орієнтація та навчання	8,6	6,8	5,8	7,6	6,0	5,0		
Інше	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,3		
Жодні	28,7	29,3	25,3	22,8	18,3	17,5		
Важко відповісти	12,0	10,2	11,7	13,8	14,7	12,9		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ							
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Психологічна допомога	67,8	49,0	63,5	56,8	60,5	34,7	46,6	32,5
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульн их, переселенців та ін.)	48,7	29,2	49,6	33,6	55,4	15,4	41,9	28,3
Релігійна освіта	44,1	20,3	36,1	28,2	23,6	21,1	52,5	16,6
Виховання дітей	27,7	19,5	32,0	14,4	19,0	12,5	54,5	26,3
Матеріальна допомога	23,8	17,6	26,6	28,8	23,3	16,7	13,4	7,8
Організація дозвілля	8,3	11,4	5,7	8,4	3,8	7,3	2,8	15,5
Професійна орієнтація та навчання	4,9	6,8	6,6	2,3	3,3	3,4	12,3	6,8
Інше	0,4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	1,0
Жодні	1,8	14,7	5,7	6,9	5,3	26,9	0,6	15,0
Важко відповісти	2,6	9,9	4,5	4,5	8,3	16,2	7,3	16,0
	Протестантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії			
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.		
Психологічна допомога	–	37,8	59,3	34,5	40,6	12,8		
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульн их, переселенців та ін.)	–	31,1	41,5	16,1	38,5	4,7		
Релігійна освіта	–	21,6	23,8	22,3	14,5	13,1		
Виховання дітей	–	33,8	26,3	17,1	11,6	2,6		
Матеріальна допомога	–	14,9	21,1	16,0	23,2	11,5		
Організація дозвілля	–	16,2	8,2	6,9	9,0	3,0		
Професійна орієнтація та навчання	–	8,1	11,6	12,0	6,3	3,8		
Інше	–	0,0	0,6	0,0	0,3	0,0		
Жодні	–	5,4	5,3	28,6	15,3	55,3		
Важко відповісти	–	8,1	11,6	16,0	15,6	19,1		

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ, РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТОРКНУЛИСЯ ОСОБИСТО ВАС (НАПРИКЛАД, ВАМ БУЛА НАДАНА ЯКАСЬ ДОПОМОГА ТОЩО)?*

% опитаних

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Психологічна допомога	25,5	22,3	17,8	19,9
Релігійна освіта	23,5	11,4	5,8	4,9
Матеріальна допомога	6,8	8,7	14,9	7,8
Виховання дітей	16,1	5,1	1,9	3,9
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	5,5	6,9	13,9	7,1
Організація дозвілля	8,7	3,6	1,4	1,7
Професійна орієнтація та навчання	8,3	2,8	1,0	1,0
Інше	0,0	0,7	0,0	0,2
Жодні	44,0	52,4	58,9	60,5
Важко відповісти	10,4	9,4	5,8	10,8

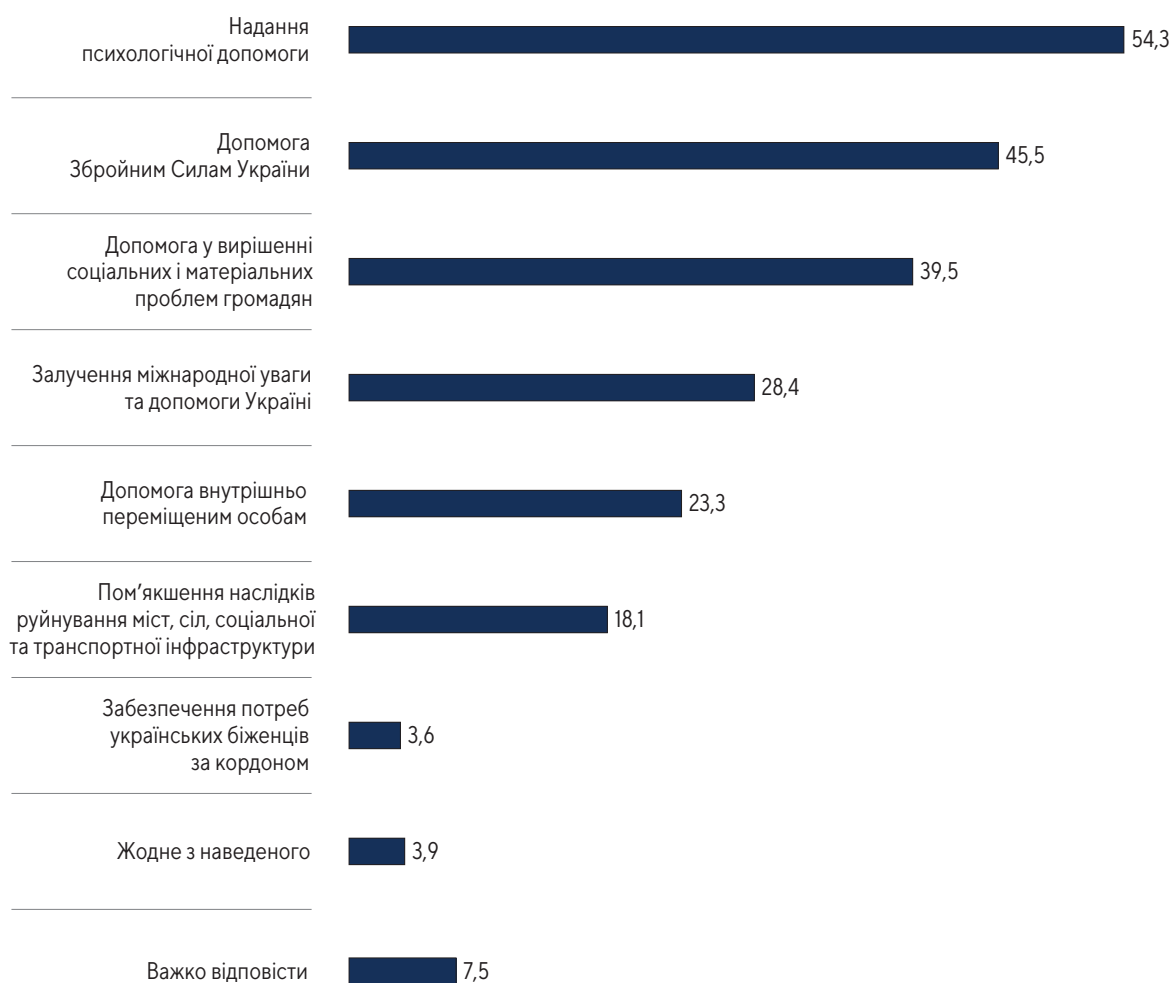
* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ЯКІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ, РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТОРКНУЛИСЯ ОСОБИСТО ВАС (НАПРИКЛАД, ВАМ БУЛА НАДАНА ЯКАСЬ ДОПОМОГА ТОЩО)?*								
	% опитаних (продовження)							
	ВІК (листопад 2022р.)							
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші		
Психологічна допомога	13,1	14,4	18,0	22,0	25,8	28,0		
Релігійна освіта	9,7	13,6	14,1	13,0	13,5	12,0		
Матеріальна допомога	6,9	4,1	7,0	7,6	9,0	12,0		
Виховання дітей	6,9	6,8	8,5	9,2	7,2	6,2		
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульн их, переселенців та ін.)	9,2	3,4	6,8	5,7	9,9	7,4		
Організація дозвілля	3,4	2,7	5,1	5,4	4,5	3,4		
Професійна орієнтація та навчання	3,4	2,7	3,4	5,1	5,1	2,6		
Інше	0,0	0,7	0,5	0,0	0,6	0,3		
Жодні	58,3	59,9	55,0	54,6	46,5	49,1		
Важко відповісти	8,0	11,6	9,7	8,9	11,7	8,6		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ							
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні			
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.		
Психологічна допомога	22,2	28,6	29,5	35,6	12,3	12,0		
Релігійна освіта	10,8	16,1	16,4	17,6	4,8	7,0		
Матеріальна допомога	4,3	10,9	8,6	16,0	3,0	4,7		
Виховання дітей	5,9	8,8	6,6	3,8	1,5	4,2		
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	5,3	6,8	14,3	13,0	3,8	6,5		
Організація дозвілля	3,1	5,4	5,7	3,1	0,5	1,8		
Професійна орієнтація та навчання	1,8	4,6	2,5	0,8	0,8	0,5		
Інше	0,4	0,0	1,6	0,8	0,5	0,5		
Жодні	56,6	46,3	38,9	37,4	71,5	64,2		
Важко відповісти	4,7	8,9	7,0	6,1	8,3	11,0		
	УГКЦ		Протестантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Психологічна допомога	19,1	19,9	–	37,8	19,9	20,6	4,5	3,8
Релігійна освіта	28,1	19,9	–	27,0	11,6	5,2	3,2	0,4
Матеріальна допомога	3,4	4,4	–	20,3	3,5	10,3	1,3	2,6
Виховання дітей	10,7	11,2	–	12,2	9,9	5,1	2,1	0,9
Захист вразливих груп (людей, які постраждали від насильства, безпритульних, переселенців та ін.)	5,1	4,4	–	13,5	4,1	8,0	3,4	4,7
Організація дозвілля	6,7	7,8	–	6,8	8,7	4,0	0,5	0,9
Професійна орієнтація та навчання	0,0	5,9	–	2,7	5,2	7,4	1,3	1,3
Інше	0,0	0,0	–	0,0	0,6	1,1	0,0	0,4
Жодні	38,5	47,1	–	31,1	53,8	56,9	78,1	75,4
Важко відповісти	10,1	8,8	–	4,1	11,1	13,2	10,3	13,1

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

ЯКІ ЗАВДАННЯ Є ПЕРШОЧЕРГОВИМИ ДЛЯ РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ?*

% опитаних

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Надання психологічної допомоги	55,5	58,4	56,7	42,6
Допомога Збройним Силам України	50,1	49,9	38,8	33,6
Допомога у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян	33,8	41,6	52,4	36,2
Залучення міжнародної уваги та допомоги Україні	25,8	30,0	21,2	32,3
Допомога внутрішньо переміщеним особам	24,0	23,1	26,8	20,8
Пом'якшення наслідків руйнування міст, сіл, соціальної та транспортної інфраструктури	13,5	18,5	26,9	18,8
Забезпечення потреб українських біженців за кордоном	4,1	3,1	3,8	3,7
Жодне з наведеного	3,1	2,8	5,8	6,4
Важко відповісти	5,7	5,5	6,3	15,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

ЯКІ ЗАВДАННЯ Є ПЕРШОЧЕРГОВИМИ ДЛЯ РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ?*							
% опитаних (продовження)							
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Надання психологічної допомоги	62,0	55,7	48,3	58,7	70,3	50,9	32,8
Допомога Збройним Силам України	48,2	47,3	41,5	63,9	48,6	44,6	29,8
Допомога у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян	42,4	42,4	39,7	36,4	40,5	37,1	29,8
Залучення міжнародної уваги та допомоги Україні	28,7	16,7	27,7	36,6	29,7	34,9	26,0
Допомога внутрішньо переміщеним особам	21,4	32,6	20,6	29,8	27,0	29,1	15,7
Пом'якшення наслідків руйнування міст, сіл, соціальної та транспортної інфраструктури	20,4	16,8	17,5	11,2	21,6	20,6	16,6
Забезпечення потреб українських біженців за кордоном	3,0	3,0	3,9	4,9	1,4	2,9	4,3
Жодне з наведеного	2,0	3,1	4,2	–	4,1	2,9	15,3
Важко відповісти	4,6	6,1	10,4	1,0	1,4	7,5	20,9

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ВИПАДКИ, КОЛИ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛИ ТАКІ ДІЇ...?*					
% опитаних					
	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід
Надавали прихисток біженцям					
Так, відомо	40,2	52,7	35,8	26,9	39,7
Ні, не відомо	59,5	46,6	64,1	73,1	59,8
Не відповіли	0,4	0,7	0,1	0,0	0,5
Облаштовували у приміщеннях храмів бомбосховища					
Так, відомо	26,7	25,5	24,4	25,0	34,1
Ні, не відомо	73,1	73,8	75,5	75,0	65,9
Не відповіли	0,2	0,7	0,1	0,0	0,0
Надавали допомогу медичним і соціальним закладам					
Так, відомо	24,1	30,1	22,1	13,5	26,0
Ні, не відомо	75,4	68,8	77,8	86,1	73,8
Не відповіли	0,5	1,1	0,1	0,5	0,2

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ВИПАДКИ, КОЛИ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛИ ТАКІ ДІЇ...?*					
% опитаних (продовження)					
	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід
Допомагали в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами					
Так, відомо	20,9	21,8	18,6	11,1	29,3
Ні, не відомо	78,9	77,6	81,3	88,9	70,4
Не відповіли	0,3	0,6	0,1	0,0	0,2
Надавали матеріальну допомогу біженцям					
Так, відомо	43,5	56,4	42,6	36,1	32,4
Ні, не відомо	56,1	43,3	56,9	63,9	67,6
Не відповіли	0,4	0,4	0,6	0,0	0,0
Надавали допомогу Збройним Силам України					
Так, відомо	47,7	69,9	42,4	33,2	36,8
Ні, не відомо	51,6	29,0	57,0	65,9	63,2
Не відповіли	0,7	1,1	0,6	1,0	0,0
Залучали чи розподіляли гуманітарну допомогу з-за кордону					
Так, відомо	33,3	30,8	36,2	26,9	34,1
Ні, не відомо	66,1	68,6	63,3	73,1	65,4
Не відповіли	0,5	0,6	0,6	0,0	0,5
Надавали допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій					
Так, відомо	24,2	25,5	21,0	21,5	30,6
Ні, не відомо	75,4	73,9	78,6	78,0	69,2
Не відповіли	0,4	0,6	0,3	0,5	0,2
Привласнювали гуманітарну допомогу або використовували її в корисливих цілях					
Так, відомо	4,5	6,6	3,0	1,4	6,4
Ні, не відомо	95,2	92,8	96,7	98,6	93,6
Не відповіли	0,3	0,6	0,2	0,0	0,0
Висловлювали підтримку діям Росії					
Так, відомо	6,0	4,1	6,7	0,5	10,0
Ні, не відомо	93,7	95,2	93,1	99,5	89,7
Не відповіли	0,3	0,7	0,1	0,0	0,2
Допомагали окупантам					
Так, відомо	4,2	4,1	2,8	0,5	9,6
Ні, не відомо	95,6	95,4	97,1	99,5	90,4
Не відповіли	0,2	0,6	0,1	0,0	0,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ВИПАДКИ, КОЛИ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛИ ТАКІ ДІЇ...?*							
% опитаних							
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте- стантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Надавали прихисток біженцям							
Так, відомо	42,7	48,1	29,8	60,0	67,6	36,8	15,3
Ні, не відомо	57,0	51,9	69,5	40,0	32,4	62,6	84,3
Не відповіли	0,3	0,0	0,8	0,0	0,0	0,6	0,4
Облаштовували у приміщеннях храмів бомбосховища							
Так, відомо	29,8	32,1	22,5	24,8	37,8	27,4	13,1
Ні, не відомо	70,0	67,2	77,0	74,8	62,2	72,6	86,9
Не відповіли	0,1	0,8	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0
Надавали допомогу медичним та соціальним закладам							
Так, відомо	27,5	29,5	12,5	31,6	41,9	27,4	8,9
Ні, не відомо	72,2	68,9	86,7	68,0	58,1	72,0	91,1
Не відповіли	0,3	1,5	0,8	0,5	0,0	0,6	0,0
Допомагали в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами							
Так, відомо	22,8	22,7	12,8	25,2	40,5	26,9	8,1
Ні, не відомо	77,0	76,5	86,7	74,8	59,5	73,1	91,9
Не відповіли	0,3	0,8	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Надавали матеріальну допомогу біженцям							
Так, відомо	47,3	48,5	31,1	71,2	74,3	35,1	17,9
Ні, не відомо	52,0	50,8	68,7	28,8	25,7	64,9	82,1
Не відповіли	0,7	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Надавали допомогу Збройним Силам України							
Так, відомо	52,0	55,7	29,5	82,0	77,0	43,7	19,1
Ні, не відомо	47,3	43,5	69,2	18,0	21,6	56,3	80,9
Не відповіли	0,7	0,8	1,3	0,0	1,4	0,0	0,0
Надавали допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій							
Так, відомо	27,9	35,9	13,3	27,3	52,7	26,3	7,2
Ні, не відомо	71,7	63,4	85,9	72,7	47,3	73,1	92,8
Не відповіли	0,4	0,8	0,8	0,0	0,0	0,6	0,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ВИПАДКИ, КОЛИ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛИ ТАКІ ДІЇ...?*							
% опитаних (продовження)							
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Залучали чи розподіляли гуманітарну допомогу з-за кордону							
Так, відомо	35,0	36,6	24,3	41,7	66,2	35,6	17,0
Ні, не відомо	64,6	61,8	75,2	58,3	33,8	63,8	83,0
Не відповіли	0,4	1,5	0,5	0,0	0,0	0,6	0,0
Привласнювали гуманітарну допомогу або використовували її в корисливих цілях							
Так, відомо	3,4	3,8	2,1	6,3	6,8	6,9	4,7
Ні, не відомо	96,5	95,4	97,1	93,7	93,2	93,1	95,3
Не відповіли	0,1	0,8	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Висловлювали підтримку діям Росії							
Так, відомо	6,5	3,1	4,7	2,4	5,4	10,3	7,6
Ні, не відомо	93,1	96,2	94,8	97,6	94,6	89,7	92,4
Не відповіли	0,4	0,8	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Допомагали окупантам							
Так, відомо	4,8	2,3	3,1	2,4	1,4	6,9	5,5
Ні, не відомо	95,1	96,9	96,3	97,6	98,6	93,1	94,5
Не відповіли	0,1	0,8	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

Листопад 2022р.

ЧИ ВІДОМІ ВАМ ВИПАДКИ БУДІВНИЦТВА ТА УТРИМАННЯ ЦЕРКВОЮ (РЕЛІГІЙНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ) МЕДИЧНИХ ТА/АБО СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ (ЛІКАРЕНЬ, ХОСПІСІВ, БУДИНКІВ ДЛЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ, ДИТЯЧИХ ПРИТУЛКІВ ТОЩО)?				
% опитаних				
Так, я знаю про такі випадки		20,2		
Ні, ніколи про таке не чув		78,6		
Не відповіли		1,2		
Листопад 2022р.				
	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Так, я знаю про такі випадки	28,7	15,6	16,3	21,0
Ні, ніколи про таке не чув	69,9	83,2	82,8	78,2
Не відповіли	1,5	1,3	1,0	0,7

ЧИ ВІДОМІ ВАМ ВИПАДКИ БУДІВНИЦТВА ТА УТРИМАННЯ ЦЕРКВОЮ (РЕЛІГІЙНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ) МЕДИЧНИХ ТА/АБО СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ (ЛІКАРЕНЬ, ХОСПІСІВ, БУДИНКІВ ДЛЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ, ДИТЯЧИХ ПРИТУЛКІВ ТОЩО)?

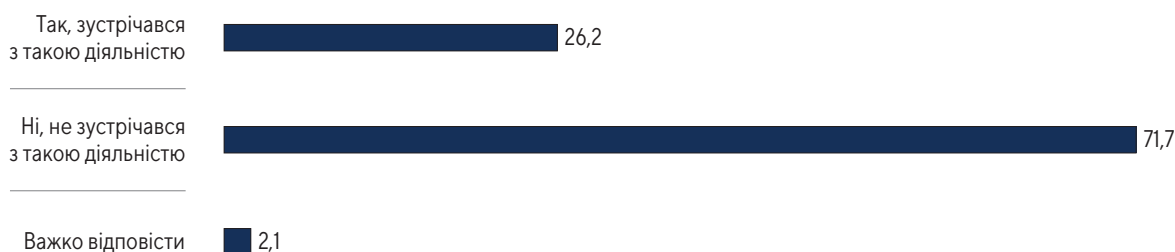
% опитаних

(продовження)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте- стантські та евангелічні церкви	Просто християни	Не відно- сять себе до жодної релігії
Так, я знаю про такі випадки	21,9	19,1	12,5	31,6	36,5	21,8	9,4
Ні, ніколи про таке не чув	77,0	77,9	86,2	67,0	62,2	78,2	90,2
Не відповіли	1,1	3,1	1,3	1,5	1,4	0,0	0,4

**ЧИ БУЛИ ВИ СВІДКОМ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ЯКОЇСЬ З УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ
ЧИ УКРАЇНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗА КОРДОНОМ?**

% тих хто під час війни деякий час жив за кордоном

Листопад 2022р.

ЧИ ДОСТАТНЬОЮ МІРОЮ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) РЕАЛІЗУЮТЬ ТАКІ ДІЇ?

% опитаних

Надання допомоги біженцям

Надання допомоги Збройним Силам України

Надання допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій

Роблять усе, що можливо в цьому напрямі
 Роблять досить багато
 Мало що роблять
 Нічого не роблять
 Важко відповісти

Листопад 2022р.

ЧИ ДОСТАТНЬОЮ МІРОЮ РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ (БУДЬ-ЯКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ НАЛЕЖНОСТІ) ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) РЕАЛІЗУЮТЬ ТАКІ ДІЇ? % опитаних (продовження)							
	РЕГІОНИ						
	Захід	Центр	Південь	Схід			
Надання допомоги біженцям							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	26,4	16,3	13,9	14,2			
Роблять досить багато	41,4	30,7	38,9	25,5			
Мало що роблять	9,4	19,1	22,1	13,0			
Нічого не роблять	0,9	3,0	2,9	6,6			
Важко відповісти	21,8	30,9	22,1	40,7			
Надання допомоги Збройним Силам України							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	29,8	15,7	20,6	12,0			
Роблять досить багато	40,3	28,5	26,8	21,8			
Мало що роблять	8,9	19,1	17,7	14,2			
Нічого не роблять	1,5	3,3	3,3	6,8			
Важко відповісти	19,6	33,5	31,6	45,2			
Надання допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	17,9	13,8	13,5	11,8			
Роблять досить багато	24,5	20,8	25,0	16,2			
Мало що роблять	10,9	16,0	18,3	14,7			
Нічого не роблять	6,6	4,9	2,9	8,6			
Важко відповісти	40,0	44,4	40,4	48,8			
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ							
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте-стантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Надання допомоги біженцям							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	21,8	19,7	13,9	22,8	44,6	15,4	4,3
Роблять досить багато	35,9	40,9	25,9	53,9	36,5	26,3	14,5
Мало що роблять	14,7	9,8	21,7	6,8	6,8	23,4	19,6
Нічого не роблять	1,6	2,3	3,9	0,0	2,7	4,0	9,4
Важко відповісти	26,0	27,3	34,6	16,5	9,5	30,9	52,3
Надання допомоги Збройним Силам України							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	20,5	27,5	12,5	30,2	47,3	15,5	5,5
Роблять досить багато	34,7	29,8	23,0	47,3	31,1	24,7	12,8
Мало що роблять	14,4	10,7	21,1	9,8	4,1	22,4	17,4
Нічого не роблять	1,9	3,1	2,9	0,0	4,1	6,3	10,6
Важко відповісти	28,4	29,0	40,5	12,7	13,5	31,0	53,6
Надання допомоги жителям деокупованих і прифронтових територій							
Роблять усе, що можливо в цьому напрямі	18,3	20,6	10,7	11,7	30,1	10,9	3,0
Роблять досить багато	24,8	26,7	14,6	27,8	38,4	17,7	9,8
Мало що роблять	14,4	11,5	18,0	9,8	6,8	20,0	17,9
Нічого не роблять	3,7	3,1	6,0	9,3	5,5	8,0	9,8
Важко відповісти	38,8	38,2	50,7	41,5	19,2	43,4	59,6

ЧИ ЗАЛУЧАЛА ЦЕРКВА ЧИ РЕЛІГІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОГО ВИ НАЛЕЖИТЕ, ГУМАНІТАРНУ ДОПОМОГУ З-ЗА КОРДОНУ ДЛЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ?

% тих, хто належить до церкви чи релігійного об'єднання

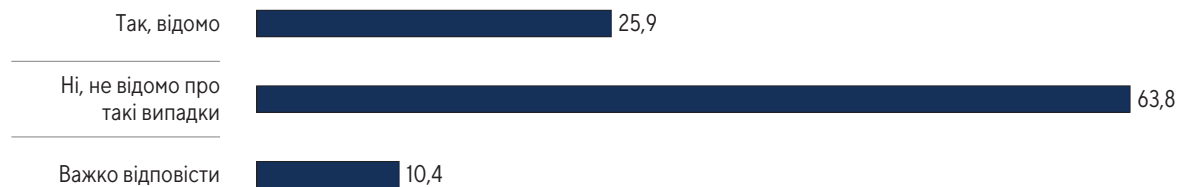

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Так, залучала	34,3	42,3	20,0	35,4		
Мені про це невідомо, не знаю про це	59,8	48,9	70,0	56,0		
Важко відповісти	5,9	8,7	10,0	8,6		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни
Так, залучала	35,6	25,6	28,6	34,0	73,5	36,6
Мені про це невідомо, не знаю про це	57,2	61,5	62,4	61,0	20,6	53,5
Важко відповісти	7,2	12,8	9,0	5,0	5,9	9,9

ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ВИПАДКИ СУПРОВОДУ СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЯМИ ЦЕРКВИ ЧИ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОГО ВИ НАЛЕЖИТЕ, ГУМАНІТАРНИХ ВАНТАЖІВ ЧИ УЧАСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ КОРИДОРІВ, ЕВАКУАЦІЇ З МІСЦЬ ВОЄННИХ ДІЙ І ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ?

% тих, хто належить до церкви чи релігійного об'єднання

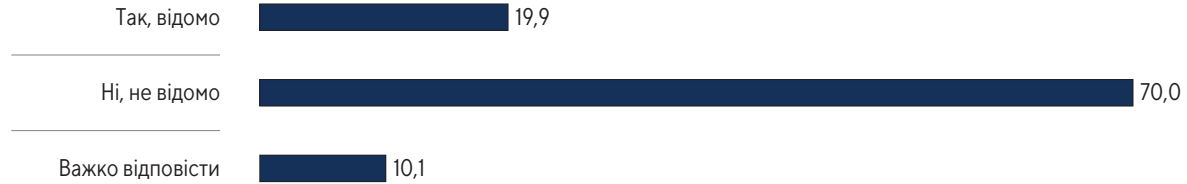

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Так, відомо	32,0	20,7	16,8	29,3		
Ні, не відомо	58,0	68,2	73,1	60,7		
Важко відповісти	10,0	11,1	10,1	9,9		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни
Так, відомо	22,0	26,1	18,0	29,6	47,8	33,3
Ні, не відомо	68,1	60,0	68,2	63,3	43,3	62,8
Важко відповісти	9,8	13,9	13,7	7,0	9,0	3,8

**ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЯМИ ЦЕРКВИ
ЧИ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОГО ВИ НАЛЕЖИТЕ, ДУХОВНИХ,
РЕЛІГІЙНИХ ПОТРЕБ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ?**

% тих, хто належить до церкви чи релігійного об'єднання

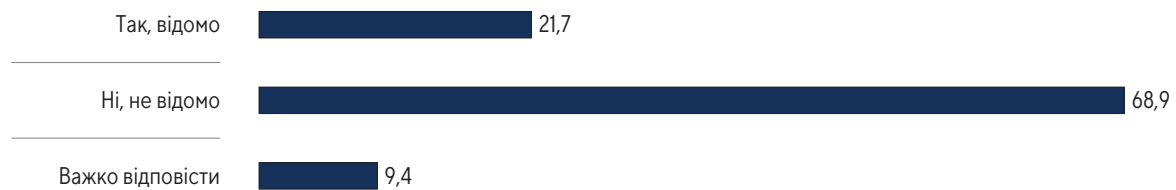

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Так, відомо	26,0	16,2	12,6	19,6		
Ні, не відомо	63,8	72,0	80,7	72,3		
Важко відповісти	10,3	11,8	6,7	8,1		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте- стантські та євангелічні церкви	Просто християни
Так, відомо	16,2	16,8	9,4	24,4	52,9	19,7
Ні, не відомо	73,3	72,6	78,4	68,2	38,2	75,8
Важко відповісти	10,5	10,6	12,2	7,5	8,8	4,5

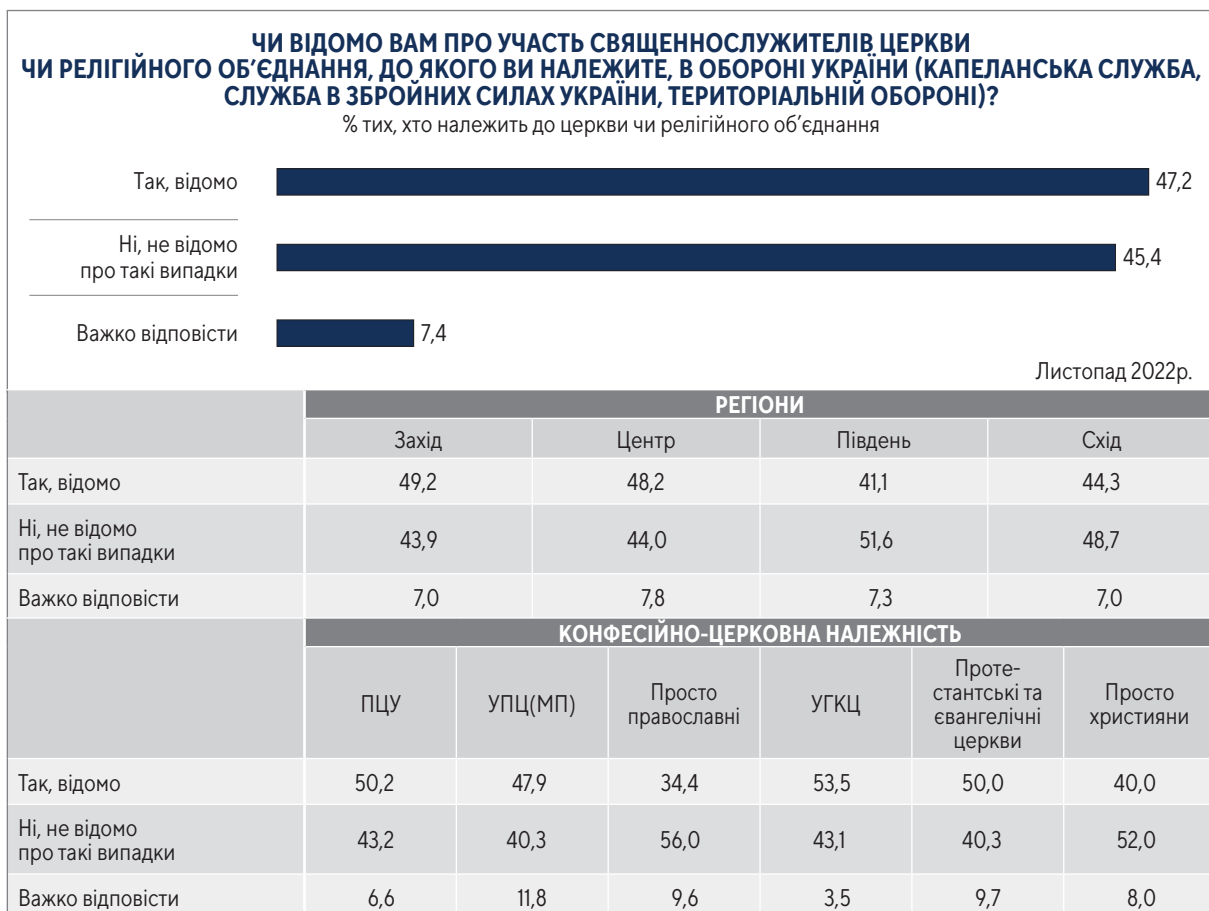
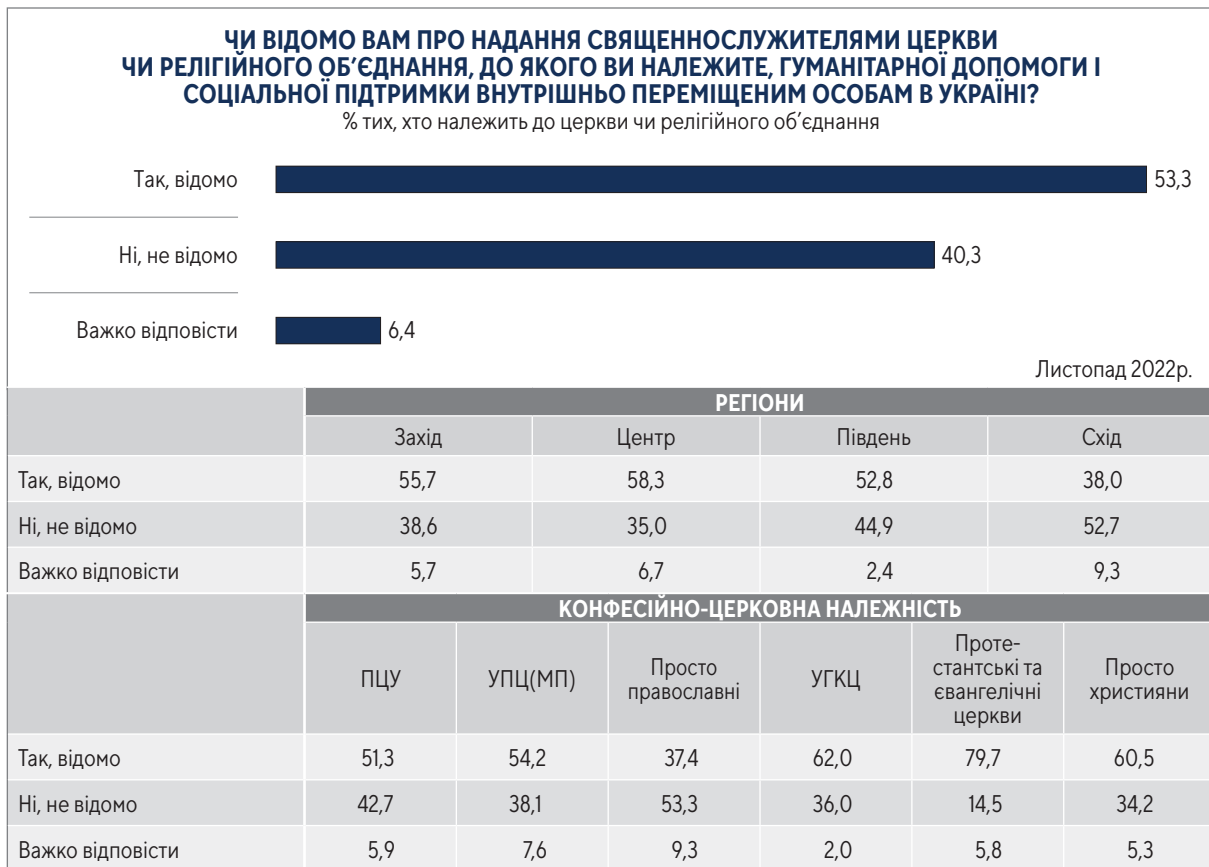
**ЧИ ВІДОМО ВАМ ПРО НАДАННЯ СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЯМИ ЦЕРКВИ
ЧИ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОГО ВИ НАЛЕЖИТЕ, ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ І
СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКИМ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ?**

% тих, хто належить до церкви чи релігійного об'єднання

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ					
	Захід	Центр	Південь	Схід		
Так, відомо	28,1	17,5	14,5	21,8		
Ні, не відомо	61,8	73,3	76,6	69,2		
Важко відповісти	10,1	9,1	8,9	9,0		
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте- стантські та євангелічні церкви	Просто християни
Так, відомо	18,9	21,4	13,3	25,6	45,6	17,3
Ні, не відомо	72,9	67,5	77,7	67,0	39,7	73,3
Важко відповісти	8,1	11,1	9,0	7,4	14,7	9,3

**ЧИ ВІДОМІ ВАМ ЗАЯВИ КЕРІВНИКІВ ЦЕРКВИ
ЧИ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ, ДО ЯКОГО ВИ НАЛЕЖИТЕ, ЩО ПРИВЕРТАЮТЬ УВАГУ СВІТОВИХ ЛІДЕРІВ
І СУСПІЛЬСТВ ДО СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ І ЗАКЛИКАЮТЬ ДО ОСУДУ АГРЕСІЇ КРЕМЛЯ?**

% тих, хто належить до церкви чи релігійного об'єднання

Листопад 2022р.

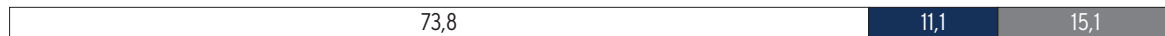
	РЕГІОНИ			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Так, відомі	41,1	34,3	16,5	28,1
Ні, не відомі	49,5	54,5	67,8	65,3
Важко відповісти	9,5	11,1	15,7	6,6

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ					
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни
Так, відомі	35,1	25,2	20,0	45,0	45,6	28,8
Ні, не відомі	56,6	54,8	66,7	49,0	45,6	60,3
Важко відповісти	8,2	20,0	13,3	5,9	8,8	11,0

**ЧИ РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА, ДО ЯКОЇ ВИ НАЛЕЖИТЕ, З ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛА ТАКІ ДІЇ?**

% тих, хто є членом певної релігійної громади (парафії)

Надавала матеріальну допомогу біженцям

Надавала допомогу Збройним Силам України

Надавала прихисток біженцям

Залучала чи розподіляла гуманітарну допомогу з-за кордону

Надавала допомогу медичним і соціальним закладам

Надавала допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій

Облаштовувала у приміщенні храму бомбосховище

Допомагала в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами

Так Ні Не знаю/важко відповісти

Листопад 2022р.

ЧИ РЕЛІГІЙНА ГРОМАДА, ДО ЯКОЇ ВИ НАЛЕЖИТЕ, З ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (після 24 лютого) ВЧИНЯЛА ТАКІ ДІЇ?				
% тих, хто є членом певної релігійної громади (парафії) (продовження)				
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ			
	ПЦУ	УПЦ(МП)	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви
Надавала матеріальну допомогу біженцям				
Так	72,5	70,4	71,7	90,4
Ні	10,4	13,0	13,3	5,8
Не знаю/важко відповісти	17,1	16,7	15,0	3,8
Надавала допомогу Збройним Силам України				
Так	67,9	75,9	89,2	82,7
Ні	8,1	5,6	3,3	9,6
Не знаю/важко відповісти	24,0	18,5	7,5	7,7
Надавала прихисток біженцям				
Так	53,8	64,8	58,3	72,5
Ні	19,0	18,5	32,5	11,8
Не знаю/важко відповісти	27,1	16,7	9,2	15,7
Залучала чи розподіляла гуманітарну допомогу з-за кордону				
Так	37,1	35,8	30,8	76,9
Ні	26,2	22,6	28,3	13,5
Не знаю/важко відповісти	36,7	41,5	40,8	9,6
Надавала допомогу медичним та соціальним закладам				
Так	38,5	40,7	33,9	43,1
Ні	24,9	20,4	33,1	29,4
Не знаю/важко відповісти	36,7	38,9	33,1	27,5
Надавала допомогу жителям деокупованих і прифронтових територій				
Так	35,3	37,0	24,2	58,8
Ні	23,5	14,8	38,3	15,7
Не знаю/важко відповісти	41,2	48,1	37,5	25,5
Облаштовувала у приміщенні храму бомбосховище				
Так	31,1	40,0	16,5	27,5
Ні	45,5	30,9	73,6	51,0
Не знаю/важко відповісти	23,4	29,1	9,9	21,6
Допомагала в евакуації жителів із окупованих територій та територій, що перебувають під обстрілами				
Так	26,6	21,8	22,3	43,1
Ні	32,4	34,5	49,6	23,5
Не знаю/важко відповісти	41,0	43,6	28,1	33,3

ЧИ ОТРИМУВАЛИ ВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ВІД ВАШОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ?

% тих, хто є членом певної релігійної громади (парафії)

Психологічну підтримку

Моральну підтримку

Матеріальну підтримку

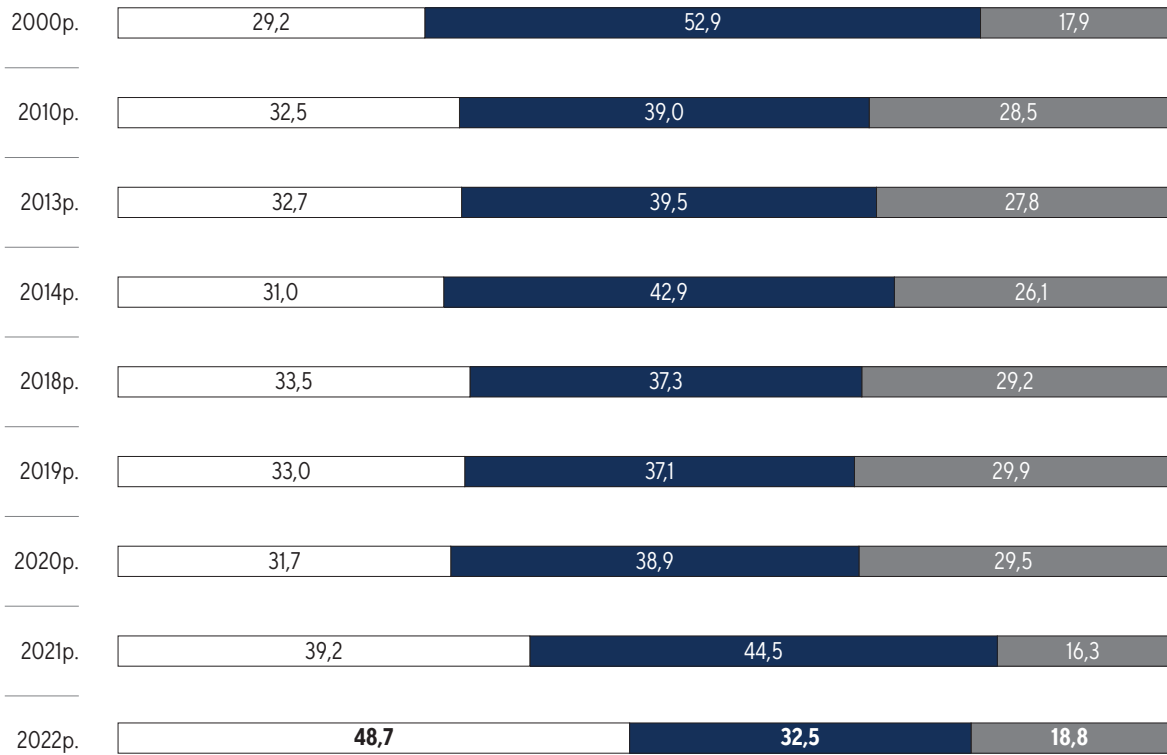
Так, отримували
 Ні, не отримували, хоча потребували її
 Не потребували такої підтримки
 Не відповіли

Листопад 2022р.

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ			
	ПЦУ	УПЦ(МП)	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви
Психологічну підтримку				
Так, отримували	52,9	50,0	26,7	52,9
Ні, не отримували, хоча потребували її	5,0	3,7	5,8	5,9
Не потребували такої підтримки	42,1	44,4	67,5	41,2
Не відповіли	0,0	1,9	0,0	0,0
Моральну підтримку				
Так, отримували	56,8	64,8	38,3	57,7
Ні, не отримували, хоча потребували її	4,1	1,9	2,5	3,8
Не потребували такої підтримки	39,2	31,5	58,3	38,5
Не відповіли	0,0	1,9	0,8	0,0
Матеріальну підтримку				
Так, отримували	24,3	29,6	7,5	37,3
Ні, не отримували, хоча потребували її	14,4	11,1	6,7	7,8
Не потребували такої підтримки	61,3	59,3	85,8	54,9
Не відповіли	0,0	0,0	0,0	0,0

ЧИ ПОВИННА ЦЕРКВА, РЕЛІГІЯ БУТИ НАЦІОНАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЮ?

% опитаних

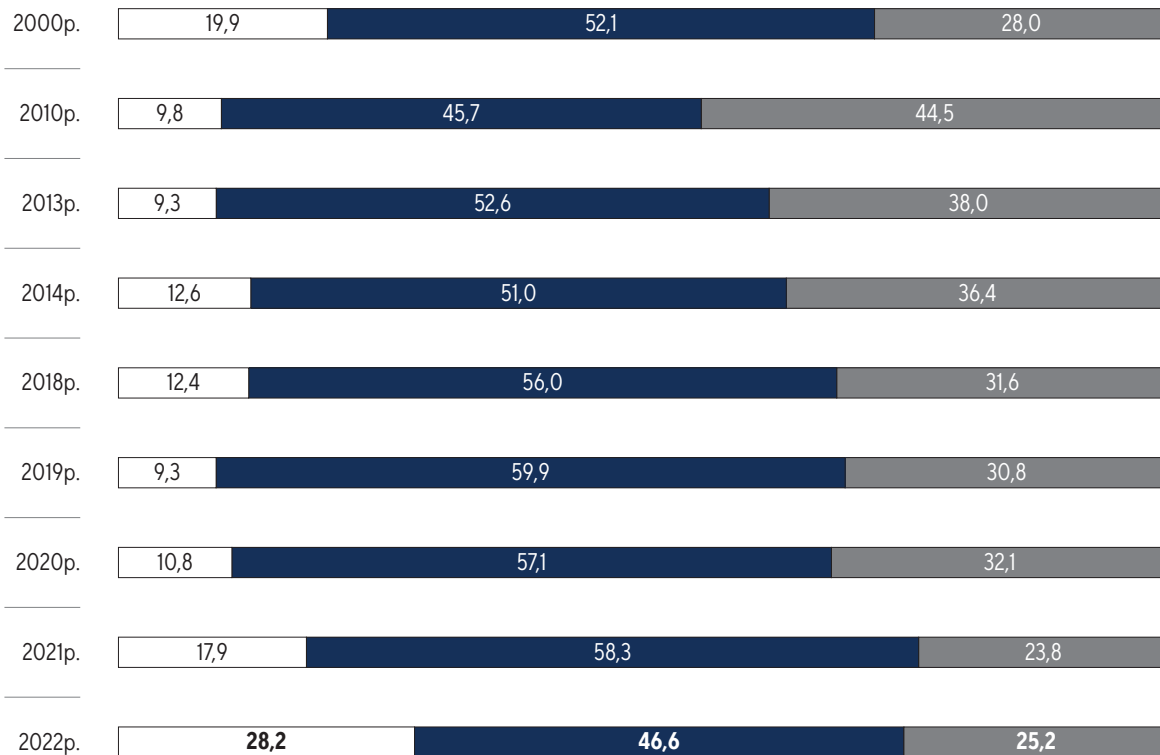

□ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

	РЕГІОНИ																				
	Захід			Центр			Південь			Схід											
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.									
Так	54,3	53,0	63,0	32,8	41,3	50,7	25,7	24,1	29,0	12,4	30,4	35,5									
Ні	20,5	31,8	24,4	34,9	38,2	28,5	40,2	60,6	43,5	60,6	58,0	46,1									
Важко відповісти	25,3	15,2	12,6	32,4	20,6	20,8	34,0	15,4	27,5	26,9	11,5	18,4									
	ВІК (листопад 2022р.)																				
	18-24 років		25-29 років		30-39 років		40-49 років		50-59 років		60 років і старші										
	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.									
Так	46,0		40,8		49,5		48,1		49,4		50,8										
Ні	32,8		40,1		35,2		31,6		32,8		29,0										
Важко відповісти	21,3		19,0		15,3		20,3		17,8		20,2										
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																				
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Протестантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	48,0	54,9	60,1	25,5	43,3	35,1	22,4	28,6	38,5	66,3	54,5	70,2	-	-	50,0	24,6	33,9	37,1	18,0	20,3	28,4
Ні	26,4	31,9	25,2	48,9	45,3	48,9	46,4	50,6	31,3	14,5	35,4	16,6	-	-	35,1	49,7	48,0	45,1	43,1	57,3	50,8
Важко відповісти	25,6	13,2	14,7	25,5	11,4	16,0	31,2	20,8	30,2	19,2	10,1	13,2	-	-	14,9	25,7	18,1	17,7	38,9	22,4	20,8

У деяких країнах світу, в т.ч. європейських (Велика Британія, Греція та ін.), існують державні церкви. Вони користуються підтримкою держави, мають певні переваги, порівняно з іншими релігійними організаціями; громадяни цих держав, як правило, сплачують церковний податок, що йде на утримання державної церкви.
ЧИ БУЛА Б ДОЦІЛЬНОЮ ТАКА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ?

% опитаних

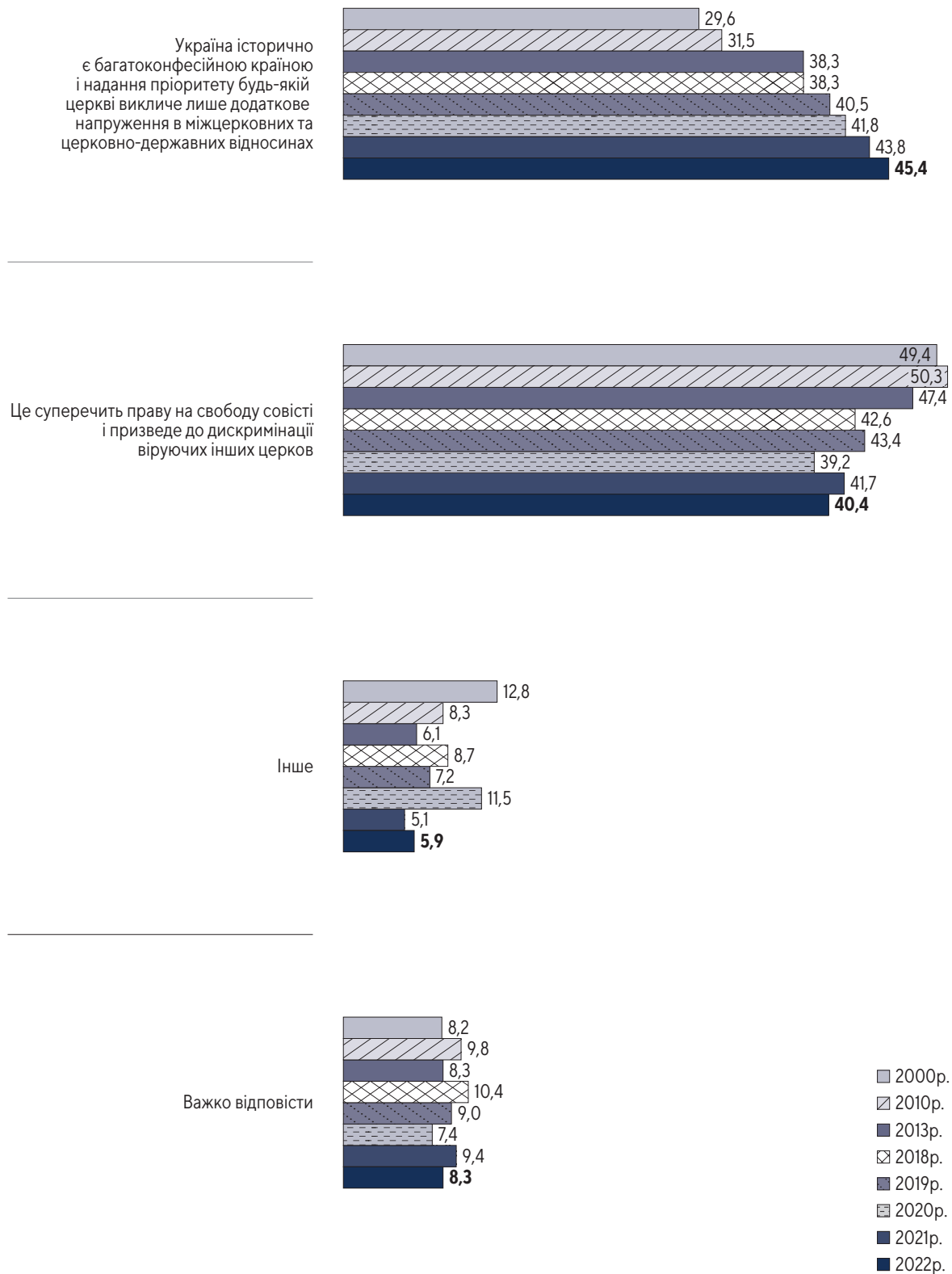

□ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

	РЕГІОНИ																				
	Захід			Центр			Південь			Схід											
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.									
Так	21,7	17,4	29,0	11,3	19,8	33,3	5,0	15,4	21,6	3,0	16,8	19,9									
Ні	52,7	59,1	47,2	52,7	50,4	41,1	54,6	55,4	49,0	68,4	70,1	56,1									
Важко відповісти	25,6	23,4	23,8	36,0	29,8	25,6	40,4	29,2	29,3	28,6	13,0	24,0									
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																				
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Проте-стантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Так	21,0	29,1	39,9	12,8	25,4	26,0	4,8	11,3	21,1	20,2	20,1	20,9	-	-	32,0	5,0	6,4	18,4	4,9	8,7	17,0
Ні	46,8	48,6	36,8	63,1	53,3	45,8	63,9	60,4	48,0	51,8	58,7	58,7	-	-	41,3	54,7	58,7	58,0	59,7	71,0	56,6
Важко відповісти	32,2	22,4	23,3	24,1	21,3	28,2	31,4	28,3	30,8	28,0	21,2	20,4	-	-	26,7	40,2	34,9	23,6	35,4	20,3	26,4

ЯКЩО ВИ НЕ ЗГОДНІ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ, ТО ЧОМУ?

% тих, хто вважає недоцільним запровадження інституту державної церкви в Україні

ЯКЩО ВИ НЕ ЗГОДНІ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ, ТО ЧОМУ?							
% тих, хто вважає недоцільним запровадження інституту державної церкви в Україні (продовження)							
	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід			
Україна історично є багатоконфесійною країною і надання пріоритету будь-якій церкві викличе лише додаткове напруження в міжцерковних та церковно-державних відносинах	42,0	47,7	59,4	39,6			
Це суперечить праву на свободу совісті і призведе до дискримінації віруючих інших церков	42,7	42,7	18,8	43,5			
Інше	5,9	5,4	7,9	6,1			
Важко відповісти	9,4	4,2	13,9	10,9			
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (листопад 2022р.)						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Проте-стантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Україна історично є багатоконфесійною країною і надання пріоритету будь-якій церкві викличе лише додаткове напруження в міжцерковних та церковно-державних відносинах	50,0	37,7	48,4	48,3	25,8	45,1	37,6
Це суперечить праву на свободу совісті і призведе до дискримінації віруючих інших церков	38,9	44,3	38,6	35,0	67,7	41,2	40,6
Інше	4,4	4,9	4,9	8,3	3,2	9,8	7,5
Важко відповісти	6,7	13,1	8,2	8,3	3,2	3,9	14,3

ЯК ВИ СТАВИТЕСЯ ДО ДЕДАЛІ ШИРШОГО ЗАЛУЧЕННЯ ЦЕРКВИ ДО УЧАСТІ В ДЕРЖАВНИХ ЧИ ГРОМАДСЬКИХ РИТУАЛАХ (БЛАГОСЛОВЕННЯ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ ПРИСЯГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ І ПРЕДСТАВНИКАМИ ІНШИХ СИЛОВИХ СТРУКТУР, ОСВЯЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ, БУДІВЕЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТОЩО)?
% опитаних (продовження)

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Позитивно	59,9	49,8	51,9	43,8
Негативно	10,9	10,2	11,1	11,5
Байдуже	18,3	27,2	28,4	35,5
Важко відповісти	10,9	12,7	8,7	9,3

	ВІК (листопад 2022р.)					
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Позитивно	42,0	44,5	49,9	54,3	52,3	55,0
Негативно	10,9	12,3	11,4	11,6	9,9	10,0
Байдуже	35,1	33,6	28,0	24,3	27,0	22,5
Важко відповісти	12,1	9,6	10,7	9,7	10,8	12,5

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ													
	ПЦУ		УПЦ(МП)		Просто православні		УГКЦ		Протестантські та євангелічні церкви		Просто християни		Не відносять себе до жодної релігії	
	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Позитивно	59,1	63,7	54,3	62,6	34,6	41,4	67,4	66,5	–	54,7	27,3	38,5	11,9	18,3
Негативно	11,4	6,4	13,1	11,5	21,1	11,3	5,6	11,2	–	18,7	25,0	11,5	25,6	18,7
Байдуже	20,5	19,9	18,0	16,0	34,6	32,2	19,1	15,0	–	16,0	32,0	36,8	48,8	51,9
Важко відповісти	8,9	10,1	14,7	9,9	9,8	15,2	7,9	7,3	–	10,7	15,7	13,2	13,7	11,1

ЯКИМИ Є ВІДНОСИНИ МІЖ ВІРНИМИ РІЗНИХ ЦЕРКОВ І РЕЛІГІЙ У МІСЦЕВОСТІ, ДЕ ВИ ЖИВЕТЕ?

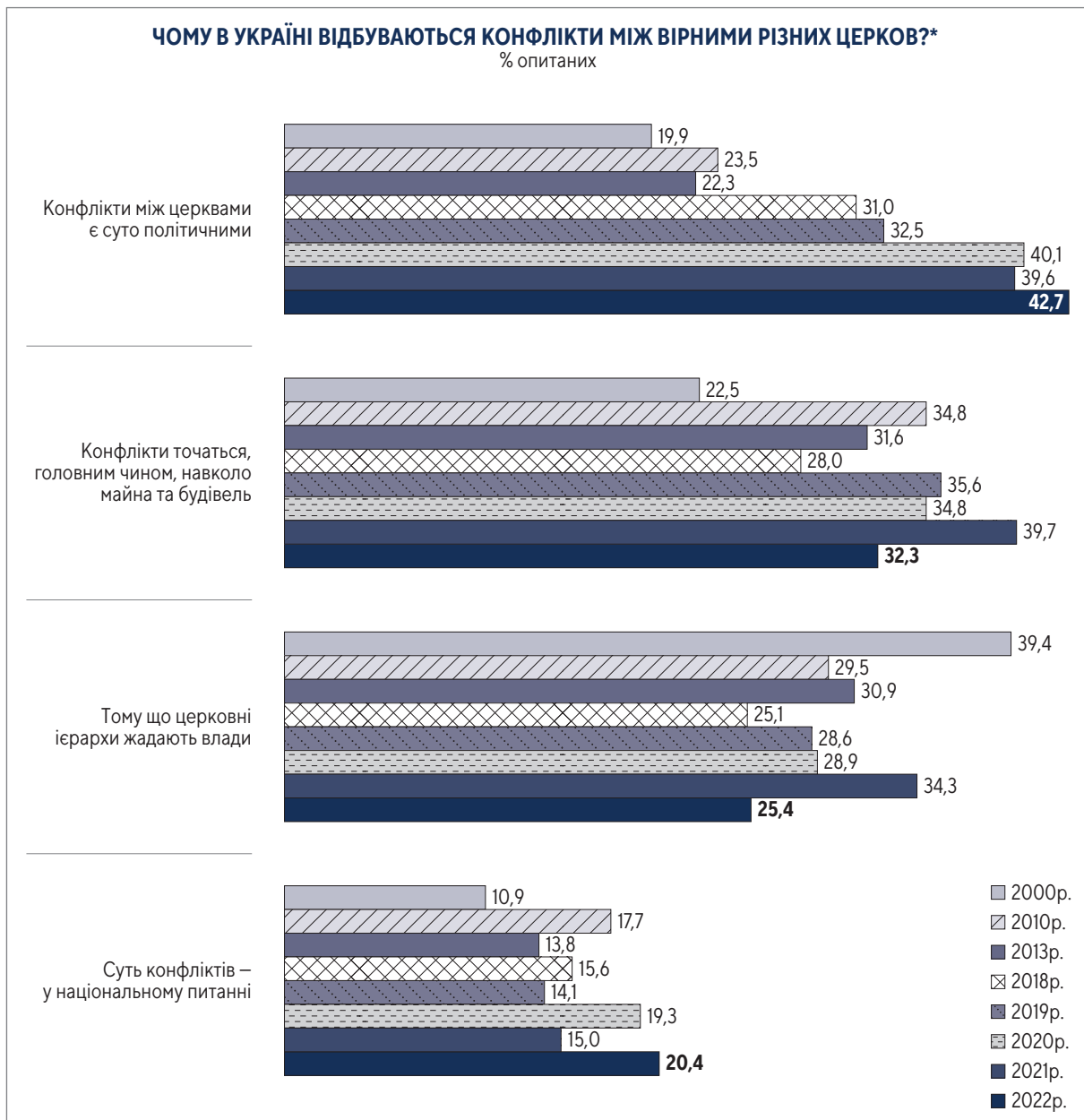
% опитаних

(продовження)

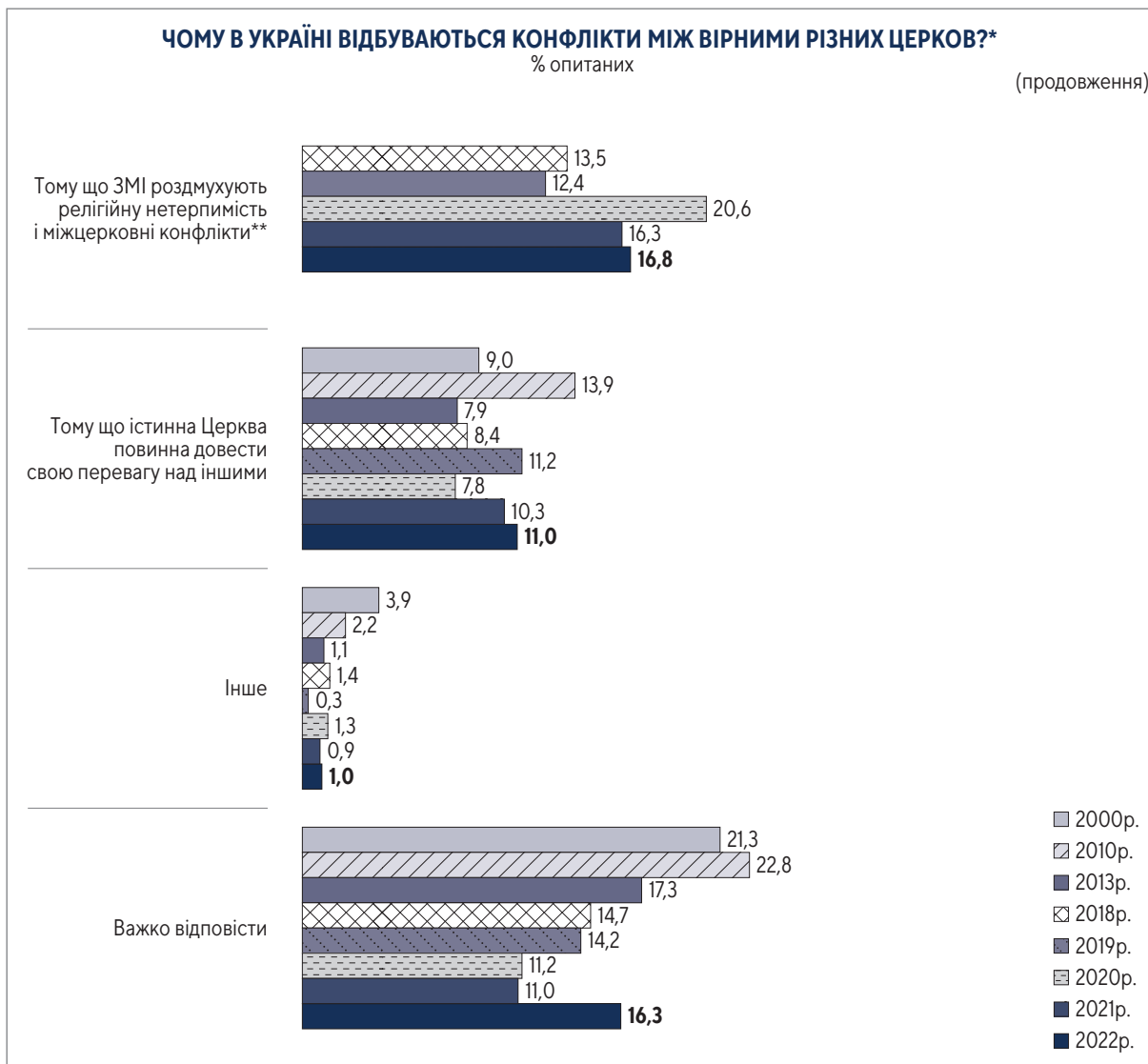
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																		
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.		2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Конфліктними	1,9	3,5	9,3	2,6	4,1	11,5	1,5	2,3	3,9	1,0	0,6	1,5	2,7	0,6	5,2	4,0	0,3	0,5	5,9
Напруженими	9,6	6,1	19,1	9,1	5,7	15,3	8,1	3,8	11,0	5,2	3,4	6,3	12,3	7,3	5,2	10,3	6,5	4,2	13,1
Спокійними	67,3	68,8	47,1	66,8	68,0	48,1	59,0	59,8	54,5	64,8	64,0	56,8	56,2	59,2	47,1	53,7	41,2	40,3	30,9
Дружніми	12,2	8,1	8,4	13,9	10,2	13,0	12,1	10,8	9,2	26,4	27,5	29,6	20,5	12,8	10,5	13,1	10,8	7,4	6,8
Важко відповісти	9,0	13,4	16,1	7,7	11,9	12,2	19,3	23,5	21,5	2,6	4,5	5,8	8,2	20,1	32,0	18,9	41,2	47,6	43,2

ЧОМУ В УКРАЇНІ ВІДБУВАЮТЬСЯ КОНФЛІКТИ МІЖ ВІРНИМИ РІЗНИХ ЦЕРКОВ?*

% опитаних

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

** В анкетах 2000р., 2010р., 2013р. цей варіант відповіді не пропонувався.

	РЕГІОНИ (листопад 2022р.)			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Конфлікти між Церквами є суто політичними	37,8	50,3	46,2	31,3
Конфлікти точаться, головним чином, навколо майна та будівель	31,2	33,0	30,8	32,8
Тому що церковні ієрархи жадають влади	26,8	28,7	23,6	17,4
Суть конфліктів – у національному питанні	24,7	16,2	18,3	24,5
Тому що ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти	19,4	14,9	29,8	10,5
Тому що істинна Церква повинна довести свою перевагу над іншими	11,1	10,2	13,4	11,2
Інше	1,7	0,7	1,0	0,5
Важко відповісти	10,7	12,7	20,7	29,4

ЧОМУ В УКРАЇНІ ВІДБУВАЮТЬСЯ КОНФЛІКТИ МІЖ ВІРНИМИ РІЗНИХ ЦЕРКОВ?

% опитаних

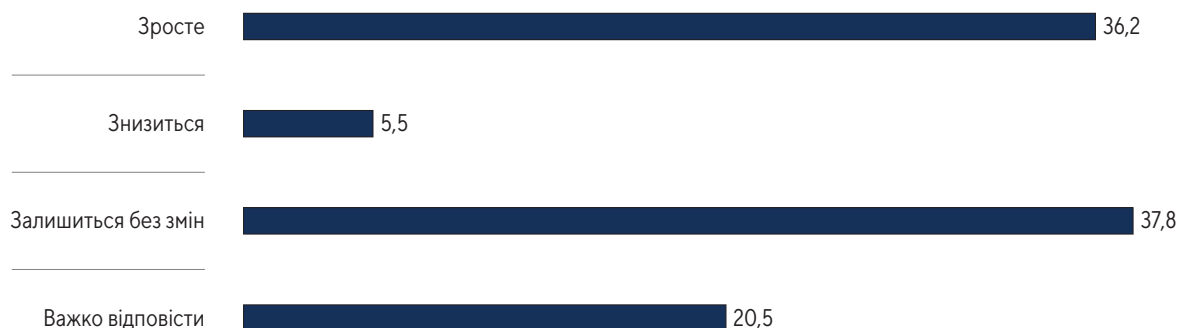
(продовження)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ																				
	ПЦУ			УПЦ(МП)			Просто православні			УГКЦ			Проте-стантські та євангелічні церкви			Просто християни			Не відносять себе до жодної релігії		
	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.	2020р.	2021р.	2022р.
Конфлікти точаться, головним чином, навколо майна та будівель	28,7	40,2	45,2	33,9	36,5	50,8	36,1	39,6	41,5	39,9	38,5	34,5	–	–	50,0	33,0	46,5	50,3	39,9	41,2	34,7
Конфлікти між церквами є суто політичними	38,0	40,2	31,2	48,4	46,7	32,1	43,1	40,6	35,0	38,9	38,8	32,7	–	–	17,6	36,9	41,3	37,7	37,3	38,0	34,0
Тому, що церковні ієрархи жадають влади	24,3	32,1	25,3	27,7	33,6	16,8	31,0	34,3	20,6	22,8	31,5	30,6	–	–	29,7	26,3	40,7	25,7	36,6	37,4	33,1
Тому, що ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти	14,4	12,4	19,8	26,3	16,8	16,8	21,8	17,5	21,7	21,8	12,3	26,2	–	–	16,2	19,6	34,5	21,8	17,3	13,4	18,7
Суть конфліктів – у національному питанні	23,7	18,3	15,4	15,7	18,9	26,0	17,4	15,5	14,9	25,9	6,7	16,5	–	–	6,8	20,1	15,1	22,3	16,3	13,4	14,5
Тому, що істинна Церква повинна довести свою перевагу над іншими	9,9	10,8	11,3	9,1	10,2	8,3	7,5	7,8	9,7	8,3	15,6	8,3	–	–	23,0	5,0	14,0	13,2	6,5	6,1	8,9
Інше	1,1	0,2	1,0	0,7	1,2	0,8	0,0	1,3	0,8	8,3	0,0	2,4	–	–	0,0	1,1	0,6	0,6	0,7	2,1	0,4
Важко відповісти	13,3	10,4	14,7	7,3	9,0	17,4	9,9	10,5	18,3	5,7	11,2	11,2	–	–	14,9	10,1	6,4	16,7	17,0	14,7	24,7

ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ...?

% опитаних

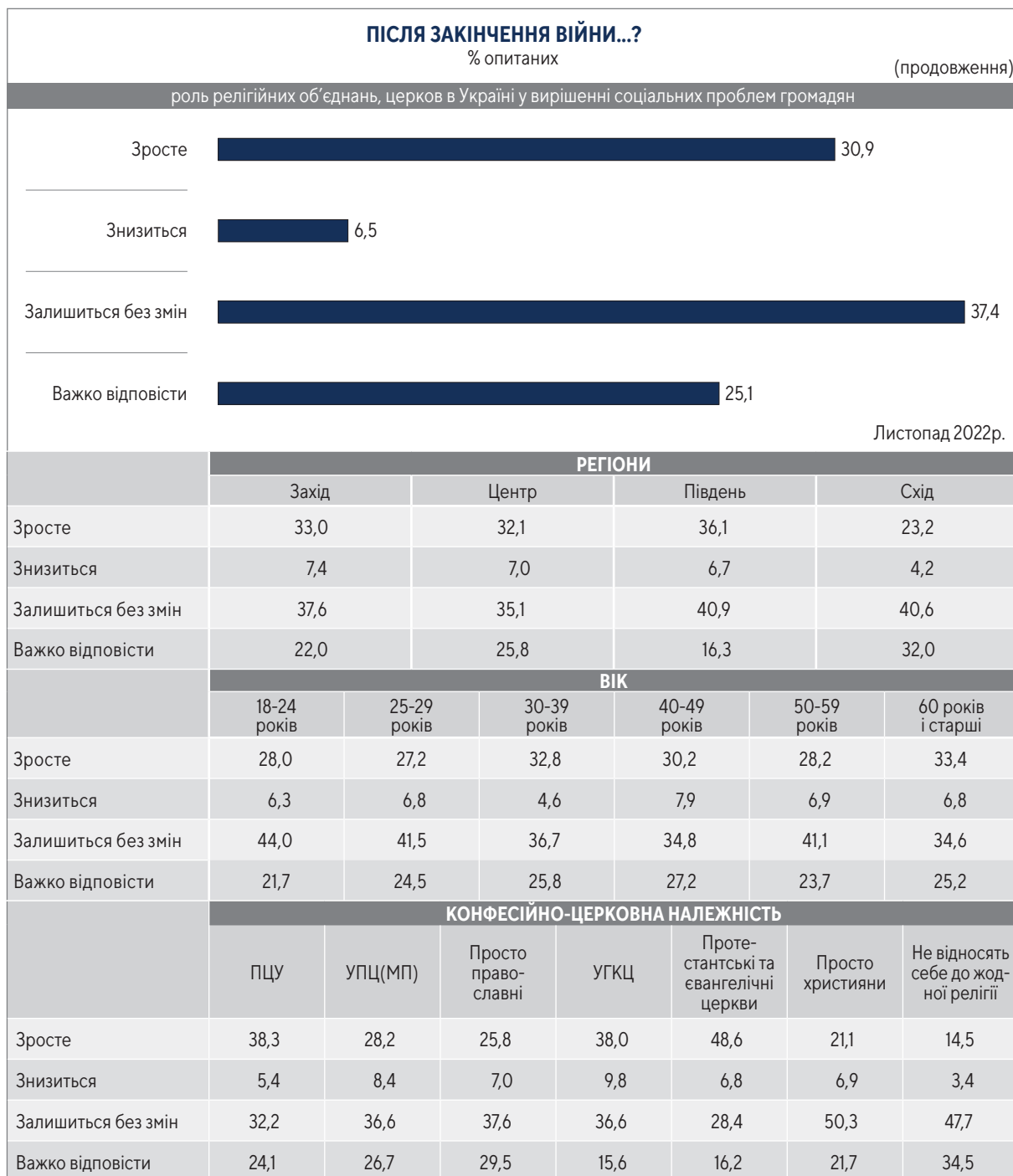
роль релігійних об'єднань, церков у суспільному житті України

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ						
	Захід		Центр		Південь		Схід
Зросте	46,9		33,1		35,7		28,9
Знизиться	5,7		5,9		4,8		4,4
Залишаться без змін	32,1		40,0		39,1		40,4
Важко відповісти	15,3		21,0		20,3		26,2
	ВІК						
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
Зросте	33,7	30,8	36,7	35,5	35,7	38,8	
Знизиться	6,3	6,2	4,9	4,9	6,3	5,5	
Залишаться без змін	45,7	38,4	36,3	38,5	39,9	34,8	
Важко відповісти	14,3	24,7	22,1	21,1	18,0	20,9	

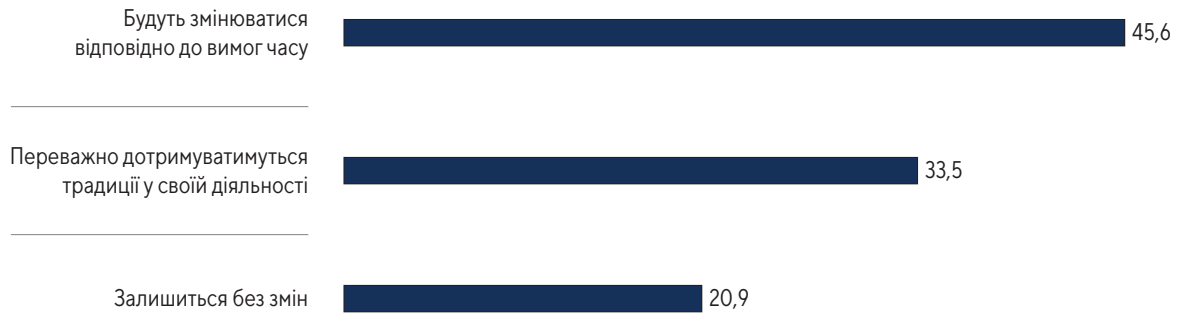
ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ...?							
% опитаних							
(продовження)							
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Зросте	43,3	37,1	27,9	52,9	62,2	28,0	12,3
Знизиться	3,4	6,1	7,0	4,9	1,4	8,6	5,5
Залишиться без змін	32,8	37,1	44,0	34,5	24,3	45,7	48,7
Важко відповісти	20,5	19,7	21,1	7,8	12,2	17,7	33,5
рівень конфліктності у відносинах між церквами, релігійними об'єднаннями в Україні							
Зросте							20,8
Знизиться							21,4
Залишиться без змін							32,2
Важко відповісти							25,6
Листопад 2022р.							
	РЕГІОНИ						
	Захід	Центр	Південь	Схід			
Зросте	21,6	23,5	17,2	15,9			
Знизиться	27,9	19,9	28,2	12,7			
Залишиться без змін	27,7	31,4	35,9	38,0			
Важко відповісти	22,9	25,3	18,7	33,3			
	ВІК						
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
Зросте	18,5	21,1	24,3	22,2	21,7	17,5	
Знизиться	20,8	21,1	18,9	21,4	17,8	25,6	
Залишиться без змін	38,2	32,7	31,1	30,0	38,3	29,2	
Важко відповісти	22,5	25,2	25,7	26,5	22,3	27,8	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Зросте	22,6	21,4	23,3	13,6	23,0	18,4	17,0
Знизиться	24,8	21,4	14,1	41,3	27,0	17,2	8,1
Залишиться без змін	28,9	26,0	31,4	31,6	23,0	42,0	44,3
Важко відповісти	23,7	31,3	31,2	13,6	27,0	22,4	30,6

ПІСЛЯ ВІЙНИ РЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ, ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ БУДУТЬ ЗМІНЮВАТИСЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЧАСУ ЧИ ПЕРЕВАЖНО ДОТРИМУВАТИМУТЬСЯ ТРАДИЦІЇ У СВОЇЙ ДІЯЛЬНОСТІ?

% опитаних

Листопад 2022р.

	РЕГІОНИ						
	Захід	Центр	Південь	Схід			
Будуть змінюватися відповідно до вимог часу	33,0	32,1	36,1	23,2			
Переважаю дотримуватимуться традиції у своїй діяльності	7,4	7,0	6,7	4,2			
Важко відповісти	37,6	35,1	40,9	40,6			
	ВІК						
	18-24 років	25-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші	
Будуть змінюватися відповідно до вимог часу	28,0	27,2	32,8	30,2	28,2	33,4	
Переважаю дотримуватимуться традиції у своїй діяльності	6,3	6,8	4,6	7,9	6,9	6,8	
Важко відповісти	44,0	41,5	36,7	34,8	41,1	34,6	
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ						
	ПЦУ	УПЦ(МП)	Просто православні	УГКЦ	Протестантські та євангелічні церкви	Просто християни	Не відносять себе до жодної релігії
Будуть змінюватися відповідно до вимог часу	52,0	43,2	42,3	45,9	44,6	38,9	35,3
Переважаю дотримуватимуться традиції у своїй діяльності	33,0	39,4	29,8	44,4	28,4	42,3	25,5
Важко відповісти	15,0	17,4	27,9	9,8	27,0	18,9	39,1

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

(результати фокус-групових дискусій)

Застосування якісних методів дослідження, в т.ч. фокус-груп, дозволяє не лише фіксувати позиції громадян з актуальних соціальних питань та проблем, але порівняно з кількісними методами дослідження, дає змогу краще розкривати обґрунтування громадянами їхніх позицій, поглядів, мотивів дій та вчинків. Водночас, застосування якісної методики дослідження не дозволяє екстраполювати отримані з її допомогою результати на населення в цілому.

Метод дослідження: фокус-групові дискусії (надалі ФГ) онлайн з використанням платформи Zoom.

Вибірка: 5 ФГ, загальне число учасників – 42, з них 24 жінки та 18 чоловіків.

Період проведення: з 5 по 17 листопада 2022р.

Цільова аудиторія:

- ✓ жінки та чоловіки віком 35–65 років¹;
- ✓ віруючі, які відносять себе до різних конфесій та церков, невоцерковлені або невіруючі, атеїсти (використовувалася самоідентифікація учасників ФГ);
- ✓ проживають в різних областях України, місцеві жителі досліджуваних областей та ВПО (переселенці).

ПРОФІЛЬ УЧАСНИКІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОКУС-ГРУП					
	Львівська обл.		Чернівецька обл.	Київська обл. (м. Буча, Ірпінь, Гостомель)	Харківська обл.
	Місцеві жителі	Переселенці	Місцеві та переселенці	Місцеві жителі	Місцеві жителі
ПЦУ	2	3	5	2	2
УПЦ	–	1	2	3	2
УГКЦ	2	–	–	–	–
Протестанти	1	1	–	1	1
Невіруючі	2	2	1	–	–
Агностики	1	–	–	–	–
Атеїсти	–	–	–	1	3
Невоцерковлені	–	1	1	1	–
Буддисти	–	–	–	–	1
Загалом	8 респондентів (5ж/3ч)	8 респондентів (5ж/3ч)	9 респондентів (5ж/4ч)	8 респондентів (4ж/4ч)	9 респондентів (5ж/4ч)

¹ Вжиті у множині іменники чоловічого роду (учасники ФГ, переселенці, парафіяни тощо) слід трактувати як такі, що включають і чоловіків, і жінок.

РОЛЬ РЕЛІГІЇ ТА ЦЕРКВИ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Сприйняття та ставлення до церкви

Сприйняття церкви як духовної організації, що об'єднує віруючих та духівництво, утворює наступний асоціативний ряд, який був представлений в усіх ФГ та здебільшого пов'язаний з церквою як храмом:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ храм (церква), місце, споруда, де збираються люди, щоб молитися, звертатися до Бога;

«Це приміщення, в якому люди, незалежно від їхнього віросповідання, чи вони католики, чи баптисти... Церква – це місце, де збираються люди, яких об'єднують погляди, віра. В мене асоціація з храмом, там, де люди моляться» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

- ✓ особлива атмосфера храму, що сприяє спілкуванню з Богом, звернення до Бога по допомогу, захист та особливі відчуття під час перебування у храмі – полегшення, оновлення, очищення, спокій, гармонізація думок та психічного стану;

«Це покута, де людина розслабляється ніби і де якимось морально легше. Думки йдуть від мирського якогось до такого вищого... Такий, в принципі, якби релакс для мене» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

«Така фізична розгрузка, яка йде в церкві. Я люблю слухати проповіді, уже котрий рік я їх слухаю, і я приходжу оновлена. І коли ти такий приходиш, ти не можеш комусь зробити зло, не можеш завдати болю» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Ты идешь в церковь, чтобы обратиться к Богу» (чоловік, 62 роки, ПЦУ, переселенець (з Одеси), Львівська обл.)

- ✓ спільнота людей, об'єднаних вірою в Бога, які є однодумцями, друзями. Частіше на це вказували воцерковлені учасники ФГ;

«Це об'єднання віруючих людей, які увірували в Ісуса Христа і прийняли Його як свого спасителя. Оце і є Церква» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

«Віра в Бога. І ця віра об'єднує, тягне тебе туди до однодумців, які вірять, моляться. Віра – це те, що притягає нас один до одного. Я з радістю їду до церкви, знаю, що там люди і на мене чекають із радістю. Це друга моя сім'я духовна, вища тілесної сім'ї» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Для мене це все-таки коло близьких людей. Хоча люди, кровних зв'язків немає, але є такі зв'язки, як підтримка» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

«А іще Церква – спільнота людей, які друг друга знають, можуть допомогти добрим словом, обійняти, поговорити, і це дуже важливо. Особливо зараз» (жінка, 54 роки, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

- ✓ духовні та моральні цінності, любов та добро, Божі заповіді;

«Насамперед – це цінності: віра, доброта, чесність. Справедливість» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

- ✓ рідше – місце, яке відвідують за традицією не тільки віряни, але й атеїсти, де відбуваються урочисті події, релігійні свята;

«Так или иначе, рано или поздно, все там бывает. На праздники приходят в церковь, святят. Отмечают тоже Пасху» (жінка, 46 років, ПЦУ, Харківська обл.)

- ✓ невіруючі, атеїсти схильні сприймати церкву, як архітектурну пам'ятку, музей або просто як релігійну організацію, яка не відіграє в їх житті жодної ролі. Примітно, що серед цих учасників ФГ були ті, хто не відмовлявся від допомоги релігійних організацій, зокрема під час окупації або після неї. Також лунали поодинокі асоціації з сектою та або організацією, націленою на отримання прибутку;

«Для мене Церква асоціюється з фінансовою організацією» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

«Для меня Церковь – это как спільнота верующих и священников. Это как бы живой, как больше храм... Может, секта больше, где-то так. Вот встречаются верующие вместе и вот они славят Бога» (жінка, 44 роки, атеїстка, Київська обл.)

«Я скоріше сприймаю її як музей, історичну спадщину певну, якусь навіть виставу, скажімо так» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

- ✓ в умовах широкомасштабної війни церква може бути гібридною зброєю, інструментом впливу, каналом пропаганди, спрямованим на значну частину населення.

«Це можливість доносити пропагандистські нарративи до певної кількості людей, до прихожан, і в цьому сенсі впливати на них і керувати ними» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

«Я посмотрела российские каналы московского патриархата и людей, которые называли себя христианами, носили кресты и имели какие-то звания. Звания не духовного сана, а звания спецслужб» (жінка, 50 років, невоцерковлена, переселенка (з Києва), Львівська обл.)

Більшість озвучених асоціацій з поняттям «церква» були пов'язані саме з храмом, з відчуттями під час перебування у храмі. Обговорюючи питання сприйняття церкви, одні віряни наголошували на певній ролі церкви в їх житті, зокрема потребі час від часу або регулярно відвідувати храм, інші — не лише атеїсти, невіруючі, але й окремі віряни, не вважають за необхідне брати участь, цікавитися діяльністю церкви, регулярно відвідувати храм. Деякі взагалі відкидають необхідність такої організації, як зайвого, на їх думку, посередника у спілкуванні людини з Богом.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Для того, чтобы общаться с Богом, не обязательны батюшки» (жінка, 36 років, невіруюча, переселенка (з Сєвєродонецька), Чернівецька обл.)

«Церква — це просто особисті стосунки з Богом, які просто не підходять до якоїсь структури (організації)... Думка людей має менше цікавити, коли йдеться про стосунки з Богом. Напевно дізнаватися для себе, читати літературу, тобто, не йти під примусом або від звички, яка пішла уже давно, а більше дізнаватися для себе, робити висновки, і мати особисті стосунки з Богом» (жінка, 35 років, агностик, Львівська обл.)

«В моем понятии Церковь — это место общения с Господом, просто там плюс, когда присутствуете в здании, в любой церкви вы видите красоту... В моем понятии Господь — в сердце, и он мне неоднократно помогал, много-много-много раз» (жінка, 62 роки, ПЦУ, Київська обл.)

Моральний авторитет церкви

Питання морального авторитету церкви частина учасників залишила без відповіді, переважно це були невіруючі, агностики та дехто з віруючих. Складається враження, що для частини учасників дослідження питання морального авторитету Церкви мало абстрактний або неоднозначний характер.

Примітно, що розмірковуючи про моральний авторитет церкви, учасники ФГ майже не згадували про митрополитів та патріархів своїх та інших церков, видатних осіб-релігійних лідерів. Були поодинокі приклади, як позитивного, так і негативного змісту.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«У греко-католиків всі ті їх наставники — авторитети. І Любомир Гузар, і Йосиф Сліпий. Я до греко-католиків у Львові ходжу. Це безперечно авторитети» (жінка, 54 роки, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Ну как она может иметь этот авторитет — вот даже Папа Римский, вообще представитель, для меня наоборот — антиавторитет, антиавторитет! Нет, ну вы же знаете, как он: К миру, давайте все! Украина должна примириться... Вот последнее его высказывание — это вообще такое...» (жінка, 44 роки, атеїстка, Київська обл.)

Частина віруючих вказала, що церква відіграє важливу роль в їх житті та має певний авторитет, водночас деякі утруднилися пояснити, в чому він полягає, а решта навели наступні аргументи та приклади:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ церква викликає повагу та авторитет своєю моральною та матеріальною підтримкою вразливих верств населення, біженців, ЗСУ тощо;

«Для мене Церква має моральний авторитет. Він полягає в тому, що Церква підтримує наші Збройні Сили. Це, напевно, головне» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

- ✓ церква, відвідування храму, спілкування з релігійною громадою є внутрішньою потребою, допомагає духовному розвитку, створює відчуття спільноти, взаємної підтримки, спільної діяльності, все це приносить задоволення, надихає, додає сили, допомагає, є невід'ємною частиною повсякденного життя;

«Церква для мене є тим, чим я живу. Те, що дає наснагу до життя. Дає можливість збагатитися духовно. Можливість рости. Де ми можемо один одного підтримувати. Можемо молитися разом за спільні потреби. Це є те, що нам потрібно в житті, в духовному житті. І у фізичному житті. Зараз я собі не уявляю життя без церкви» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

- ✓ церква є носієм моральних та духовних цінностей.

«Церква для мене є авторитетом і завжди їм була, тому що я сповідаю християнські цінності. І вважаю, що церква людей вчить доброму, і якщо з цієї точки дивитися на різні політичні ситуації, на ситуацію в країні, я вважаю, що люди мають знаходити в церкві віддушину, і мають прислухатися до своїх наставників, які їх будуть направляти на добро, оптимістичну дорогу, щоби люди не впадали у відчай, тому Церква має мати авторитет» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

Дехто з віруючих різних ФГ зауважив, що моральним авторитетом вважають саме віру в Бога, а не церкву та її служителів.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Авторитет Церкви... Як прийду до церкви, я не звертаю уваги на священників, для мене головний авторитет, це, напевно, віра» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

На думку деяких учасників ФГ, авторитет церкви насамперед пов'язаний з авторитетом її служителів, священників, які ведуть літургії й безпосередньо спілкуються із вірянами.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Багато чого залежить від конкретного батьки. Серед них є люди, які вміють запевнити і донести свою думку. Це як харизма, ти довіряєш людині настільки, що він стає для тебе моральним авторитетом» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

Чинники, що послаблюють авторитет церкви

Слід підкреслити, що під час обговорення питання морального авторитету Церкви, частина учасників різних ФГ спонтанно перейшла на обговорення чинників, які навпаки підривають авторитет церкви:

Неприйнятна поведінка священнослужителів, предстоятелів може суттєво підірвати авторитет тієї чи іншої церкви загалом.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ заполітизованість Церкви, заангажованість певними політичними силами;

«В Україні церква є дуже заполітизованою. І дуже перепліталася з політикою, коли були президентські чи парламентські вибори. В ідеалі церква мала б бути незаангажованою, незалежною структурою, а не лобіювати чийсь там інтереси. І на цьому тлі, мені здається, цінності релігії, віри і політики, це нівелюється. І моральний авторитет Церкви зменшується, особливо для сучасної молоді» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

- ✓ нав'язлива або навіть категорична, агресивна позиція предстоятелів, священнослужителів, керівництва церкви щодо певних суспільних, політичних подій, щодо інших конфесій, певних соціальних груп населення тощо. Спроби маніпулювати громадською думкою, думкою парафіян;

«На мене впливає те, що [церква] це організація, яка не вчить дійсно людей бути добрими до всіх тих, хто не підтримує їхню конфесію, чи не являється так само віруючим. Те, що я бачу, це є агресивні вислови до інакших людей, як атеїстів, так і людей з інших конфесій... Я про категоричність [церкви] і про те, що ця організація не вчить людей постійно думати. Вони надто покладаються на свого отця. Все, що він скаже, є для них останньою істиною. Я не вважаю це правильним» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

- ✓ антиукраїнська позиція священнослужителів, предстоятелів певних церков, підтримка окупантів на захоплених територіях України. Переважно йшлося про УПЦ;

«Звичайно, це дуже погано, що в Українській православній церкві, на жаль, знайшлося близько 30 священників, у першу чергу на окупованих територіях, які, на жаль, виступили на стороні окупантів» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

«Мене засмутила така невизначена і відтермінована реакція [щодо повномасштабної війни] нашого митрополита, ну, двох, власне, наших митрополитів українського, харківського, богодухівського» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

- ✓ непрозорість фінансової складової у діяльності церкви, неприйнятна розкіш в облаштуванні храмів та способі життя предстоятелів, священнослужителів певних церков, парафій.

«Адже там ідуть гроші. УПЦ і ПЦУ – тут питання: куди ідуть гроші? Церква не облагається налогами, скільки прихожан – стільки грошей. Там гроші йдуть в Москву, а там – в Київ. І тому подібне... А який тоді їх [УПЦ] інтерес тут захоплює кожну клумбу, і Київсько-Печерську Лавру, і тому подібне? Який ще тоді інтерес, якщо не гроші – поясніть мені. Наші прихожани? Їм дуже треба українські прихожани? Я щось дуже сумніваюсь» (жінка, 40 років, ПЦУ, Київська обл.)

«Взагалі останнім часом більше напоказ служителі Бога виставляють свої блага: машини, дорогі дома, в ресторани ходять. Я вважаю, що це досить негативно впливає на прихожан, які це все бачать» (чоловік, 39 років, невіруючий, переселенець (з Херсона), Львівська обл.)

Формування ставлення до церкви

Виходячи з відповідей значної частини учасників ФГ, вагомий внесок у формування ставлення до церкви мають наступні чинники:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ сприйняття церкви через призму сімейних та культурних традицій. У чималій частині віруючих учасників ФГ вибір певної церкви та ставлення до неї були частково сформовані ще в дитинстві, підлітковому віці; релігія, віра в Бога була одним з аспектів виховання; відвідування храму, щонайменше у великі свята, було й залишається сімейною традицією;

«Я хожу в Евангельську церкву, мой дедушка был священником, поэтому это гены... Это у меня в крови» (чоловік, 35 років, протестант, Київська обл.)

Водночас деякі учасники ФГ, здебільшого невіруючі, виступили з критикою такого сприйняття церкви. Вважають такий підхід поверхневим, несвідомим та, можливо,

далеким від справжньої віри в Бога, від релігії. Переконані, що справжня релігія не повинна ґрунтуватися на звичках та ритуалах, без реального дотримання Божих заповідей та християнських цінностей.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Тут більше традиційний погляд на церкву. Люди не цікавляться, що звідки пішло. Біблію не читав ніхто. Чому ти це святкуєш? Тому що бабуся ходила, тато ходив, потім, він, правда, напився і ходив до якоїсь тьоті, але в церкву ходив. Більше для людей показати, що я маю нове взуття на Пасху, в мене гарніша ковбаска. Насправді це має мало спільного з самим християнством, таким, яке мало б базуватися на Біблії. По діях, людина має розуміти, чи правильно вона діє. Які в них є свята, чому вони святкуються саме так... Часто нічого немає спільного з Богом і з Біблією. В основному це відштовхує, бо більшість людей, які ходять до церкви, не дотримуються того, що має нести справжнє християнство» (жінка, 35 років, агностик, Львівська обл.)

✓ храм, його атмосфера та особисті відчуття людини під час перебування в храмі;

«Мені важливо як я себе почуваю. Коли я приходжу в храм молитись чи відпочити, для мене важливим є відчуття. Я не звертаю уваги на священників, на людей. Я приходжу, і це є моє місце, де я можу збагатитися духовно. Всі люди ми грішні, я не звертаю уваги, як люди себе поведуть, бо це є їхнє життя, і вони вправі поводитися як хочуть» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Я, чесно кажучи, вдома погано молюся. Не іде молитва вдома. В церкві там зовсім інша ситуація» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

✓ особа предстоятеля, священника, його релігійність та духовність, спосіб життя поза храмом, зміст проповідей, манера спілкуватися з парафіянами, ставлення до інших конфесій, церков тощо.

«Має значення особа священників, їхня поведінка, їхні вчинки, спосіб життя, жертвовність. Нещодавно мав предметну дискусію з викладачем, в нього в родині є священник. Він розповідав таку ситуацію, коли своїм прикладом священники просто відштовхують. Він [священник] сам займається богохульством. Священники не є такими духовними особами, за кого себе видають. Це нівелює церкву. І це стосується всіх конфесій» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Дуже люблю слухати служби нашого священника. Там багато повчань: моральних, етичних, духовних» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Я не віруюча людина, проте в Харкові є один священнослужитель, проповіді якого я слухаю із задоволенням. Ця людина приходила на Євромайдан, відспівувала загиблих в АТО, але слухати його – це нереальне задоволення. Це єдина людина, до якої я готова навіть до церкви зайти» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

«Батюшка від Бога, коли з ним спілкуєшся, таке враження, що і з Богом спілкуєшся, і тобі на душі так легко» (жінка, 42 роки, ПЦУ, переселенка (з Одеси), Львівська обл.)

«После того, как я сделала аборт, я поняла, что я убийца, и я не могла с этим жить. Страшная депрессия, болезни и осложнения. Я встретила верующего человека, который мне рассказал о Боге. Почему именно Протестантская Церковь? Потому что я встретила человека именно там» (жінка, 43 роки, протестантка, переселенка (з Луганська), Львівська обл.)

Дехто з учасників в різних групах підкреслив, що визначальною у формуванні ставлення до церкви, є віра в Бога, внутрішні переконання та цінності людини.

«Особисто на мене [на формування ставлення до Церкви] впливає моя віра в Бога. Моє відношення, мої стосунки з Богом. Мені здається, що шукає людина у житті, чого потребує, яких цінностей вона прагне, то їй буде відбиватися на цьому» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

Примітно, що в чималій частині учасників ФГ сприйняття Церкви, ставлення до неї, визначення своєї приналежності до певної Церкви досить часто відбувається через призму сприйняття діяльності певного храму, в якому, наприклад, були похрещені, який звикли відвідувати, де імпонують атмосфера та харизма священнослужителів.

«Дійсно, харизма проповідника – вона грає роль. І в принципі, мабуть, найголовніше – десь як звичка ходити, і відвідувати саме цю церкву... І розташування дуже багато грає... Мабуть, там тебе похрестили, і вже, в принципі, це як звичка...» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

Частина має досить обмежене розуміння того, що відбувається у церковному житті України. Деякі учасники фокус-груп досі плутають УПЦ з ПЦУ.

Вплив священнослужителів на ставлення до церкви

Учасники ФГ неодноразово згадували священників у контексті обговорення питань ставлення до церкви, її діяльності, позиції щодо суспільно-значимих подій тощо.

Вважають, що в ідеалі священник у повсякденному житті повинен бути особою-взірцем, прикладом для вірян; носієм принципів віри, поведінки, ставлення до релігії, дотримання церковних правил.

«Когда ты общаешься с человеком [священником], который вот реально сам живет этой жизнью, чувствуешь, что он по-настоящему сам верит [в Бога] и говорит мудрые вещи, и ты понимаешь, что это не игра какая-то, не обман... Это, конечно, сильно влияет. Есть такие люди – это и монахи, и священники... Когда ты общаешься – чувствуешь это влияние и задумываешься» (чоловік, 40 років, невоцерковлений, Київська обл.)

Але під час дискусії досить часто лунали репліки, на кшталт «священники теж люди», «не звертаємо увагу на особу священника, йдемо у храм спілкуватися з Богом», «для спілкування з Богом не потрібні посередники», «священник може висловлювати свої особисті погляди, а не позицію усієї церкви». Вочевидь, священнослужителі не завжди відповідають очікуванням та уявленням про те, як повинна себе поводити духовна особа, офіційний представник церкви.

«Зараз бувають такі випадки, коли священник запанібратськи поводить поза службою, я розумію, він людина, але все рівно, раз ти обрався грибом, ти повинен відповідати свого статусу» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

За словами учасників ФГ, на їх життєвому шляху траплялися різні священнослужителі: висока духовність та харизма одних привертала до віри та посилювала бажання відвідувати храм, а неприйнятна поведінка інших навпаки могла відвернути від релігії та церкви. Хоча останніх зустрічали рідше, більш охоче наводили приклади саме неприйнятної поведінки священників.

«Прийшла мама до священника, а був Великий піст, а на столі в нього індичка. Мама прийшла і розказує: ми не їмо, а піп їсть» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«За весь період відвідин [храмів] дійсно були різні персонажі ... Бувають і харизматичні люди [священники], які притягують, бувають і просто люди випадкові, які потрапили, скажімо так, в цю структуру в силу різних обставин» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

«Хочу додати, що за часів моєї юності я працювала в церквах як музикант і в багатьох, коли ми їздили областю і виступали по селах, і в самому місті на постійній основі. Дякуючи цьому, я побачила роботу церкви зсередини. І це дуже вплинуло на мене, тому що з усіх отців, звичайно, я їх не знала занадто близько, але те, що я бачила в такому спілкуванні не для людей, по пальцям можна порахувати таких людей, які насправді були такими просвітленими, добрими і чимось світилися зсередини. Більшість дозволяли собі і богохульні вислови, і поведінку, недостойну отця. Це в першу чергу тоді на мене вплинуло...» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

Відвідування храму

Потреба відвідувати храм спостерігається у значної частини віруючих учасників ФГ. Водночас одні відвідують храм час від часу, насамперед у великі релігійні свята, а незначна частина (переважно учасники ФГ у Львівській та Чернівецькій областях) відвідують храм майже кожного тижня.

«На Східній Україні по святах ходять до церкви лише, щоби посвятити паску, на Різдво» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«В мене особисто є бажання відвідувати храм, просто там поставити свічку, помовчати. Так як в мене є загиблі. Просто чийсь лекції, настанови, поради послухати не хочеться. Просто хочеться там постояти, помовчати, понюхати там запах свічок, цього... ладану. Навіть якимось так мовчки – в неділю можна там прийти, коли в храмі вечірня, коли навіть немає людей» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

Найпоширенішими мотивами відвідування храму є потреба досягти душевного спокою, відновити власний психоемоційний або енергетичний баланс, відчутти особливий зв'язок з Богом, поміркувати над життям та отримати відповіді на питання, що хвилюють, рідше – поспілкуватися з іншими вірянами, знайти однодумців, послухати проповідь, поспілкуватися зі священником.

«Відвідування храму мене заспокоює. В даний момент це мені потрібно. Молитва зміцнює мене. Хочеться зустріти людей, які мають ту саму думку» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Для мене ця потреба виникає внутрішньо. Бо в мене нема такого, щоб я кожної неділі відмітилася, та й усе. Я проходжу поруч, і я відчуваю, що мені треба зайти. Я заходжу, помолюся, поставлю свічки. Мені благодать якась наступає певно на душі, якийсь спокій. Може правильне рішення собі знаходжу. Воно мені дає якоїсь сили» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Майже в усіх віруючих учасників ФГ є можливість відвідувати храм своєї церкви, конфесії. Залежно від обставин, можуть відвідувати храми різних православних церков або навіть різних християнських конфесій або просто помолитися вдома. Одиниці користуються можливістю подивитися службу, проповідь в інтернеті.

«Якщо я перебуваю у батьків, де немає нашої церкви, я просто можу почитати Слово Боже, Євангеліє. Можна просто послухати проповіді в інтернеті» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

«Я буду заходити в інші храми. Якщо я православний, то в греко-католицький, будь ласка. Головне, щоби це був православний храм, християнський» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Деякі учасники ФГ-віряни ПЦУ наголосили, що в разі відсутності православного храму можуть відвідати римо-католицькій храм, але в жодному разі не підуть до «церкви Московського патріархату» (УПЦ). Своєю чергою, деякі парафіяни УПЦ наголосили на внутрішній потребі відвідувати храм, що підпорядковується саме УПЦ.

«Якщо буваю в іншому місті, можу зайти в греко-католицьку церкву, можу іще зайти в римо-католицький костюл. Для мене головне – послухати службу і помолитися. Якщо не можу зайти в другу церкву, в МП церкву не зайду» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Для мене більш принципово відвідувати храми тієї конфесії, церкви, до якої я належу» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

Водночас неодноразово наголошували, що звичка відвідувати храм заради досягнення спеціального комфортного стану не є ознакою глибокої віри в Бога. Вважають, що слід вивчати Біблію, поглиблювати знання про релігію, дотримуватися заповідей, розвиватися духовно, робити добро, бути порядними тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Якщо людина реально вірить в Бога, вона має це досліджувати. Якщо не має основи, щоби складати свої думки, вона буде думати так, тому що вона ображена, їй боляче і тому подібне. Якщо людина цікавиться, вона має черпати з якихось достовірних книг, таких як Біблія. Якщо просто ходити до церкви, там дуже багато говорять того, що просто не сходиться» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Я ходжу до Бога, а не саме в церкву. І байдуже до якої церкви я піду, до католицької або до православної» (жінка, 54 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Я не відвідую церкву. Мені не потрібно для того, щоб не робити якихось негідних вчинків, красти чи вбивати і т.д. Мені не треба, щоби мені про це нагадували. Я це не роблю з поваги до інших людей, а не тому що я боюся пекла» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

Невіруючі відвідують храми досить зрідка, сприймають це радше як туристичний візит до музею або пам'ятки архітектури.

«Якщо це екскурсія якась і якийсь більш-менш відомий храм. Чисто з історичної частини подивитися, що там є цікавого» (чоловік, 35 років, атеїст, Харківська обл.)

Вплив війни на релігійність

За словами майже всіх учасників дослідження (як віруючих, так і невіруючих), початок широкомасштабної війни не змінив їх ставлення до релігії, до Бога, яке вже було сформованим до війни.

«Погляди на релігію змінилися ще раніше. Колись ходила до церкви кожної неділі і т.д. А потім почала включатися логіка і погляди на це з іншої сторони, критичне мислення, якого бракує досить великій кількості людей, тому що просто не цікавляться. На рахунок віри у мене не змінилося, тому що моя думка складена раніше і я стараюся розбиратися в тому, що я вже знаю» (жінка, 35 років, агностик, Львівська обл.)

«В мене як було, так і залишилось. Я ходила до церкви і молилась. Я думаю, що молитва зараз дуже багатьох рятує, потрібно ходити до церкви і молитися за наших воїнів. І за мир в Україні. За перемогу. Повинна кожна людина зрозуміти, що без Бога не до порога. І незалежно в якій церкві люди моляться. Я думаю, вони мають молитися за кожного з нас» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

Хоча результати подальшого обговорення у групах наштовхують на думку, що зміни в релігійності все ж таки відбулися, але виміряти їх коректно під час фокус-групових дискусій досить складно.

Значна частина учасників неодноразово підкреслювала, що екстремальні умови, ризик або небезпека для життя, наприклад, перебування в зоні обстрілів, або участь у бойових діях можуть посилити релігійні почуття, віру в Бога.

Частина відверто зізналася, що через війну в них посилилася потреба в молитві, отже стали частіше молитися, звертатися до Бога, вищих сил.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Я больше и чаще стал молиться. Я просто молил Бога, чтобы это безобразие закончилось» (чоловік, 62 років, ПЦУ, переселенець (з Одеси), Львівська обл.)

«Во-первых, я стал больше быть благодарен Богу за то, что я остался живой и здоровый. Если бы не Бог, я был бы труп. Второе – я больше начал молиться, я больше начал читать Библию. Я больше начал смотреть проповедников, проповеди. Поэтому эта ситуация с войной меня еще ближе приблизила к Богу, и еще более я стал благодарен Богу за спасение моей жизни, за Его защиту и за Его охрану» (чоловік, 35 років, протестант, Київська обл.)

«Більше молитов у мене стало, тому що вірю, що Бог допоможе, прикриє, відведе ворожі сили. Увечері я по 10 разів «Отче наш» кажу, «Богородицю», «Вірую» за хлопців тих, за захисників і за захисниць, які зараз воюють» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

У деяких учасників ФГ під час війни посилюється інтерес до релігії, бажання отримати відповіді на богословські і філософські питання; вони почали досліджувати церковну літературу, звернулися до біблійних текстів.

«У меня настрой стал более серьёзный, и стала уделять больше внимания изучению какой-то литературы духовной. Сейчас такой момент, что жизнь может оборваться в любой момент и есть необходимость установить этот контакт, отношения с Богом» (жінка, 44 роки, ПЦУ, Харківська обл.)

За спостереженнями деяких опитаних, віра в Бога, релігійні відчуття слабшають у мирні, безпечні часи, коли люди отримують від життя максимальне задоволення. Натомість у критичних, стресових ситуаціях, коли від людини нічого не залежить, коли життя в небезпеці, і немає звідки отримати допомогу, віра в диво, в Бога, релігійність значно підсилюється.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«В критичних ситуаціях людина і звертається до Бога. Тут така ситуація – постійний стрес, нагнітання тривоги» (чоловік, 50 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Когда начались вот эти все события [окупация Гостомеля], то я зажигал лампаду и круглосуточно у меня играли молитвы, как бы верил, что они защищают, очищают... Вот эти все чувства очень сильно обостряют как бы... все переосмысливаешь, и конечно, веришь, надеешься, что будет защита. Но в принципе, она в итоге и была» (чоловік, 40 років, невоцерковлений, Київська обл.)

«Але відчувається, що треба більше молитися. Але ми й так ходили з сім'єю в церкву, ходимо і більше відчуваємо потребу, щоб більше йти молитися» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

Лише одиниці вказали, що стали частіше відвідувати храм.

«Я частіше відвідую храм, в нас тут у Львові на площі Ринок завжди відбуваються похорони військових, тому ми кожного разу виходимо зустрічати і проводити цих воїнів, і йдемо в церкву до них до прощання. Часто заходжу свічки ставлю, і це дає більше сили» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Стала більш релігійною. Просто треба дякувати Богів, в неділю ідеш до церкви подякувати, що дійсно тиждень пройшов мирно, і у нас все спокійно в Чернівцях. Стрессова ситуація, коли потрібна підтримка. І знаходиш підтримку в молитві. Саме стрес привів до релігії» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

Чимала частина віруючих учасників ФГ не відчувають потреби спілкуватися зі священником частіше, ніж до війни, або частіше відвідувати зібрання релігійної громади, службу в храмі.

«Раніше це для мене мало значення: що я от приходжу в церкву, як Дім Божий, де я можу поспілкуватися з Всевишнім. Зараз я це роблю у будь-якому місці, і тобто прив'язка ця зникла. Мені здається, це не має значення. Тим більше оцей «конекшн» [зв'язок] між храмом, оцим священником якимось, от. Тобто мені здається, це кудись ділося» (чоловік, 36 років, УПЦ, Київська обл.)

Дехто, переважно з харківської ФГ, стали відвідувати храм рідше суто через небезпеку для життя, повітряні тривоги, обстріли, пошкодження самих храмів або від'їзд священників.

«В Харькове сейчас службы в церквях идут при закрытых дверях, нет смысла туда идти. Это вызвано близостью военных действий. У нас же бывает достаточно всё громко. Скопление людей нежелательны в любом случае» (жінка, 46 років, ПЦУ, Харківська обл.)

У деяких опитаних, зокрема в тих, хто пережив окупацію, спостерігається певна внутрішня надломленість та послаблення авторитету священників, церкви загалом, послаблення потреби відвідувати храм навіть в умовах безпеки. Вони дійшли висновку, що не варто покладатися на думку священників, які є звичайними людьми, що можуть помилятися, давати хибні поради або так само тікають від війни, кидаючи свою паству. Варто більше розраховувати на власну інтуїцію та розум в ухваленні рішень, на власні сили, а щоб молитися, звертатися до Бога, не обов'язково відвідувати храм.

«Якщо під час окупації там дійсно всі, ну, всі думки були в молитвах і т.д., то коли я це все пережила, і ми звідти виїхали, то я якось зовсім по-іншому стала дивитися на все, що відбувається у світі, і до релігійності теж змінилось ставлення. Мене зовсім не тягне в церкву. Можливо, це якесь розуміння, що певно там немає тої сили, на яку я колись розраховувала. Вона якось більше в просторі, в усіх нас... Я передивилась своє ставлення до церкви. Мені здавалось, якось світ має бути трішки справедливішим. А я побачила, що дуже багато злості, агресії. Ну, це більше від людей залежить, ніж від якихось вищих сил. Що не треба уповати на вищі сили, якщо все це відбувається тут і з нами» (жінка, 40 років, ПЦУ, Київська обл.)

«Я перед війною к одному проповіднику прислушивался... Он говорил, что никакой войны не будет, и все будет хорошо, замечательно. И у меня были моменты, что можно было заранее выехать, были такие сигналы Бога, можно сказать... Но я понадеялся, что вот этот человек сказал, что ничего не будет – значит, ничего не будет. Но в итоге так вышло, что все это случилось... Но я все равно хожу в церковь, но я понял, что нужно все-таки не сильно надеяться на какого-то человека [священника], потому что это все-таки человек, а не Бог. А прислушиваться к сигналам свыше. Как-то очень разочаровался... Но, в любом случае, я понимаю, что это моя судьба» (чоловік, 40 років, невоцерковлений, Київська обл.)

Зібрання релігійних громад

Загалом більшість віруючих самостійно не оперувала поняттям «релігійна громада». Хоча в результаті обговорення прямих запитань про релігійну громаду деякі вказали, що спілкуються з релігійною громадою та беруть участь у спільних заходах. Більше мали на увазі групу однодумців, друзів серед парафіян. Але таких учасників ФГ було не багато, в середньому одна людина на групу, як правило, воцерковлена.

«В нас так [відбуваються зібрання релігійних громад]. В нас є різні групи. Сестринські, молодіжні. Вони займаються різними видами діяльності» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

Слід зауважити, що дехто з віруючих православних учасників ФГ не до кінця зрозуміли, що означає словосполучення «зібрання релігійної громади». Припустили, що термін «зібрання» не є типовим для православних вірян, радше використовується у протестантів, і може означати проповідь, або тлумачення, чи обговорення молитов або релігійних текстів. У православних це називається «літургія».

У православних вірян «зібрання релігійної громади», на думку окремих православних вірян, не має ані традиції, ані регулярної основи; може проводитись у тих церквах, де існує «кістяк» (тобто громада) активних вірян; зазвичай може відбуватися в церковному приміщенні після недільної служби, коли священник може за своєї ініціативи запросити бажаючих, пригостити їх чаєм, поспілкуватися, відповісти на питання, або звернутися до них із проханням чи дорученням.

«Зібрань як таких нема зараз, правда, у зв'язку з тим, що священник почав їздити на передову і у нього часу мало, у нас була така церковна школа для дорослих, от де ми могли поговорити» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ У СПРИЙНЯТТІ ВІЙНИ УКРАЇНИ З РОСІЄЮ

Більшість не схильні сприймати війну України з Росією через призму релігії, боротьбу Бога та Сатани, покарання людей через їх гріховність або посилення Богом тяжких випробувань для духовного очищення або зміцнення духу.

Виходячи з вербальних та невербальних реакцій значна частина до участі в дискусіях не аналізувала події у такому контексті.

«Я в роздумах. Як на мене, боротьба відбувається між Росією і Україною за наші землі, за наші території» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

«Те, що там глобальна ситуація, боротьба добра зі злом, Сатани з Богом і т.д., вона конкретній людині нічого не дає, не пояснює і ніяк не полегшує її відчуття» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

Незначна частина учасників ФГ у тій чи іншій мірі погодилась із судженням, що «в світі відбувається боротьба між Богом та Сатаною», що війна України з Росією – це війна між добром та злом.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Зрозуміло, що це йде не тільки фізична, але й духовна війна» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

«Я думаю, то є так, добрі люди, вони не будуть воювати. Ті, які воюють, вони нападають на інших і роблять такі звірства у нас в Україні. Я думаю, що вони зі злом прийшли і будуть знищені. Зло має бути покаране» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Напевно, йде боротьба між Богом та злом. Останні події, початок повномасштабної війни, то не є по Божих законах, це дійсно якісь нелюди» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

На думку інших опитаних, війна, як приклад боротьби добра і зла — це випробовування моральних якостей окремої людини. Моральні якості не обов'язково сформовані релігією, це також результат впливу багатьох світських чинників, насамперед виховання батьками, суспільством або навколишнім середовищем.

«Війна, вона не ведеться зброєю. Вона дещо по-іншому. Вона схиляє людину або на сторону зла, або... випробовує якраз моральні якості» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

Загалом учасники дослідження не вважають, що війна в Україні є наслідком гріховності України та її жителів, і що Бог таким чином карає людей за гріхи. Більшість не вбачає у воєнних подіях і людських трагедіях релігійного підґрунтя.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Війна нам, українцям, посилається за гріхи. Тоді вибачте, в мене когнітивний дисонанс, а росіянам тоді що за їхні гріхи має бути?» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

«В кожній людини є свої принципи, кожна людина відповідає за свої вчинки. Ніщо не може бути там з високої матерії. Людина сама відповідає за свої гріхи» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Я взагалі вважаю, що Ісус добрий, він нікого не карає за гріхи. Він дає людям можливість виправитись. А тут як був перший вислів, тут боротьба добра і зла. Але я не думаю, що нам це за якісь гріхи посилається. Я вважаю, що це дійсно є боротьба, це не за гріхи нас Бог карає. Можливо попереджає, але не карає. Бог добрий, він не може карати» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«А за какие грехи погибли дети в Мариуполе, в Буче и т.д.? За какие такие грехи? Они погибли просто из-за неадекватности определённых людей» (чоловік, 35 років, атеїст, Харківська обл.)

Також не отримало особливої підтримки судження, що випробовуючи людей, Бог відкриває їм шлях до духовного оновлення, духовного росту.

«Бог злом нікого не випробовує. Так і написано в Слові Божому» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

«Я щось там читала по Біблії, і там описується на рахунок Бога. Зараз світом панує Сатана і він дає випробовування в тому плані, що йому просто подобається робити зло. Про те, що Бог дає кару, про те нічого не було сказано. І я собі роздумую над тими знаннями, у мене немає чіткого уявлення» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Ніхто з віруючих не вказав, що початок війни в Україні підірвали в них віру в існування Бога, тому що Бог не повинен дозволяти панувати злу і повинен карати тих, хто йде проти Бога.

«Ми так кажемо, що Бог має покарати, не допускати цього. Ми ж не знаємо, які в Бога плани щодо нас. Бог нам дав волю, і ми маємо право вибору. Ті люди, які вибрали йти на нас війною, те зло, яке лізе сюди, вони ж не від Бога, ми це розуміємо. Ми маємо захищатися. Із нами Бог, і ми захищаємося. Це не має підривати нам віру... І це не повинно нас розчарувати, що Бог недобрий, він нам не допомагає. Він нам дуже допомагає і в цьому можна переконаватися, як хлопці з фронту нам розказують, і ті чуда над ними сталися. Я вважаю, що ті, хто загинув, така їхня була доля, так Господь допустив» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

СТОСУНКИ МІЖ ЦЕРКВАМИ, КОНФЕСІЯМИ

Загальне ставлення до різних Церков, конфесій є толерантним, з повагою та акцентом на тому, що в Україні є реальна свобода у виборі віросповідання, релігії, немає обмежень у діяльності різних конфесій та Церков.

Більшість вказала на загалом дружні стосунки між церквами, конфесіями.

«У Харкові, я знаю, наприклад, гарними є стосунки між лютеранською церквою і католиками» (чоловік, 27 років, протестант, Харківська обл.)

Конфлікти і суперечки, на думку учасників ФГ, відбуваються головним чином між ПЦУ і УПЦ.

Дехто вважає, що це провокується окремими політиками, політичними силами, зокрема агентами впливу країни агресора і фінансованими ними ЗМІ з метою роз'єднання парафіян різних церков і окремих груп населення.

«Теж засоби масової інформації роздмухують цю проблему, розповідаючи зокрема про те, про якісь напружені стосунки УПЦ і ПЦУ. Там дуже часто розганяють цю тему, як представники ПЦУ викинули з храму священика УПЦ і вірян. На жаль, іде та сама пропаганда, яка частково була причиною того, що розпочалася війна, коли Росія прийшла визволяти російськомовних» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

За словами деяких учасників, конфлікти між УПЦ та ПЦУ відбуваються переважно в невеликих містах та в селах. В якості можливих причин вказали наступні:

- ✓ бажання громади перейти до іншої конфесії розповсюджено в тих регіонах, де більшість храмів відносилися до УПЦ(МП);
- ✓ незгода місцевої влади виділяти землю або надавати дозвіл на спорудження храму іншої церкви, переважно для ПЦУ, в якій менше храмів, парафій та священників;
- ✓ незадоволення настоятелем, його поведінкою, відсутність або повільна реакція на політичні події, або потреби чи ініціативи вірян. Наприклад, коли парафіяни не можуть реалізувати свої намагання надати допомогу біженцям або воїнам ЗСУ.

«Бувають сутички, тому що люди починають, хочуть слухати молитву своєю рідною мовою, хочуть зібрати гроші на ЗСУ, хочуть перейти до ПЦУ... У нас у Михайлівці років 2 боротьба точилася, що священник закривав двері церкви, відключав газ. В місті такого не буває, в селах – буває» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«В моїй рідній Надвірній (Івано-Франківська область), це 8 кілометрів від мого села, прийшла тероборона і зачинила храм. Сказали, що тут не Московський патріархат і ви тут не такі, не українці і зачинили храм» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

Водночас чимале число учасників висловили певне занепокоєння щодо самого факту існування в Україні УПЦ, яку частіше називають Православною Церквою

Московського патріархату. Учасники ФГ обізнані, що УПЦ ухвалила рішення про незалежність від Московського патріархату, але, незважаючи на це, її й надалі схильні сприймати як підпорядковану Москві, без вираженої проукраїнської позиції або «проросійську». Наводили приклади, які, за їх словами, вказують на проросійську позицію УПЦ.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Вони оголосили, але вони не від'єдналися. Вони продовжують служити загарбникам. Я не бачу змін у діяльності цієї церкви. В розмовах, що вони ведуть, то це одне, був випадок, коли Кирило прийшов до полонених російських в Києві і: я вас благословляю, ребятки. Скажіть, на що він благословляє?» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Дуже шкода, що Лавра Києво-Печерська і Почаївська досі юридично належить Московському патріархату. Я вважаю, що Московського патріархату взагалі не повинно бути на території України» (жінка, 42 роки, ПЦУ, переселенка (з Одеси), Львівська обл.)

«Мне кажется, что все они [церкви] спрямовані проти держави України, ну, вот не все, но вот особенно московская [УПЦ]...» (жінка, 44 роки, атеїстка, Київська обл.)

Деяких обурює ситуація, що гроші, зароблені МП в Україні, йдуть, на їх думку, до Москви і повертаються в Україну у вигляді ракет, зброї, яка вбиває українців.

Дехто з учасників ФГ запропонував називати речі своїми іменами й перейменувати УПЦ в РПЦ, що, на їх думку, більше відповідає концепції цієї церкви й віряни будуть краще розуміти, до якої Церкви вони ходять молитися.

«Я б хотіла... Нехай буде УПЦ, але нехай вона буде називатися Російська церква. Воно буде РПЦ. Чому вона буде УПЦ і гроші відсилає в центр туди, на Росію? Це не може бути так. Ну, є росіяни такі, вони на російській мові з дитинства виховали їх. Я не проти мови. Хоча у нас своя держава і мова своя повинна бути. Але нехай все буде названо своїми іменами» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

Серед учасників дослідження найбільш категоричними по відношенню до УПЦ були жителі Львівської області, які вважають існування цієї Церкви в Україні вкрай неприпустимим. Але щонайменше двоє учасників у кожній ФГ були відверто

наполегливими та послідовними у своєму бажанні заборонити УПЦ(МП) в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Вже сказали, що з початку війни десь у нас вже горів Московський патріархат. Підпалили були... Головне, щоби дощ не пішов» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Московського патріархату не повинно бути в Україні. Україна вільна і самостійна, і вона повинна сама обирати шлях до Бога» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Я не заангажована абсолютно, я вважаю, що ще в 14-му році слід було заборонити Московський патріархат і повністю викоринити це на нашій землі. Ім не місце тут. Це є дуже великий такий пропагандистський осередок» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

«Я вважаю, що це [УПЦ] – Церква-агресор. Взагалі, такої церкви, такої структури не має бути в Україні» (чоловік, 40 років, невіруючий, Львівська обл.)

Дехто з учасників ФГ припустив, що конфлікти виникають скоріше на рівні парафіян, а не на рівні керівництва церков або священнослужителів.

«У місті, саме священнослужителі, коли правлять на деяких заходах, вони не сваряться, а дуже добре між собою спілкуються. А от саме люди, парафіяни, які ходять до церкви, ось між ними виникають конфлікти. Це напевно тому, що протягом багатьох років... парафіяни і віруючі користуються канонами. Дехто з них користується, можливо, і раціональним мисленням, але більше канонами. А канони, це що? Це правила, які сформовані протягом багатьох років і нав'язані священнослужителями» (чоловік, 40 років, невіруючий, Львівська обл.)

«Священники ніколи на кажуть: ідіть сваріться. Я на проповідях чую зовсім інше: любіть всіх і будьте людьми. Це мені смішно слухати, що хтось когось настроює. Наші люди, коли хочуть посваритися, їх ніхто на настроїть. Вони самі як хочуть, то сваряться» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

Але було достатньо тих, хто має протилежні припущення, згідно з якими саме священники провокують негативне ставлення своїх парафіян до інших церков або конфесій. В таких випадках виникає питання, на яке учасники ФГ не знають відповіді: священники висловлюють свою особисту позицію або позицію усієї церкви.

Спільні заходи

Значна частина майже не обізнана про приклади спільних заходів під егідою різних церков та конфесій, прикладів навели небагато.

«На початку війни була спільна молитва, де були всі спільні лідери України. Молилися без питань. А що стосується спільних заходів, то ми проводимо це спільно з ПЦУ і УГКЦ. Допомагаємо реабілітувати воїнів після ротачії і відправляємо гуманітарну допомогу на фронт» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

«У січні в Харкові проводиться такий щорічний заклад – молитва за єдність християн. В принципі, там беруть участь і лютерани, католики, там, Вірменська Церква також участь бере» (чоловік, 27 років, протестант, Харківська обл.)

Незначна частина зазначила, що час від часу місцева влада організовує заходи, на які запрошує представників різних церков та конфесій. Ставлення до таких заходів є позитивним.

Спільних заходів, ініційованих самими церквами, пригадати не змогли.

«У нас завжди відбуваються заходи в місті, екуменічні. Нас запрошують завжди всіх служителі різних церков, влада не робить різниці, разом всі конфесії служать. Я не бачу зараз в нашому Львові ніяких протиріч між церквами. Хіба що з обережністю ми відносимося до московського патріархату» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Коли цей спільний захід, я радію, тому що бачу, що людей щось об'єднує. Значить, це не пропадає громада, не пропадає народ, тому що щось хоче, щось робить. Разом робимо!» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

Водночас більшість вважає гарною ідеєю проведення спільних соціальних або літургійних заходів представниками різних церков та конфесій. Хоча позиція деяких учасників ФГ – парафіян УПЦ – є досить категоричною: нормально ставляться до спільної соціальної діяльності УПЦ та ПЦУ, але вважають за неможливе й для себе неприйнятне спільну літургійну діяльність, натякаючи на те, що саме їх Церква є канонічною, а ПЦУ – ні.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

«Ми закликаємо до об'єднання, але об'єднання на основі канонічних принципів Церкви. Якщо я надягну на себе епитрахиль і стану служити, це не буде означати, що я священник. Я буду самозванець. Все, що стосується нашої соціальної і політичної позиції – тут ми можемо бути абсолютно єдиними з представниками інших Церков, але у нас є канонічні норми, тому про жодні спільні літургії йтися не може... Що стосується чаші літургії, ну тут уже вибачте» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

«Спільну літургію не можуть проводити, тому що УПЦ вважає, що ПЦУ не канонічна» (жінка, 65 років, воцерковлена, УПЦ, Харківська обл.)

«Було би позитивне ставлення до того, але одразу виникає запитання: яка би молитва читалася? Це якийсь бред!» (жінка, 44 роки, УПЦ, Чернівецька обл.)

Але чимала частина учасників ФГ не замислюються і не розуміються на міжконфесійних канонічних розбіжностях, і не вбачають жодних перешкод для спільного богослужіння священниками різних конфесій, церков й підтримують цю ідею.

«Я би нормально до цього поставилася. Бо Бог єдиний. Він один. Чому це повинно бути в різних церквах? Чому не об'єднатися і спробувати провести щось разом?» (жінка, 36 років, невіруюча, переселенка (з Сєверодонецька), Чернівецька обл.)

«Я за спільні молитви. Я в Чернівцях бачила, що і люди з православної церкви, і греко-католики, навіть римокатолики спілкуються на дуже теплому рівні і релігія їм не заважає. Якщо будуть спільні молитви, буде більше позитиву» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

Водночас деякі учасники ФГ висловлювалися проти спільних молитов, літургій, релігійних або соціальних заходів із участю УПЦ(МП). Вважають, що УПЦ(МП), починаючи із 2014р., і після початку широкомасштабної війни, підтримує агресію проти України, і тому є відповідальною за смерті й знедолення українців.

«Позитивно сприймається все, окрім участі Московського патріархату. Є таке слово «яничар». Я тих людей не сприймаю українцями. Це називається одним словом «вата»... Якщо говорити з політичної точки бачення, це просто 5-та колона. 5-та колона існує, агенти КГБ також існували...» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Ставлення до переходів громад з однієї церкви до іншої

Про випадки переходу громад з однієї церкви до іншої чула лише незначна частина учасників ФГ, переважно з розповідей знайомих або з новин. Про такі випадки в місті, де проживають, ніхто не чув. Загалом негативного ставлення до такого явища не спостерігається, вважають, що громада має право обирати церкву.

«У Московського патріархату дуже багато громад на Волині, здається. На Сході і Півдні України переходять до Київського патріархату багато» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Дехто з учасників ФГ зауважив, що такі випадки більш притаманні сільським громадам, які є менш чисельними та більш згуртованими, а можливість переходу з однієї церкви до іншої у великому місті вважають малоімовірним. За розумінням деяких учасників ФГ, перехід з однієї парафії до іншої – тривалий процес, досить складне юридичне питання, яке вимагає погодження з найвищими щаблями церковної влади, а у громади фактично немає достатніх повноважень та важелів впливу.

«В сільській місцевості легше, там, де 200 мешканців села і більшість з них – це прихожани цієї церкви, вони там хрестили дітей, вінчалися і ще щось інше. А тут дуже різні люди, об'єднані часом в храмі, в т.ч. за своїми і політичними поглядами. Це неможливо. На мій погляд, саме у Харкові рух можливий тільки зверху. Це рішення має іти від Митрополита Київського і Синоду» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

Але неодноразово підкреслювали, що кожен має право та можливість обирати церкву, храм. Наприклад, дехто з учасників ФГ, переважно з декупованих територій або переселенці, вже перейшли або схиляються до переходу з УПЦ до ПЦУ.

«Я ходив в церкву УПЦ(МП), але по тій причині, що туди ходили моя бабуся, батьки... Просто подобався сам цей храм. Але з цими останніми подіями, які проізошли з цєю війною, я трошки переосмислив своє відношення саме до МП, і тому зараз я, мабуть, не буду відвідувати МП. В принципі, я там нічого такого не чув, щоб вони казали на проповідях, що мені не подобається. Але мені дуже не подобається їхнє відношення до країни» (чоловік, 36 років, УПЦ, Київська обл.)

Святкування Різдва 25-го грудня

Для значної частини учасників ФГ рішення Синоду ПЦУ щодо святкування Різдва за бажанням парафіян 25-го грудня наразі не є важливою або актуальною подією.

Основні тенденції обговорення цього питання в різних ФГ можна окреслити наступним чином:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ майже всі учасники ФГ святкують Різдво 7-го січня. Частина з них сумнівається, що найближчим часом змінюватиме свої установки та укорінені сімейні традиції, пов'язані з Різдрвом, й надалі святкуватиме Різдво у звичну дату з 6-го на 7-ме січня;

«Мені поки ще тяжко перестроїтись на 25 грудня. Може, то і правильно, може, так і треба, але для мене 7 січня – це більш свято. 25 грудня у нас у Львові багато католиків. Мала знайомих багато католиків і ходила до них на Різдвяні вечери. Підтримую їх, але перейти – не знаю. Може, із часом якось перейдеться, не знаю» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Я приверженка с 6-го на 7-ое. Не люблю пере-
мен» (жінка, 61 рік, УПЦ, переселенка (з Куп'янська), Харківська обл.)

«Я на боці традицій, які склалися на протязі поколінь. І це не просто традиції. Є відповідна передісторія, чого саме цього числа ми святкуємо» (жінка, 44 роки, УПЦ, Чернівецька обл.)

- ✓ водночас більшість не демонструє жодного негативного ставлення до рішення святкувати Різдво 25-го грудня;

«А пусть будет еще один праздник. Я за 25-е, нужно в ногу со всем миром идти» (чоловік, 62 роки, ПЦУ, переселенець (з Херсона), Чернівецька обл.)

- ✓ частина учасників ФГ вже святкує обидва Різдва;

«Із 17-го року відмічаю 25-го грудня. Традиційно кутю варимо 6-го, а 25-го відмічає вся наша сім'я з Європою. У нас два Різдва» (жінка, 54 роки, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Ми завжди святкуємо 25-го, це свято, ми нічого не робимо, завжди поважали всі свята, і у Львові це зараз традиційно, а 7-го січня, це само собою, ми святкували традиційно. Наші традиції будуть відходити в небуття, бо якщо 25-го святкувати, у нас є три дні, у нас по-іншому святкують, ніж в католицькому світі. Трохи будуть втрачатися наші традиції. Так як ми святкуємо: Свята Вечера, відвідування храму, колядки, 25-го цього немає, але ми святкуємо і 25-го, і 7-го» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

- ✓ лише незначна частина негативно ставиться до перенесення святкування Різдва з 7-го січня на 25-те грудня;

«Моє особисте ставлення – а для чого переходити на іншу дату святкування? От необхідність яка? В духовному розвитку це для мене що додасть? Я не люблю йти в ногу зі світом. Ну, от весь світ гей-парадами ходить. І що, я з ними ходити повинен? Я різко негативно ставлюся (до зміни дати). Я не розумію, чому політика має включатися в сферу релігії. Це лише політика – то це якби віддалення від Москви, від того православ'я і т.д. Але ж воно не має ніякого відношення до цього» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

- ✓ незначна частина впевнені, що святкуватимуть Різдво лише 25-го грудня, оскільки відчувають бажання бути разом із більшістю світу;

«25-го грудня святкує половина вселенської Православної Церкви, і Грецька церква, і Румунська церква» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

- ✓ одиниці зауважили, що таке рішення дозволить стати ближче до європейської культури святкування Різдва та водночас позбутися спільних традицій з Росією, яка святкує Різдво 7-го січня. Вбачають у такому рішенні політичний контекст та бажання українців максимально відокремитися від усього, що може асоціюватися з Росією.

«Думаю, що все має бути як в усьому світі, 7-ме січня – це надумана дата. Переведення, не переведення календарів. Як весь світ треба!» (чоловік, 50 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«7-го січня ми завжди святкували, але хотілося 25-го грудня, як в усьому світі. І це перед Новим роком» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«У меня просто у самого есть польские корни, поэтому я за 25-е число. И я все-таки за отделение от России, и вот эти вот политические моменты тоже мне кажутся правильными, международные. А в России пусть себе празднуют 7-го, а мы будем праздновать 25-го» (чоловік, 36 років, УПЦ, Київська обл.)

Деякі учасники ФГ зауважили, що рішення Синоду ПЦУ щодо святкування Різдва за бажанням парафіян 25-го грудня – це скоріше декларації про наміри, адже потрібно буде переносити і всі інші церковні свята, дати, до яких звикли віряни; ці зміни триватимуть довго, що в багатьох вірян може викликати невдоволення або супротив. Деякі наголосили, і цю думку підтримали в ході дискусії, що подібні зміни або взагалі не актуальні, або не на часі і можуть бути розпочаті після того, коли віруючі та конфесії об'єднаються в єдину помісну православну церкву.

«Просто для мене ці всі дати, коли саме – це, на мою думку, не та річ, котра мусить бути на першому місці у плані віри» (чоловік, 27 років, протестант, Харківська обл.)

«Далі ідуть зміни загалом протягом всього церковного року. Дати всіх свят змінюються. Тобто змінюється загалом церковне життя. Мені здається, що навіть тим рішенням ПЦУ трішки поспішили... Треба спочатку, щоб у нас була одна церква. А далі ми будемо ці проблеми вирішувати» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

Окремі вважають намагання змінити дати церковних свят політичними інтригами, що не мають відношення до віри та релігії. Зауважили, що може не бути єдності та однастайності в українському суспільстві щодо цього питання, і це призведе до суперечок, непорозумінь, буде роз'єднувати націю, якій наразі навпаки треба бути максимально згуртованою.

«Перенос дати Різдва – ще один спосіб лишити людей єдинства, розвести їх по разные стороны баррикад. Вместо того, чтобы объединять и искать то, что устраивает обе стороны, искать компромисс, мы будем отстаивать какую-то определённую сторону. Это опять будут конфликты, конфессиональные войны» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

«А если б это все было так, чтобы все приняли. А не так, чтобы там одна церковь седьмого, а третья еще какого-то... И все друг друга будут там, ну, вот собираться там, и какие-то устраивать разборки между собой. А так бы я, конечно, в идеале хотел бы... просто, если даже это христианство, то в идеале я считаю, чтобы было все в один день. Это было бы даже единство всех христиан.» (чоловік, 40 років, невоцерковлений, Київська обл.)

РОЛЬ ЦЕРКВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Обговорюючи питання про бажану роль та діяльність церкви під час війни, майже всі були однастайними, незалежно від регіону, віросповідання, церковної приналежності, віку тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ Насамперед від церкви очікують моральної, психологічної підтримки, яка особливо необхідна в умовах війни.

«Я би вважала, що вони [церкви] мають, у першу чергу, психологічну підтримку надавати людям, налаштовувати їх на позитив, на добро, не на агресію. Тому що дуже багато висловів, власне, від віруючих людей зараз можна в мережі почути агресивних, як до представників ЛГБТ,

до невіруючих, це через них війна, бо вони не моляться. У нас більший відсоток населення є віруючими, але винуваті ті, хто не вірить, і т.д. Замало доброти... Вона [церква] має давати силу, віру і доброту» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

«Церква повинна заспокоювати людей, бо основна маса все-таки не військові, не готові були до таких випробувань, і їм потрібна психологічна підтримка» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

«Во время войны наши врачи лечат людей физически, лечат тело. А церковь должна лечить душу. Потому что сейчас очень много и физической боли, и душевной боли...» (чоловік, 36 років, УПЦ, Київська обл.)

- ✓ Також одним з головних пріоритетів діяльності церкви вважають волонтерство, гуманітарну, матеріальну, інформаційну допомогу, благодійність.

«В первую очередь беженцам нужно оказывать моральную и информационную помощь. Потому что человек, когда поменял место жительства, он не знает, куда ему бежать» (чоловік, 52 роки, УПЦ, переселенець (з Луганська), Львівська обл.)

«Біженців фінансово підтримувати і перемозі сприяти. Тому що Церква має дуже хороший бізнес, він без оподаткування і має великі можливості. З цього буде точно толк. Люди сюди приїжджають, в нас теж є багато біженців. Фінансова підтримка цих людей церквою дуже би допомогла...» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Військові капелани дуже гарно працюють на фронті, і це саме головне, що церква з народом» (чоловік, 35 років, атеїст, Харківська обл.)

«Психологічну допомогу і волонтерську. Об'єднання нації... тому що різні ми, виходячи із такого гіркого досвіду спілкування з тими біженцями» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

- ✓ Церква повинна стояти на захисті державності та цілісності країни, займати патріотичну позицію, об'єднувати українців. Все це особливо важливо під час війни.

«Церковь должна быть патриотичной, потому что Церковь влияет на огромное количество людей. И когда становится вопрос о существовании государства, как сейчас, то это неизбежно тоже влияет на Церковь» (чоловік, 35 років, атеїст, Харківська обл.)

- ✓ Щодо допомоги, підтримки військових з боку церкви в деяких ФГ виникли дискусії. Чимала частина переконана, що церква повинна молитися за ЗСУ та допомагати їм. Під час проповідей і звернень священники повинні закликати й вірян надавати підтримку і допомогу ЗСУ.

«Церква повинна зло називати злом, а добро добром. На мою думку, я не виключаю такої ситуації, що священник на парафії буде рекомендувати людям якось допомогти нашим Збройним Силам» (чоловік, 27 років, протестант, Харківська обл.)

«Церква завжди закликала допомагати нужденним. У тому випадку, коли цієї допомоги потребують військові, то це, власне, поширюється й на них» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

«Любая церковь должна во время войны помогать людям чем только можно – продуктами, одеждой, обувью, жильем. Второе – это молиться за солдат в ЗСУ, чтобы Бог их сохранил, чтобы Бог им давал победу. И давал командирам мудрость, как правильно себя вести. Чтобы было единство между солдатами, потому что среди солдат есть католики, баптисты, мусульмане, харизматы, евангелисты – люди разных конфессий. Но когда они сидят там в окопе – они все как родные братья, как сыны одной матери и одного отца» (чоловік, 35 років, протестант, Київська обл.)

Проте деякі учасники ФГ вважають, що церква має займати нейтральну, відсторонену від політичних подій позицію й зосереджуватися на питаннях віри, релігії; не підтримувати війну, а закликати до миру.

«Я считаю, что церковь, как духовная организация, она не должна занимать какую-то позицию не правых, не левых, а она должна чисто духовную, скажем, нейтральную, наверное, какую-то позицию занимать и заниматься, чем должна заниматься – помогать людям. Помогать не военным, а мирному населению, то есть всем мирным, то есть гуманитарной помощью какой-то либо...» (жінка, 44 роки, ПЦУ, Харківська обл.)

«Церковь должна заниматься духовным, а не направлять людей агрессивно против кого-то. Дела церкви – это любовь, счастье, мир» (чоловік, 62 роки, ПЦУ, переселенець (з Одеси), Львівська обл.)

ПРИКЛАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКОВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Загалом, за словами значної частини учасників ФГ, церкви відповідають ключовим уявленням про те, чим повинні займатися релігійні організації під час війни.

Види допомоги

За словами більшості учасників ФГ, церкви і церковні громади надавали різні види допомоги біженцям, переселенцям, місцевим жителям із самого початку широкомасштабної війни. Було наведено чимало прикладів такої допомоги, про які учасники ФГ дізналися від знайомих або отримали особисто:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ допомога в евакуації; пошуку житла, розселення біженців та надання своїх приміщень для розміщення переселенців;

«В первые недели, месяцы, когда было массовое бегство из Харьковской области, люди ехали в Полтаву, в Полтавскую область, на западную Украину. Церкви в этих областях оказывали очень большую поддержку» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

«Нам очень помог пастырь Юрий. Я не знаю из какой он церкви, но он просто волонтер и нас вывезил из Купянска. Он именно помогал выехать из расстрелянного дома» (жінка, 61 рік, УПЦ, переселенка (з Куп'янська), Харківська обл.)

- ✓ матеріальна або гуманітарна допомога, зокрема гарячі обіди, продуктові набори, засоби гігієни, одяг, рідше – фінансова допомога;

«Храм УПЦ, в який я хожу, там уже майже з першого дня війни, незважаючи на обстріли, готували гарячі обіди» (жінка, 65 років, УПЦ, Харківська обл.)

«Я получала помощь для детей. И канцелярию получала. И продукты питания получала для детей» (жінка, 36 років, невіруюча, переселенка (з Северодонецька), Чернівецька обл.)

- ✓ психологічна допомога, підтримка;

«Я видел ситуацию, когда женщина потеряла сына своего. Душевно у нее была очень сильная боль. Я видел ее разговор с настоятелем. Она вышла уже с каким-то умиротворением. Спокойный человек уже вышел от отца, то есть он ей реально помог...» (чоловік, 36 років, УПЦ, Київська обл.)

- ✓ допомога ЗСУ.

«Священники как волонтеры идут и привозят захисниками и одежду, и їжу, и тепловизоры. Коли вони привезти, і от вони стараються виконати їх просьби, спілкуючись із парафіянами, хто що і стільки може. Таким чином і об'єднуються люди, тому ще спільну мету мають... Священник сказал: приносите до церкви лишній одяг, полотенця. Ми приносили і продукти, і одяг, і близьку до церкви. Це віддавали і переселенцям, і солдатам. Так, це в нас було» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Сама епархия близко 100 млн. грн. передала на помощь ЗСУ. І каски, і до сих пір вони шийють бронжилети» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

«Я знаю військових капеланів і священників, які возять гуманітарну допомогу і їдуть на передову. Є й православні і греко-католицькі церкви, які дуже допомагають багато. Вони просто відправляють багато машин, і священники за кермом. Парафіяни збирають провізію, ліплять вареники, передають дуже багато допомоги військовим на передову. Там, де більше стріляють, вони не бояться їхати. Вивозять поранених, тіла загиблих. Це феноменальна допомога церкви для військових і для біженців. Є при церквах люди, які тільки цим займаються» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

Жителі деокупованих територій Київської області підкреслили, що релігійні організації та волонтерські допомагали та продовжують допомагати активніше, ніж місцева влада.

«Дуже мінімальна була [допомога від місцевої влади]. Вони якось відсторонились. Більше навіть від волонтерів. А від органів міськради, соцзахисту – в принципі, можна сказати, що нічого не було... Якщо дивитися пізніше, на допомогу державних програм чи там міжнародних донорів, тоді зараз щось відбувається, я бачу – там міняють криші по районах, і т.д. Десь комусь там з житлом допомагають. Ну, це все за допомогою міжнародних донорів переважно» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

Учасники ФГ з деокупованих міст Бучі, Гостомеля, Ірпеня Київської області найчастіше згадували про отримання різної допомоги саме від протестантських релігійних громад, хоча є вірянами православних церков або атеїстами.

«Я приходив раз у місяць – там [у храмі УПЦ] взагалі нікого не було. І взагалі було не дуже безпечно ходити. А після окупації протестанти працювали дуже активно. В принципі, я їх хвалю – дійсно і гуманітарна допомога, була більш-менш регулярна, і навіть вже десь пізніше літом також. Тобто від них особисто я отримав декілька продуктивних наборів, і це було досить сильно, я скажу. До речі – от православні дуже слабкі у цьому плані – я не знаю, з чим це пов'язано – можливо, у протестантів якісь виходи на міжнародні допомоги, чи просто вони хочуть залучити нових членів церкви. Я просто не знаю, як це працює...» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

«От наскільки я знаю в Ірпені немає багато ПЦУ церков, тому от в мене не було можливості... Але я знаю точно, ця сама велика протестантська церква, яка є в Ірпені на Соборній – то вони і приймали людей. І навіть після звільнення Ірпеня там надавали допомогу» (жінка, 40 років, ПЦУ, Київська обл.)

Переселенці з інших областей також наголошували на тому, що більше отримали допомоги від греко-католицьких, католицьких та, особливо, протестантських релігійних громад, зокрема у Львівській області.

«Я позитивно ставлюся до католицьких церков, тому що я більше бачу допомоги людям, ніж в православній церкві» (чоловік, 39 років, невіруючий, переселенець (з Херсона))

«Ми живемо в гуртожитку, а тут так: один щось почув, другий щось сказав, і знаєте, нам постійно допомагають протестантські церкви. Вони набагато активніші порівняно з іншими. І допомагають дуже. Молодці!» (жінка, 54 роки, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Мои родственники в Соledаре какое-то время были. Там была протестантская церковь, все им там предоставили и продукты, и жилье... А родственники сами православные... Мы здесь тоже приехали в Самбор. И там протестантская церковь, тоже людям помогают, очереди к ним целый день стоят. И продуктами, и одеждой. А мы сейчас живем в протестантском доме молитвы» (жінка, 43 роки, протестантка, переселенка (з Луганська), Львівська обл.)

Мотиви надання допомоги

Багато хто з учасників ФГ (віруючих та невіруючих) допомагав житлом, речами, продуктами переселенцям з початком широко-масштабної війни, хоча розповідали про це не дуже охоче, не вважають це чимось особливим. Часто це робили за власним покликом та бажанням, без прохання з боку релігійної громади.

«В первую очередь, мы люди, и только потом мы уже верующие. И как люди, мы действительно сострадаем, как люди, мы хотим помочь» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

Багато хто долучався до волонтерських проєктів, організованих активними парафіянами храму, який найчастіше відвідують, та його священнослужителями, або у співпраці парафії з різними громадськими, волонтерськими організаціями, групами.

«Є церква, є такі організації як братство. Вони більше займаються волонтерською діяльністю і допомогою. Є і конкретні єпархії, де священники займаються допомогою. Відповідно в кожній церкві [храмі] є люди, які хочуть допомогти, і гуртуються» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Наш волонтерський центр просив, щоб священники після служби просили людей долучатися до плетіння сіток. Люди почали приходити, і коли ми питали, звідки вони, казала, що батюшка казав їм прийти, бо нам потрібна від них допомога» (жінка, 42 роки, ПЦУ, переселенка (з Одеси), Львівська обл.)

Допомога від церковної громади, на думку учасників ФГ, є більш гнучкою та ефективною: колектив досить численний, згуртований, всі один одного давно знають і довіряють; віряни звикли до колективного вирішення завдань.

В якості чинників, що мотивують релігійні громади, групи парафіян допомагати іншим, назвали:

- ✓ співчуття, добре серце, милосердя, природні людські почуття, що співпадають із принципами, закладеними

християнською релігією: любити ближнього, творити добро, допомогти нужденним, хто потерпає, рятується від війни, голоду, насильства;

- ✓ національна солідарність, згуртованість;
- ✓ патріотизм, бажання зробити все можливе, щоб відстояти територію, зберегти життя і здоров'я громадян, воля до перемоги.

«Наверное, все-таки понимание и вера в Бога, в то, что это такой же человек, как и ты. Поэтому сделай другому доброе дело и получи такое же взамен» (жінка, 35 років, невоцерковлена, переселенка (з Києва), Чернівецька обл.)

«Люди могут себя проявить, вот эту любовь Бога к себе, к своему ближнему, тем, что помогают другим» (жінка, 42 роки, ПЦУ, переселенка (з Одеси), Львівська обл.)

«Співчуття, милосердя, яке ми християни, маємо виявляти до оточуючих і надавати допомогу свою» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

Дехто з учасників ФГ припустив, що допомагаючи, релігійна громада також намагається долучити людей до своєї церкви, збільшити число своїх парафіян. Деякі учасники ФГ, зокрема переселенці, підтвердили, що місцеві жителі, віряни запрошували їх відвідувати храм, але не були нав'язливі або занадто наполегливі.

«Із приводу релігії так, всі вони [місцеві віряни] дуже релігійні. Неділя – то святе, а там і інші релігійні заходи відвідують. Намагалися і нас заохотити: може ви сходите, і вам цікаво? Ми багато вечорів провели за розмовами напіврелігійними-напівфілософськими. Але вони зрозуміли, що це наш вибір, а я з повагою ставлюся до їх вибору. Один раз я сходила, мені було цікаво, як це відбувається. Я сходила на Великдень, ми святостили кошики. Це був туристично-музейний візит» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

«Я в одній баптистській церкві щось отримав, щось отримав в Адвентистів сьомого дня... Чому допомагають? Ну, в мене дві теорії – або це скупка душ за дешевою ціною. В принципі і проповідь їх слухали. Не, я нормально до них відношуся. Ну, вони реально запрошують до себе – я до сих пір перебуваю в певних групах, де вони пишуть і про психологічну допомогу. А інше – це реально просто люди – які вони є, такі є. Трошки блаженні по своїй суті. Просто допомагають по заповідям» (чоловік, 35 років, УПЦ, Київська обл.)

ВЗАЄМИНИ МІЖ МІСЦЕВИМИ ЖИТЕЛЯМИ ТА ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ

Майже всі учасники дослідження (місцеві та переселенці) наголосили, що різна релігійна або церковна приналежність жодним чином не впливає на взаємовідносини переселенців та місцевих жителів, на надання переселенцям допомоги.

«Наша церква приймала дуже багато біженців, які жили там кілька місяців. Для всіх створювалися максимально комфортні умови, їх приймали всі з любов'ю, правда були різні випадки, з ними проводилися розмови. Якщо були такі п'яні дебошири, їм пояснювали, і казали: якщо ви хочете жити, поведіть себе нормально. Але щоб таке казали, ти з тої віри, а ти з тої, та такого не було. Однаково всіх годували, прихильно до всіх відносилися і допомагали, в чому вони мали потребу...» (жінка, 46 років, протестантка, Львівська обл.)

Лише одиниці переселенців навели приклади, коли вони, за їх словами, не отримали підтримку через відмінні релігійні погляди.

«Католики мене запитували: а ви якої віри? Я сказала, що протестантської. Вони сказали: ой, ну, тоді шукайте своїх. А потім, коли дізналися, що в мене син підліток, відмовили в квартирі, сказали: ой, в нас зайнято і дуже змінився тон розмови. Он что тут, от армии прячется? – Нет, он уже в военкомате стоит на учете. – Нет, ну, что-то мне не нравится это, вы не католичка, и сын у вас еще. Потом меня заблокировали и мы не общались...» (жінка, 50 років, невоцерковлена, переселенка (з Києва), Львівська обл.)

Деякі учасники ФГ-переселенці зауважили, що прояв інтересу до церкви, бажання відвідати храм, піти на службу, сприяє спілкуванню із місцевими вірянами, пришвидшує адаптацію, робить взаємовідносини більш дружніми.

«Мені здається, що не тільки у тих людей, у яких ми жили, з якими спілкувалися і спілкуємося, релігійність – це такий маркер «свій-чужий». Якщо ти релігійний, то одразу простіше вибудувати стосунки. Я не можу сказати, що це важко, але якийсь такий бар'єр треба було перейти перед тим, як люди тебе пустили в своє коло спілкування» (жінка, 38 років, невіруюча, переселенка (з Харкова), Львівська обл.)

ІДЕАЛЬНА ЦЕРКВА ОЧИМА УЧАСНИКІВ ФОКУС-ГРУП

В якості бажаних змін, які б хотіли бачити у церкві після перемоги України, можна виділити наступні:

РЕЗУЛЬТАТИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

- ✓ значна частина демонструє стійке бажання об'єднати Церкви, хоча не мають чіткого розуміння, яким чином це зробити. Здебільшого схилилися до об'єднання православних Церков, створення в Україні єдиної помісної Церкви України, водночас без заборони інших конфесій, які не є православними або християнськими.

«Якщо дивитися в корінь проблеми, проблема України не тільки політична чи геополітична, у нас дуже велике різноманіття конфесій. Наприклад, в Чехії, 95% є атеїсти, умовно, і певний відсоток католиків, протестантів. 90% населення Польщі є католиками. Історично має скластися, щоб в країні була якась велика помісницька церква, українська, унітарна, уніфікована церква. Це був би для суспільства дуже вагомий плюс. Це відобразилося на певному добробуті суспільства і на певних реформах» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

Хоча деякі учасники зауважили, що наразі серед духівництва немає такої особистості, лідера, котрий міг би стати на чолі єдиної помісної церкви.

«Тут потрібен лідер. Я думаю зарано. Потрібна особистість, а поки кожен тягне одягло на себе. І свідомість самих українців... Був уже один момент, коли хотіли об'єднати всі православні церкви в єдину конфесію. Дійсно, чому всі православні, а чому якісь варіації? Дійсно, чим вони всі відрізняються? Якби православна церква об'єдналася, це було б саме оптимальне» (чоловік, 50 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Когда мы станем единой нацией, то, мне кажется, что у нас будет и единая церковь. Этот вопрос отпадет сам собой» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

«Єдина помісна церква в Києві, Об'єднання православної і греко-католицької церков. Тому що різниці між цими двома церквами майже немає. Всі традиції зберігаються. Всі служби однакові майже. Тому тільки приналежність до Папи римського. Я думаю, що наша Церква об'єднається і це дуже класно. Буде одна велика церква, нею ніхто не буде керувати і вона буде підтримувати нашу державу. І люди не будуть проти цього» (жінка, 45 років, УГКЦ, Львівська обл.)

- ✓ підкреслили, що церква має бути самостійною та незалежною від інших церков, особливо від Московської церкви, РПЦ;

«Единственное условие, что церковь не должна никак ни сотрудничать, ни быть связана со страной-агрессором. А там хоть УПЦ, хоть ПЦУ...» (чоловік, 35 років, атеїст, Харківська обл.)

«Мне кажется, что просто не должно быть подчинения Московскому патриархату, какая-то или самостоятельная единица, или объединённая с кем-то. В общем, подчинения московскому больше не должно быть» (жінка, 46 років, ПЦУ, Харківська обл.)

- ✓ побажали церкві впевненого та послідовного формування морального авторитету та підвищення популярності в суспільстві, збільшення числа віруючих, стати більш сучасною, живою, відкритою, близькою до народу, такою, що змінюється разом зі світом, гнучко реагує на нові тенденції у світі і в суспільстві;

«Як на мене, по-перше, вона [Церква] має окріпнути, вона має стати кріпшою, відчувати свою силу... Відчувати свій вплив. Можливо, має більше прихожан там з'явитись, щоб вона відчула – заради чого це робить. Ну, і можливо, все ж таки вийти за ті рамки, як би так їх назвати – допотопні чи що, і стати більш сучасною, як на мене» (жінка, 40 років, ПЦУ, Київська обл.)

«Хотілося, щоб і після війни ті люди, які прийшли до церкви під час війни, щоб вони продовжували приходити до церкви. Хотілося, щоб наповнюваність була як по неділях, щоб так же вона й залишилася після війни» (жінка, 65 років, ПЦУ, Чернівецька обл.)

«Мне бы хотелось, чтобы Церковь стала, наверное, более современная. Я смотрю на изменения, например, в Католической Церкви. Она признала очень много своих ошибок, и инквизицию признала, что они перегнули там очень сильно, потом завоевание индейцев, теперь они признают изменения в обществе, которые касаются гендерного равенства» (жінка, 42 роки, атеїстка, Харківська обл.)

Також в якості прикладу «відкритої, живої церкви, близької до народу» дехто наводив соціальну активність, різні соціальні проекти, спрямовані на потреби людей, на освіту з боку протестантських релігійних громад.

- ✓ посилити одну з безпосередніх функцій церкви – вивчення Біблії, проповідування християнських цінностей, прищеплення населенню високої моралі та духовності;

«Буде б чудово, щоб в церкві більше би вивчали Біблію» (жінка, 47 років, ПЦУ, Львівська обл.)

«Хочеться, щоб були змістовніші проповіді. В мене був один такий негативний досвід... На Різдво була літургія і святкова проповідь. Відверто священник говорив за повій, за п'яниць. Може, типу, це було філософське питання для тих, хто раз на рік приходиться до храму, але для мене після такої проповіді, вона закарбувалася в моїй пам'яті через те, що таке божественне свято і слухати такі безглузді речі, це занадто» (чоловік, 40 років, ПЦУ, Львівська обл.)

- ✓ посилити креативну – просвітницьку, філософську та освітянську функції церкви. Зробити церкву генератором прогресивних ідей або соціальних проектів;

«Дійсно, при Церкві школи потрібні для дітей. Більш повчальні. Цього немає в Миколаєві» (жінка, 36 років, ПЦУ, переселенка (з Миколаєва), Львівська обл.)

«Я очікував би активізації її [Церкви] місій. Якоїсь іншої освітньої політики. Нам потрібні церковні політологи, церковні історики та культурологи. Для того потрібно створювати університет» (чоловік, 35 років, воцерковлений, УПЦ, переселенець (з Києва), Чернівецька обл.)

✓ зменшити вплив церкви на законотворення, розмежувати світську та церковну сфери життя;

«Власне після перемоги вже бажано, щоб церква менше впливала на законотворіння в Україні. Тому що наразі церква тормозить нашу євроінтеграцію, налаштовуючи свою паству проти тих законів, які нам потрібно приймати задля того, щоб туди інтегруватися... Дуже багато віруючих виступає проти прийняття законів щодо ЛГБТ, хоча ці люди так само є на фронті і боронять Україну, і так само мають право бути захищеними законами, щоби їхні партнери могли отримувати за них грошову компенсацію, бути спадкоємцями і т.д. Дуже багато проти цього негативу, хоча з цими людьми треба рахуватися. Вони такі самі люди, як і усі. І це не дрібниці для нашої держави, яка в нас світська. Впливати на прийняття законів повинна вся держава, а не тільки з точки зору

християнства» (жінка, 39 років, невіруюча, Львівська обл.)

✓ також часто наголошували, що церква не повинна бути заполітизованою;

«Вне политики церковь должна существовать. Сейчас они то к одной, то к другой политической партии. А они должны быть вне политики и вне государства. Помогать людям» (чоловік, 50 років, буддист, Харківська обл.)

✓ зробити фінансову складову діяльності церкви більш прозорою, встановити доступний та єдиний діапазон цін на церковні обряди, послуги.

«Я хотів, щоби в церкві змінилася її фінансова діяльність. Священники за богослужіння отримують гроші. Один священник за богослужіння отримує 200 гривень, а інший 500. Я хотів, щоби в тих питаннях була відповідність. Так преїскурант повинен бути однаковий. Правда, є такі священники, які кажуть: скільки дасте. А іноді, якщо чесно сказати, священники зловживають» (чоловік, 55 років, УГКЦ, Львівська обл.)

«Я хотів, щоб церква нарешті почала платити податки. Церква не платить податки. І не платить комунальні, за оренду землі не платить» (чоловік, 39 років, невіруючий, переселенець (з Херсона), Львівська обл.)

ВИСНОВКИ

Наведені результати соціологічних опитувань та узагальнені дані фокус-групових досліджень дають підстави для наступних висновків.

Церква продовжує утримувати одну з перших позицій за рівнем довіри серед суспільних і політичних інститутів. Рівень визнання морального авторитету Церкви є нижчим, ніж рівень довіри до неї, і оцінка морального авторитету Церкви попередніми роками знижувалася. Однак, порівняно з попередніми роками, визнання морального авторитету зросло (насамперед за рахунок його зростання у Південному та Східному регіонах).

Також порівняно з попередніми роками спостерігається істотне збільшення (на 19%, порівняно з 2020р.) числа тих, хто відзначає позитивну роль Церкви в суспільстві. Проте ставлення громадян до моральності священнослужителів є досить критичним. Менше чверті респондентів висловили впевненість у тому, що більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи.

Після початку повномасштабної російської агресії проти України зросла частка громадян, які вважають себе віруючими. Близько чверті опитаних заявили, що після початку повномасштабної війни Росії проти України, за їх самооцінкою, вони стали більш релігійними та віруючими людьми.

Зберігається регіональний характер усіх аспектів релігійного і конфесійно-церковного самовизначення громадян України. Однак, порівняно з початком 2000-х років, різниця між регіонами в частці тих, хто вважає себе віруючим, зменшується. Зберігається залежність рівня релігійності від статі, віку, типу поселення.

Традиційно рівень релігійності є вищим у старших вікових групах, порівняно з молодшими. Однак, чим молодша вікова група, тим більшою мірою виражене зростання у ній числа віруючих, порівняно з 2021р.

Декларування респондентами належності до певної релігійної організації, церкви не завжди пов'язано з ідентифікацією себе як віруючого і може бути зумовлено, зокрема, соціокультурною чи етнічною ідентичністю. Власне релігійна ідентичність має для громадян значно менше значення, ніж громадянська та локальна ідентичності.

Спостерігається істотна різниця між рівнем декларованої релігійності (74% опитаних називають себе віруючими, 63% – православними) і рівнем віднесення себе до конкретної релігійної громади – членство у громаді визнали лише 26,5% опитаних. Однак, останніми роками число таких зростає – за два роки приблизно на 10%.

Лише 17% громадян регулярно (хоча б раз на тиждень) відвідують релігійні служби та зібрання, однак частка таких зросла, порівняно з минулим роком, коли їх було лише 10%.

Вірні протестантських та євангелічних церков, а також жителі Західного регіону частіше декларують відвідування церкви та спілкування із священнослужителями.

Зниження рівня відвідуваності релігійних служб під час пандемії COVID-19 супроводжується зростанням участі в релігійних відправах у мережі Інтернет. Найбільшою мірою це виражене у жителів Західного регіону, вірних УГКЦ, протестантських та євангелічних церков.

Ті, хто не відвідує релігійні служби, дуже рідко причиною цього називають те, що там, де вони живуть, немає релігійних громад або немає громад тієї церкви чи релігії, до якої вони належать, а найчастіше – те, що не відчують жодної потреби в цьому або вважають, що для сповідання релігії не обов'язково відвідувати релігійні служби. Отже, для зростання відвідуваності храмів важлива не стільки розбудова мережі культових споруд, скільки формування зацікавленості та мотивації людей відвідувати храми.

Відповідаючи на питання, чи потрібно щось змінювати в діяльності релігійної громади, чиї релігійні служби, зібрання, служіння вони відвідують більше половини членів релігійних громад відповідають, що нічого не потрібно змінювати. Ті ж, хто налаштований на зміни, найчастіше говорять про необхідність приділення більшої уваги допомозі членам громади, їх підтримці (в т.ч. психологічній), а також про необхідність здійснення служб, проповідей рідною мовою.

Представники наймолодшої вікової групи частіше за інших говорять про необхідність спрощення обрядовості, скорочення тривалості служіння, здійснення служб, проповідей рідною для них мовою, проведення зібрань, служб у більш зручний для них час.

Відносна більшість (46%) респондентів вважають, що після закінчення війни релігійні об'єднання, церкви в Україні будуть змінюватися відповідно до вимог часу, 33,5% – що вони переважно дотримуватимуться традиції у своїй діяльності. Чим молодші респонденти, тим частіше вони висловлюють сподівання, що релігійні організації будуть змінюватися відповідно до вимог часу.

Відповідаючи на питання, які головні цілі повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні, найчастіше респонденти називають духовну підтримку людей, що переживають духовну кризу, вшанування Бога, спільні молитви, моральне оздоровлення суспільства, допомогу соціально незахищеним групам населення, захист традиційних цінностей.

Якщо порівнювати відповіді на два питання: «Які головні цілі повинні ставити перед собою церкви та релігійні об'єднання в Україні?» і «Які головні цілі реалізує церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) Ви належите?», то відповіді на ці два питання загалом є схожими, тобто респонденти найчастіше вважають, що церква чи релігійне об'єднання, до якої (якого) вони належать, реалізують їх очікування. Однак частка тих, хто вважає, що церква до якої вони належать, реалізує допомогу соціально незахищеним групам населення, є меншою, ніж частка тих, хто вважає, що цю ціль повинні ставити перед собою церкви в Україні. З чого можна зробити висновок, що запит суспільства на

виконання релігійними організаціями цієї функції реалізується недостатнім чином.

Громадяни України вважають, що провідне або важливе місце в діяльності церкви, релігійного об'єднання повинно посідати соціальне служіння, допомога людям. Оцінюючи, які види соціального служіння церков, релігійних об'єднань, на їх думку, є найбільш важливими для суспільства, та в яких видах соціального служіння вони зацікавлені особисто, найчастіше респонденти назвали психологічну допомогу, захист вразливих груп, релігійну освіту.

Більше половини опитаних зазначають, що їх особисто не торкнувся жоден з видів соціального служіння церков, релігійних об'єднань (хоча таких дещо менше, ніж минулого року). Серед видів соціального служіння, яке отримували респонденти, найчастіше вони називають психологічну допомогу.

Відповідаючи на питання «Які завдання є першочерговими для релігійних об'єднань під час війни?», найчастіше респонденти називають надання психологічної допомоги, допомоги Збройним Силам України та допомогу у вирішенні соціальних і матеріальних проблем громадян.

Значній частини (40% і більше) громадян України відомо про надання релігійними громадами допомоги Збройним Силам України, матеріальної допомоги та прихистку біженцям.

Більшість членів релігійних громад відповідають, що релігійна громада, до якої вони належать, з початку широкомасштабної війни Росії проти України надавала матеріальну допомогу і прихисток біженцям, а також надавала допомогу Збройним Силам України.

54% членів релігійних громад відповідають, що отримували під час війни від релігійної громади, до якої вони належать, моральну підтримку, 47% – психологічну підтримку, 22% – матеріальну підтримку.

В умовах війни істотно зріс суспільний запит на патріотичну позицію Церкви: вперше за весь період моніторингу частка

тих, хто підтримує національну орієнтованість Церкви, перевищила частку тих, хто виступає проти.

Більшість респондентів зазначають, що відносини між вірними різних церков і релігій у місцевості, де вони живуть, є спокійними або дружніми. Але 20% – що вони є напруженими або конфліктними (на 12% більше, ніж минулого року). Отже, можна констатувати погіршення стану міжрелігійних і міжконфесійних відносин, порівняно з 2021р. За результатами як репрезентативного опитування громадян, так і фокус-групових дискусій можна зробити висновок, що напруженість у відносинах найбільш виражена між вірними ПЦУ і УПЦ(МП).

Упродовж періоду моніторингу зазнала змін громадська думка стосовно чинників конфліктів, які трапляються між вірними різних церков. Від 2000р. постійно зростала

вага політичного чинника, і наразі він посідає першу позицію.

Стримуючим чинником для міжрелігійних, міжконфесійних і міжцерковних конфліктів є те, що релігійна та церковна ідентичність має дуже невелике значення для громадян України (лише 4% громадян ідентифікують себе насамперед з людьми тієї ж віри чи церкви, що й вони).

Оскільки власне релігійна ідентичність має для громадян значно менше значення, ніж громадянська чи регіональна ідентичності, це дозволяє припускати, що виникнення власне релігійних конфліктів в Україні є малоймовірним, однак, не виключено, що в разі інших видів конфліктів (насамперед політичних чи міждержавних) якоюсь із його сторін може використовуватися релігійна проблематика, вплив у суспільстві тієї чи іншої церкви.

ДОКУМЕНТИ, ЗАЯВИ І ЗВЕРНЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ ЦЕРКОВ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, А ТАКОЖ ОКРЕМИХ ЦЕРКОВ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ ПОЧАТКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (лютий–березень 2022р.)

ЗВЕРНЕННЯ МИТРОПОЛИТА ЕПІФАНІЯ З ПРИВОДУ НАПАДУ НА УКРАЇНУ*

Дорогі брати і сестри!

Попри тривалі, щирі, наполегливі зусилля України та всієї міжнародної спільноти стався неспровокований, підступний, цинічний напад Росії та Білорусі на Україну.

Наше спільне завдання – дати відсіч ворогу, захистити рідну землю, наше майбутнє і майбутнє нових поколінь від тиранії, яку агресор прагне принести на своїх штиках.

На нашому боці – правда. Тому ворог, з допомогою Божою та за підтримки всього цивілізованого світу, буде переможений.

Наше завдання зараз – згуртуватися, витримати перший удар, не піддаватися паніці. Ми віримо в промисел Божий і перемогу правди. Ми довіряємо нашим Збройним силам, нашим захисникам. Молитвою ми з усіма тими, хто на передньому краї боротьби з агресором.

Надзвичайно важливо не піддаватися на можливі внутрішні провокації, підтримувати порядок, виконувати розпорядження державної та військової влади України.

Всюди, де це можливо, прошу духовенство та вірних регулярно підносити свої молитви за Україну, за перемогу, за наших воїнів. Благословляю читати Акафіст до Покрова Пресвятої Богородиці та інші відповідні молитовні прохання.

Звертаюся до міжнародної спільноти, до всіх релігійних лідерів світу із закликом підтримати Україну, змусити Росію та Білорусь негайно припинити агресію. Прошу про це всіх людей доброї волі.

Ті, хто розпочав і веде агресивну війну проти України, повинні знати, що за законом Божим та за законами людськими вони – вбивці та злочинці. І за їхній злочин вони дадуть відповідь перед Всевишнім та перед людством, не уникавши осуду та покарання.

* Джерело: Інформаційний ресурс Православної Церкви України – <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/zvernennya-mytropolita-epifaniya-z-privodu-napadu-na-ukrayinu/>.

Дорогі брати і сестри!

Як Предстоятель я перебуваю з вами, виконую свої обов'язки. В міру розвитку подій буду інформувати вас.

«Не бійтеся, стійте – і побачите спасіння Господнє, яке Він сотворить вам нині [...]; Господь буде поборювати за вас, а ви будьте спокійні» (Вих. 14:13-14).

Українці – миролюбний, але сильний духом і вірою народ. Ми віримо: насилля і зброя, які беззаконно спрямовуються нині проти нас, обернуться гнівом Божим і мечем проти агресора. Бо всі злочинні наміри відомі Богові, як сказано: «Задумуйте задуми, але вони руйнуються; говоріть слово, але воно не збудеться: бо з нами Бог!» (Іс. 8:10). Нехай справдяться на підпалювачах війни та нападниках слова Спасителя: «Всі, хто візьме меч, від меча і загинуть» (Мф. 26:52).

З молитвою на вустах, з любов'ю до Бога, до України, до ближніх, борімося проти зла – і побачимо перемогу.

Закликаю на українську державу, на воїнів, які захищають Україну, та на весь наш народ Господнє благословення!

Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни!

Епіфаній,

Митрополит Київський і всієї України

Київ, 24 лютого 2022р.

ЗВЕРНЕННЯ БЛАЖЕННІШОГО СВЯТОСЛАВА З ПРИВОДУ ПОЧАТКУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ*

Сьогодні ми урочисто проголошуємо: «Душу й тіло ми положим за нашу свободу!». Єдиним серцем і устами молимося: «Боже, великий, єдиний, нам Україну храни!».

Улюблений Богом бережений
Український народо!

Віроломний ворог, незважаючи на власні зобов'язання та запевнення, ламаючи основні норми міжнародного права, як несправедливий агресор ступив на українську землю, несучи зі собою смерть і розруху.

Наша Україна, яку світ справедливо назвав «кривавими землями», яка стільки разів була скроплена кров'ю мучеників і борців за свободу і незалежність свого народу, кличе нас сьогодні стати на її захист, — на захист своєї гідності перед Богом і людством, свого права на існування та права на вибір свого майбуття.

Це наше природне право і святий обов'язок боронити свою землю і свій народ, свою державу і все, що є для нас найрідніше: родину, мову і культуру, історію і духовний світ! Ми є мирним народом, який християнською любов'ю любить дітей усіх народів, незважаючи на походження чи переконання, національну чи релігійну приналежність. Ми не зазіхаємо на чуже і не погрожуємо нікому, але і свого нікому не маємо права віддати! У цей історичний момент голос нашого сумління кличе нас усіх як один стати на захист вільної, соборної і незалежної Української Держави!

Істрія минулого століття вчить нас, що всі ті, хто починав світові війни, їх програвали, а ідолопоклонники війни приносили лише знищення і занепад власним державам і народам. Ми віримо, що в цю історичну хвилину Господь Бог є з нами! Він, у руках якого лежить доля всього світу і кожної людини зокрема, є завжди на боці жертви несправедливої агресії, страждених і поневолених. Це Він, який об'являє своє святе Ім'я в історії кожного народу, вловлює і скидає додолу могутніх світу цього їхньою гординою, завойовників — ілюзією їхньої всемогутності, гордих і зухвалих — їхньою самопевністю. Це Він дарує перемогу над злом і смертю. Перемога України буде перемогою Божої сили над ницістю і зухвальством людини! Так було, є і буде!

Наша свята Церква-мучениця завжди була, є і буде зі своїм народом! Цю Церкву, що вже пережила смерть і воскресіння, як Тіло воскреслого Христа, над яким смерть не має жодної сили, дарував Господь своєму народові в хрещальних водах Дніпра. Відтоді історія нашого народу і його Церкви, історія їх визвольних змагань, історія втілення Божого Слова і вияву Його Духа істини в нашій культурі переплелися навіки. І в цей драматичний момент наша Церква, як мати і учителька, є і буде зі своїми дітьми, буде їх боронити і їм служити в ім'я Боже! У Бозі наша надія і від Нього буде наша перемога!

Сьогодні ми урочисто проголошуємо: «Душу й тіло ми положим за нашу свободу!». Єдиним серцем і устами молимося: «Боже, великий, єдиний, нам Україну храни!».

Святі праведники, мученики та ісповідники української землі, моліться і заступайтеся за нас перед Богом!

Благословення Господнє на вас!

† СВЯТОСЛАВ

Дано в Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
24 лютого 2022 року Божого

Київ, 24 лютого 2022р.

* Джерело: Інформаційний ресурс Української Греко-католицької церкви — <https://ugcc.church/blog/zvernennya-blazhennishoho-svyatoslava-z-pryvodu-pochatku-viyny-v-ukrayini/>.

ЗВЕРНЕННЯ ПАТРІАРХА ФІЛАРЕТА ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЩОДО ПОЧАТКУ ВІЙНИ*

Дорогі брати і сестри!

Сьогодні вранці, 24 лютого, Росія оголосила нашій Батьківщині війну та почався широко-масштабний наступ.

Закликаю весь український народ встати на захист своєї рідної землі! Не ми розпочали війну, а почав агресор Путін. Господь Ісус Христос сказав: «Хто візьме меч, від меча і загине» (Мф. 26, 52).

Українці – мирний народ, але вони не поступляться своєю землею та свободою. Вони всіма силами боронитимуться.

Силі російського агресора ми найперше повинні протиставити незламність духу, жертвний патріотизм і консолідацію. Закликаю всіх не піддаватися паніці, дотримуватися розпоряджень української влади, надавати всіляку підтримку Збройним Силам України.

Церква молиться, щоб Господь дав нашому воїнству перемогу над агресором, а Путіна покарав за його гріх людиноубивства. Ми молимося Господу нашому Ісусу Христу, щоб Він послав нам мир і дав нам перемогу над цим злочинцем.

Звертаюся до всіх християн світу та людей доброї волі допомогти Україні зупинити ворога. Українці сьогодні захищають не лише себе, але й весь цивілізований світ.

Закликаю наших воїнів незламно стояти за нашу Україну. Церква молиться і буде молитись за нашу перемогу, за те, щоб Господь подавав сили захисникам України.

Україна обов'язково переможе, бо з нами правда і Господь Бог.

Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни!

ФІЛАРЕТ,

Патріарх Київський і всієї Руси-України

Київ, 24 лютого 2022р.

* Джерело: Інформаційний ресурс Українська Православна Церква Київський Патріархат – <https://ugcc.church/blog/zvernennya-blazhennishoho-svyatoslava-z-pryvodu-pochatku-viyny-v-ukrayini/>.

ЗВЕРНЕННЯ БЛАЖЕННІШОГО МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ ОНУФРІЯ ДО ВІРНИХ ТА ДО ГРОМАДЯН УКРАЇНИ*

Дорогі брати і сестри! Вірні нашої Української Православної Церкви!

Як Предстоятель Української Православної Церкви, звертаюся до вас та до всіх громадян України. Сталася біда. На превеликий жаль Росія розпочала військові дії проти України і в цей доленосний час закликаю вас не впадати в паніку, бути мужніми і проявити любов до своєї Батьківщини і один до одного. Закликаю вас перш за все до посиленої покаянної молитви за Україну, за наше військо і наш народ, прошу забути взаємні чвари і непорозуміння та об'єднатися любов'ю до Бога і до нашої Батьківщини.

В цей трагічний час ми виражаємо особливу любов та підтримку нашим воїнам, які стоять на сторожі та оберігають і захищають нашу землю і наш народ. Нехай Бог їх благословить і береже!

Відстоюючи суверенітет та цілісність України, ми звертаємось також до Президента Росії та просимо негайно припинити братовбивчу війну. Український і російський народи вийшли із Дніпровської купелі хрещення і війна між цими народами це повторення Каїнового гріха, який по заздрості убив свого рідного брата. Така війна не має виправдання ні у Бога, ні у людей.

Закликаю всіх до здорового глузду, який навчає нас вирішувати свої земні проблеми у взаємному діалозі та взаємному розумінні, і щиро надіюсь, що Бог простить нам наші гріхи і мир Божий запанує на нашій землі та у всьому світі!

+ Онуфрій,
Митрополит Київський і всієї України
Предстоятель Української Православної Церкви

Київ, 24 лютого 2022р.

* Джерело: Інформаційний ресурс Української Православної Церкви – <https://news.church.ua/2022/02/24/zvernennya-blazhennishogo-mitropolita-kijivskogo-vsijeji-ukrajini-onufriya-vmix-ta-gromadyan-ukrajini/>.

Лист щодо притягнення Російського патріарха Кирила до канонічної відповідальності і позбавлення його Патріаршого престолу*

*Лист схвалений на засіданні Священного Синоду
Православної Церкви України 27 липня 2022р.*

**Його Всесвятості Варфоломію
Архієпископу Константинополя – Нового Риму,
Вселенському Патріарху**

Копія: Предстоятелям Помісних Православних Церков

Ваша Всесвятосте!

Відповідно до рішення Архієрейського Собору від 24 травня цього року, звертаюся до Вас із проханням ініціювати на всеправославному рівні розгляд і осудження діяльності Московського патріарха Кирила Гундяєва та етнофілетичного і расистського вчення про «руській мір», яке він проповідує.

24 лютого 2022р. Російська Федерація підступно, без формального оголошення війни, розпочала повномасштабну військову агресію проти України. Війна, розв'язана Росією в центрі Європи ще в лютому 2014р., ведеться з метою знищення української державності та вражає винятковою жорстокістю. На очах усього світу відбувається справжній геноцид українського народу. Агресор руйнує мирні українські міста, обстрілює лікарні і школи, ґвалтує та піддає тортурам жінок та неповнолітніх, вбиває та калічить дітей. Серед вбитих російськими військами – священнослужителі Православної Церкви України, релігійні наставники інших сповідань. Майже 200 релігійних споруд, в основному православних храмів, повністю або частково зруйновані внаслідок російських обстрілів.

Росія – країна, що впродовж століть пов'язувала свою ідентичність з православ'ям. А втім, упродовж останніх десятиліть, християнська віра у Росії піддавалася паганізації – підступно підмінялася громадянською релігією, що позірно спирається на православну традицію, але чужа духу Євангелія та змісту святоотецької православної віри. Чимало вояків РФ, що вторгнулись до нашої країни, ідентифікують себе з православ'ям. Однак справи, що чиняться окупантами, свідчать про них як про злочинців, які втратили живий зв'язок із Христом та Його Церквою.

Кожна вбита дитина, кожна зґвалтована жінка, кожен зруйнований житловий будинок та храм – це не лише військовий злочин, але й акт зречення Христа, внаслідок якого злочинець опиняється поза благодатною огорожею Церкви. Утім моральна відповідальність за скоєні злочини лягає не лише на безпосередніх виконавців, але і на їх ідейних натхненників – Московського патріарха Кирила та односторонніх з ним ієрархів, які впродовж десятиліть пропагували етнофілетичне і расистське вчення про «руській мір» і зараз благословляють напад на Україну.

Багато хто з обранням на патріаршу кафедру митрополита Кирила (2009) пов'язували певні надії на відродження церковного життя. Однак сьогодні, коли минуло дванадцять з половиною років після того, як Кирил посів Московську кафедру, цілком очевидно, що анонсовані реформи не відбулися, а єдиними реальними досягненнями 16-го патріарха Московського стали концентрація влади у руках однієї людини при повній деградації реальної церковної соборності та повна залежність Церкви від російської держави.

Митрополит, а згодом патріарх Кирил ніколи не був еталоном сповідання православної віри. Деякі богословські висловлювання владики Кирила – наприклад, ототожнення Третьої Іпостасі Пресвятої Трійці з «Божественною енергією, яка одвічно походить від Бога Отця» – навіть викликали суперечки та спокусу серед кліриків Російської

* Джерело: Інформаційний ресурс Православної Церкви України – <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/lyst-shhodo-prytyagnennya-rosijskogo-patriarha-kyryla-do-kanonichnoyi-vidpovidalnosti-i-pozbavlennya-jogo-patriarshogo-prestolu/>.

Церкви[1]. Від повного випадання у простір ересі Кирила убезпечувала майже повна його байдужність до богословської проблематики. Ситуація змінилася, коли ієрарх, увага якого вже давно була сфокусована на геополітичних питаннях, вирішив долучитися до створення доктрини «русского міра» — націоналістичної етнофілетичної теорії про особливу роль російської нації та держави у світі та в Церкві.

13 березня цього року, у Неділю православ'я була оприлюднена Декларація про «русській мір»[2], під якою спочатку поставили свій підпис понад 65 православних богословів з різних країн світу, число яких нині зросло до тисячі п'ятисот. Як зазначено у цій Декларації, «русській мір» — це неправославна, еретична доктрина, близька до вчення етнофілетизму, що було засуджене на Константинопольському соборі 1872 року. «Ми відкидаємо ересь «русского міра» і ганебні дії російської влади щодо розв'язання війни проти України, яка спричинена цим мерзенним вченням, що не має виправдання — за потурання Російської Православної Церкви, як дії глибоко не-православні, не-християнські» — зазначають православні богослови, що підписали Декларацію[3]. Аналогічні оцінки були висловлені й у іншому публічному документі — Відкритому Зверненні до Предстоятелів Православних Церков. Це Звернення підписали 437 клірики Московського Патріархату в Україні, які звернулися до глав Православних Церков з проханням надати вченню про «русській мір» оцінку з точки зору православного вчення і, — в разі засудження цієї доктрини як еретичної — притягнути Кирила Гундяєва до канонічної відповідальності, позбавивши його права обіймати патріарший престол[4].

Поділяючи більшість тверджень, що містяться у згаданих Зверненнях, ми хочемо також звернути увагу Вашої Всесвятості на інший еретичний аспект доктрини «русского міра», що суттєво спотворює православну антропологію. Йдеться про заперечення прав народів на історичне самовизначення або історичний фаталізм, що властивий доктрині «русского міра» в інтерпретації патріарха Кирила. Згідно з міфологічною історичною концепцією останнього, росіяни, українці та білоруси нібито належать до спільної цивілізації «русского міра» і як такі не мають морального права на подальше історичне самовизначення. Зроблений у минулому вибір нібито довічно зобов'язує їх бути частиною «русского міра» або ж і російської держави.

Заперечення свободи цілих народів поєднується у світогляді патріарха Кирила та його однодумців з расистською за своїм духом теорією, відповідно до якої Росія та «русській мір» є чимось принципово кращим та вищим за інші народи, а історичні сусіди Росії — українці та білоруси — мають право на існування та майбутнє винятково як частина російської дійсності. Цілком логічною у рамках цієї расистської концепції, що ділить народи та держави на «справжні» та «штучні», виглядає і принципове заперечення права народу України на повну канонічну церковну самостійність (автокефалію) та власне державне буття.

Разом з тим важливо розуміти, що ідеологія сучасної РПЦ містить загрозу не лише для України, але й для цілого православного світу. «Так само, як Росія вторглася в Україну, так і Московський патріархат, очолюваний патріархом Кирилом, став загарбником у Православній Церкві, наприклад, в Африці, спричинивши розкол і чвари» — зазначають у вже цитованій нами Декларації православні богослови[5]. Важливо усвідомлювати зв'язок між

[1] Див.: Патриарх Московский и всея Руси Кирилл. Слово пастыря. Бог и человек. История спасения. Глава «О Святой Троице».

[2] Назва Декларації англ.: A Declaration on the «Russian World» (Russkii mir) Teaching. Назва Декларації грец.: Διακήρυξη για τη διδασκαλία περί «ρωσικού κόσμου» (Russkii mir).

[3] Цитата англ.: Therefore, we reject the «Russian world» heresy and the shameful actions of the Government of Russia in unleashing war against Ukraine which flows from this vile and indefensible teaching with the connivance of the Russian Orthodox Church, as profoundly un-Orthodox, un-Christian and against humanity, which is called to be «justified... illumined... and washed in the Name of our Lord Jesus Christ and by the Spirit of God» (Baptismal Rite). Цитата грец.: Επομένως, απορρίπτουμε την αίρεση του «ρωσικού κόσμου» και τις επαίσχυντες ενέργειες της κυβέρνησης της Ρωσίας για την κήρυξη του πολέμου κατά της Ουκρανίας, κάτι που πηγάζει από αυτήν την ποταπή και αδικαιολόγητη διδασκαλία με τη συμπαίγνια της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως βαθιά ανορθόδοξη, μη χριστιανική, στρεφόμενη κατά της ανθρωπότητας, η οποία ανθρωπότητα καλείται να δικαιωθεί... φωτιστεί... και να καθαρθεί «έν τῷ ὄνοματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» (Ακολουθία Βαπτίσματος).

[4] Текст Звернення опубліковано на порталі «Етос»: <https://www.ethos.org.ua/vidkryte-zvernennya-svyashhennykiv-upcz-mp-do-predstoyateliv-pomisnyh-pravoslavnyh-czerkov/>.

[5] Цитата англ.: Just as Russia has invaded Ukraine, so too the Moscow Patriarchate of Patriarch Kirill has invaded the Orthodox Church, for example in Africa, causing division and strife, with untold casualties not just to the body but to the soul, endangering the salvation of the faithful. Цитата грец.: Όπως η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία, έτσι και το Πατριαρχείο Μόσχας του Πατριάρχη Κυρίλλου εισέβαλε στην Ορθόδοξη Εκκλησία, για παράδειγμα, στην Αφρική, προκαλώντας διχασμό και διαμάχες, με ανείπωτες απώλειες όχι μόνο στο σώμα, αλλά και στην ψυχή, θέτοντας σε κίνδυνο τη σωτηρία των πιστών.

доктриною «русского міра» та конкретними церковними рішеннями, ініційованими патріархом Кирилом в останні роки – від розриву євхаристійного спілкування зі Вселенським Патріархатом (15.10.2018) до створення «Патріаршого екзархату Африки» (29.12.2021) та активної підтримки збройної агресії РФ проти України (2022). Починаючи як мінімум з жовтня 2018 року, усі дії патріарха Кирила підпорядковані конкретній політичній меті. Він прагне радикально збільшити присутність РПЦ за межами Росії, максимально послабити Вселенський Патріархат та грекомовні Помісні Церкви й у такий спосіб нав'язати православному світові гегемонію і диктат Московського патріарха.

У ситуації, що склалася, вкрай важливо, аби Кафолічна Церква належним чином відреагувала на виклики, що походять від паганізованого російського православ'я. Як свідчить Євангеліє, «усяке добре дерево і плоди добрі родить, а погане дерево і плоди погані родить» (Мф. 7:18). Діючи за цим, заповіданим нашим Спасителем принципом, Церква соборно має визнати, що дерево, яке приносить сьогодні «плоди війни», є отрутним, тобто засудити доктрину «русского міра» як єретичну.

Ми закликаємо Вашу Всесвятість та Предстоятелів Помісних Православних Церков також якнайшвидше розглянути діяльність патріарха Кирила, пов'язану з його протистоянням Вселенському Патріархату та багатьом Помісним Православним Церквам, і, – в разі, якщо ця діяльність буде визнана такою, що містить ознаки схизми, – притягнути Московського патріарха до канонічної відповідальності.

З огляду на викладене вище, ми просимо Вашу Всесвятість та Блаженніших Предстоятелів Помісних Православних Церков канонічно кваліфікувати кілька рішень Священного Синоду Російської Православної Церкви, ухвалених впродовж 2018–2021 років, які, на нашу думку, не відповідають засадам православної еkleзіології та загрожують всеправославній єдності:

- ✓ рішення про розрив (в односторонньому порядку) євхаристійного спілкування зі Вселенським Патріархатом, Олександрійським Патріархатом, Церквою Кіпру та Церквою Греції;
- ✓ рішення про створення – всупереч канонічній традиції та шостому правилу Першого Вселенського Собору – церковних структур Московського Патріархату на канонічній території давнього Олександрійського Патріархату.

Від імені архієреїв нашої Церкви та численних жертв війни Росії проти України, яку патріарх Московський відкрито і однозначно публічно схвалює та підтримує, звертаємося до Вашої Всесвятості та Предстоятелів Помісних Православних Церков з проханням:

- ✓ засудити доктрину «русского міра» та визнати її єретичною;
- ✓ кваліфікувати дії патріарха Кирила на канонічній території Олександрійського Патріархату як схизматичні;
- ✓ позбавити Кирила Гундяєва права посідати Московський патріарший престол.

З щирою братньою любов'ю у Христі ми просимо Вашу Всесвятість та Блаженніших Предстоятелів Помісних Православних Церков і надалі підносити свої молитви за страждений народ України та вдовольнити прохання, висловлене у цьому листі, – об'єктивно, у відповідності до віровчення та священних канонів Святої Православної Церкви, розглянути діяльність нинішнього очільника Російської Церкви.

Від імені та за дорученням Архієрейського Собору
Православної Церкви України –

Епіфаній

Митрополит Київський і всієї України
Предстоятель Православної Церкви України

Київ, 24 лютого 2022р.

Рада Церков закликає створити гуманітарні коридори в Україні для евакуації дітей і жінок*

Церкви і релігійні організації України закликають міжнародну спільноту вжити термінові заходи з організації гуманітарних коридорів для евакуації мешканців із районів, окупованих російськими військами, та тих, де тривають активні бойові дії.

З таким терміновим зверненням Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій звернулася до Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Європейського Парламенту, інших міжнародних організацій та держав-учасниць ОБСЄ.

Українські релігійні діячі наголошують, що «внаслідок військових дій, обстрілів об'єктів цивільної інфраструктури та житлових будинків багато населених пунктів опинилися на межі гуманітарної катастрофи, а в деяких із них уже повністю зруйновано інфраструктуру для життєзабезпечення цивільного населення». Зокрема гуманітарні коридори необхідні для евакуації мешканців Харкова, Волновахи та Маріуполя Донецької області, Київської області, Чернігівської області, Херсону та інших населених пунктів.

«Багато людей, у тому числі жінок, дітей і людей із інвалідністю, опинилися в умовах загрози для їхнього життя через відсутність води, їжі, безпечних помешкань для проживання, а також постійно знаходяться в небезпеці артилерійських обстрілів чи повітряних атак», — наголошується у зверненні ВРЦіРО.

При цьому Рада Церков підкреслює, що заради уникнення військових провокацій, евакуацію цивільного населення через такі гуманітарні коридори можуть здійснювати цивільні волонтери та служителі церков і релігійних організацій.

Нагадаємо, що у перший день повномасштабного агресивного вторгнення Росії в Україну, 24 лютого, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій звернулася «до релігійних і політичних лідерів світу — вже зараз зробіть все можливе, щоби зупинити наступ агресора на Україну».

Київ, 3 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО — <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-calls-to-create-humanitarian-corridors-in-ukraine-for-evacuation>.

Рада Церков наполягає на запровадженні безпольотної зони над Україною*

Росія випустила по території України вже біля 500 ракет, з яких понад 70 – з території Білорусі. Відбуваються авіаційні бомбування цивільних районів українських міст і сіл.

Зважаючи на це, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій закликає ООН, Європейський Союз, ОБСЄ та ПАРЕ «вжити невідкладних заходів для запровадження над Україною безпольотної зони та надання Збройним Силам України сучасної техніки протиповітряної оборони».

«Військове вторгнення Російської Федерації на суверенну територію України супроводжується постійними і масовими обстрілами об'єктів цивільної інфраструктури та житлових будинків, включаючи школи та дитячі садки», – наголошується у зверненні ВРЦіРО.

Українські релігійні діячі звертають увагу міжнародної спільноти, що через ракетні атаки та бомбування авіацією Збройних сил Російської Федерації багато населених пунктів опинилися на межі гуманітарної катастрофи, а в деяких із них уже повністю зруйновано інфраструктуру для життєзабезпечення цивільного населення.

Як наслідок війни, розв'язаної Росією проти України, тисячі мирних мешканців загинуло і багато людей, у тому числі жінок, дітей і людей із інвалідністю, опинилися в умовах загрози для їхнього життя через відсутність води, їжі, безпечних помешкань для проживання, а також постійно знаходяться в небезпеці повітряних атак, які знищують цілі мирні міста та селища України.

«Ми переконані, що лише активні дії ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ та ПАРЕ, спрямовані на остаточне зупинення військової агресії Російської Федерації, зможуть убезпечити від винищення не лише народ України, але й спільноту європейських народів від руйнівних наслідків розв'язаної Росією війни на європейському континенті», – підсумовує Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій.

Київ, 4 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-calls-for-no-fly-zone-under-ukraine>.

ЗАЯВА

Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій з приводу обстрілів російськими загарбниками цивільних об'єктів в Україні*

Від початку повномасштабного військового вторгнення Росії на суверенну територію України, ми на власні очі спостерігаємо, як російські загарбники вдаються до найбільш цинічних і заборонених міжнародним гуманітарним правом способів ведення війни. Фактично Росія веде війну проти мирного населення України, адже цілеспрямовано обстрілює балістичними ракетами, в тому числі з території Білорусі, та авіацією житлові квартали, школи, дитячі садки, пологові будинки, лікарні та об'єкти критичної інфраструктури, необхідні для забезпечення життя мирного населення, використовуючи при цьому й заборонені касетні та вакуумні боєприпаси.

Кричущими прикладами невинуватості жорстокості та нестриманої агресії російських загарбників є факти обстрілу гуманітарних коридорів, евакуаційних автобусів і навіть автомобілів швидкої допомоги. Зневажливе ставлення керівництва Росії до людського життя, що ми бачимо відносно російських солдат, кинутих у гирло загарбницької війни, тепер проявляється щодо мирного населення України, яке змушене рятуватися від російських ракет і окупантів, мігруючи в більш безпечні регіони нашої країни та до сусідніх держав Європейського Союзу.

Більш того, військовий напад Росії на Україну супроводжується не лише обстрілами і бомбуваннями об'єктів мирної інфраструктури та житлових будинків, а також і храмів. Як приклад, у селі В'язівка Житомирської області російські загарбники знищили церкву Різдва Пресвятої Богородиці, що побудована в 1862 році. Внаслідок обстрілів Росією центру Харкова 2 березня був пошкоджений Свято-Успенський собор Української Православної Церкви. 7 березня від російських снарядів постраждав молитовний будинок євангельської церкви «Нове життя» в місті Ізюм Харківської області – будівля церкви була повністю зруйнована. Після обстрілів загорівся православний храм у селі Заворичі Броварського району Київської області.

З різних фронтів російського вторгнення надходять повідомлення про обстріли храмів, навіть тих, де знайшли прихисток біженці. Під загрозою від атаки опинилася навіть найбільша духовна святиня – собор Софії Київської.

Зважаючи на це, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій знов закликає НАТО як безпекового партнера України, ООН, Європейський Союз, ОБСЄ та Раду Європи вжити невідкладних заходів для запровадження над Україною безпольотної зони та надання Збройним Силам України сучасної техніки протиповітряної оборони, включаючи літаки-винищувачі, з метою захисту найбільшої нашої цінності – людських життів – та об'єктів цивільної інфраструктури від варварських обстрілів та бомбувань російськими загарбниками.

Київ, 8 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-on-russian-air-attacks-on-civil-infrastructure-of-ukraine>.

Рада Церков закликає білоруських релігійних діячів не допустити залучення їх армії до війни проти України*

«У разі долучення армії Республіки Білорусь до війни проти України, лавина страждань накриє тисячі білоруських сімей, які вже не побачать живими і здоровими своїх чоловіків, батьків, братів. Пролита кров та забрані невинні життя миролюбивих громадян України стануть вічним осудом для всіх тих, хто нині виправдовує російську військову агресію проти України та ратує за долучення Республіки Білорусь до неї».

З таким зверненням Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій звернулася до релігійних лідерів Республіки Білорусь та закликала їх використати свій авторитет, щоб не допустити залучення білоруської армії до війни проти України.

ВРЦіРО наголошує, що цю війну розв'язала не Білорусь, а Росія. Через цю війну гинуть тисячі російських солдат, які зустрічають відчайдушний опір Збройних Сил та мирного населення України, повсталого на захист своєї Батьківщини, своєї держави, своїх міст і сіл від російських загарбників.

«Особливо боляче усвідомлювати, що ракетні та бомбові удари по мирних українських містах Київської, Чернігівської, Рівненської та інших областей, а також вторгнення російських сухопутних військ на суверенну територію України, відбувається з території Республіки Білорусь. Іншим, ще більш цинічним і жорстоким кроком, може бути спроба залучення білоруської армії до безпосередньої участі у війні проти України на стороні Росії як держави-терориста», – наголошує Всеукраїнська Рада Церков.

Українські релігійні діячі наголошують, що заради добросусідських відносин майбутніх поколінь білоруського і українського народів у жодному разі не можна допустити такого жадливого розвитку подій.

Київ, 9 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-statement-on-belarus-role-in-war-against-ukraine>.

ЗАКЛИК

Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій залишатись шляхетними незалежно від обставин*

«Коли людина говорить матюки, вона не тільки опоганює, бруднить свої уста, але і ллє бруд у вуха оточуючих, розбещує їх змістом матірщини, наводить на погані думки – сіє зло, навіть коли сама цього не усвідомлює, бо кожне слово несе в собі інформацію, яка впливає на нашу свідомість, формує і змінює її. Мова людини відображає її внутрішній духовний стан. Бо з повноти серця – уста промовляють.»

(Зі Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій про потребу протидії лихослів'ю від 29.04.2010р.)

Дорогі браття і сестри! Шановні співвітчизники!

Ми ввійшли в третій тиждень життя в умовах воєнного лихоліття. Попри всі жахіття, які ми переживаємо, будучи свідомим своєї відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, ми усі – шляхетні воїни Світла – не маємо права дати запанувати над собою лихим думкам, лихим словам, а тим більше ділам у цей час особливого випробування нашої гідності та шляхетності.

Будучи на стороні Світла Божої Правди мусимо завжди пам'ятати, що нашим ворогом є темрява – диявол, принципом діяльності якого є зводити людські душі будь-якими способами. Це його тактика – сіяти між людьми насіння злоби, гніву, жорстокості, ненависті, нечистоти, лихослів'я, що завжди є неодмінними супутниками війни.

Маючи даровану з безмежної любові до нас Творцем свободну волю, ми можемо вибрати зло і далі його ширити, спочатку в своєму серці, потім навколо – і так творити суспільство темряви. І навіть коли перемаємо у цій війні, то будемо ще довгі роки помагати дияволу сіяти насіння злоби, ненависті, гніву і лихослів'я. Плоди з такого посіву будуть пожинати майбутні покоління, які матимуть неспокій, ворожість, нездатність вповні полюбити, нездатність відшукати своє щастя, бо вони змушені будуть переймати те, що було вщерть посіяне нами.

Ми ж маємо вибрати добро і, разом із тим, стати учасником побудови нового суспільства, з новими – Божими стандартами, яке обов'язково принесе свої прекрасні плоди. Може ми закладемо лише маленьку цеглинку в цю будову любові, яку Бог хоче збудувати у своєму задумі, але коли кожен додасть по цеглинці – то яка ж велика і красива буде будівля! Стримаймо наші уста, щоб не промовити матюк, і це буде цеглинка в світлу будову нашого прекрасного майбуття.

У цьому плані, найбільше проявляється вся сутність нашої боротьби, бо ворог, який напав на нас, повсюдно проявляє свою диявольську одержимість через нелюдську жорстокість та лихослів'я. Не сміймо уподібнюватись до нього!

Просімо в Бога допомоги, щоб Він допоміг нам відігнати від серця диявольські спокуси, а дав свій мир нашому серцю, влив свою любов, а відтак буде перемога, яка дає нетлінні вінці вічного життя, яка спонукає самого Бога стати в обороні свого народу. Молімося сьогодні за те, щоб зберегти вірність Богові, щоб люди не втрачали віри в Нього і Його справедливість і не падали духом.

Завершуємо наш заклик проханням з вищезгаданого звернення: «Ми просимо власників різноманітних ЗМІ та видавців усвідомити свою відповідальність перед Всевишнім, теперішнім та майбутніми поколіннями й не допускати проявів низькопробної вульгарщини у підпорядкованому вам ефірі, на шпальтах газет і журналів та сторінках книг. І нехай укріпить і благословить Всевишній нас усіх на цьому праведному шляху».

З повагою і благословенням!

Київ, 12 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-to-remain-noble-regardless-of-the-circumstances>.

ЗВЕРНЕННЯ

Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій про необхідність запровадження безполітної зони над Україною та реагування на гуманітарну катастрофу в окремих регіонах*

Мільйони цивільних людей різних національностей і віросповідань, які мирно проживали в Україні, стикнулися з гуманітарною катастрофою, спричиненою військовим вторгненням Росії, авіаційними і ракетними обстрілами житлових кварталів, продуктових складів, лікарень, пологових будинків, шкіл та інших об'єктів критичної інфраструктури українських міст.

Як наслідок, з початку повномасштабної війни Росії проти України щонайменше загинули 82 дитини і понад 100 дітей було поранено. Російські війська пошкодили або знищили понад 200 шкіл, 30 лікарень та 1500 житлових будинків, зокрема багатоквартирних, і ці цифри продовжують збільшуватися.

Сотні тисяч мирних людей опинилися в блокаді російських військ на Київщині, в Маріуполі та Волновасі Донецької області без їжі, води, медичної допомоги та інших засобів для існування. Жертвами російської блокади в Маріуполі вже стали щонайменше 2187 мирних мешканців, вбитих в результаті постійних обстрілів, у тому числі під час спроб евакуюватися через задалегідь узгоджені гуманітарні коридори.

Оскільки немає нічого ціннішого за людське життя, Всеукраїнська Рада Церков і релігійні організації повторно закликає світових лідерів, країни-учасниці ОБСЄ, ЄС та НАТО вжити невідкладних заходів для запровадження безполітної зони над територією України або надати українській армії сучасні засоби протиповітряної оборони та літаки-винищувачі, які зможуть захистити мирних мешканців України від регулярних бомбардувань і ракетних ударів російських загарбників.

Крім цього, Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій звертається до керівництва Російської Федерації, міжнародних організацій, церковних ієрархів та релігійних діячів народів Росії — вжити термінові заходи з організації гуманітарних коридорів для евакуації мешканців українських міст і селищ із районів, де тривають активні бойові дії, до безпечних місць за їхнім власним вибором, а також негайного обміну військовополоненими між Росією та Україною.

Повторно наголошуємо, що з метою уникнення будь-яких провокацій евакуацію цивільного населення через гуманітарні коридори можуть здійснювати цивільні волонтери та служителі Церков і релігійних організацій, як у супроводі співробітників української поліції, так і без їхньої участі.

Навіть у часи найбільших потрясінь, війн та суперечок не можна забувати про людяність та милосердя. Кожен із нас повинен зробити все можливе для збереження людського життя та встановлення миру шляхом переговорів.

Київ, 13 березня 2022р.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-to-introduce-no-fly-zone-over-ukraine>.

ЗВЕРНЕННЯ

до російських релігійних лідерів і служителів з приводу обміну полоненими між Росією та Україною як прояву милосердя*

Весь світ зараз бачить, які трагічні події відбуваються в Україні внаслідок вторгнення російської армії на суверенну територію нашої держави. Незважаючи на це, Збройні Сили України виявляють гуманність щодо полонених російських солдат: вони отримують медичну допомогу, їжу, воду та утримуються у теплих приміщеннях.

Таким ставленням Українська армія засвідчує, що дотримується норм міжнародного гуманітарного права. Україна прагне припинити війну та кровопролиття, яке можливе одразу, як тільки російські війська та флот повернуться у місця своєї постійної дислокації, а авіація та балістичні ракети припинять руйнувати мирні міста і села України.

Зі свого боку, як люди віруючі та наділені духовним авторитетом релігійних лідерів, кожен із Вас може зробити свій внесок у те, щоб врятувати життя людей, які опинилися в гирлі цієї страшної війни. Насамперед докласти всіх можливих зусиль, щоби сприяти обміну полоненими між Росією та Україною як прояву милосердя.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій закликає кожного релігійного лідера та священнослужителя в Російській Федерації сприяти тому, щоби полонені російські солдати повернулися до своїх сімей, а українські солдати – до своїх.

І нехай у цьому акті добра нам допоможе Всемилолюбивий Господь!

Київ, 15 березня 2022р.

ЗАЯВА СПЦЄ

ЩОДО ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Війна, яку розпочала Російська федерація проти України в 2014 році, ввійшла у нову фазу під час російських атак 24 лютого 2022. Спільнота протестантських церков Європи (СПЦЄ) знаходиться на боці тих, хто проходить через нестерпні страждання в Україні. Ми робимо це трьома способами: ми молимося, висловлюємося, та допомагаємо. Разом ми підносимо народ України в наших молитвах та сльозах Богу миру та справедливості. В молитві ми можемо висловити свої почуття жаху та страху, в той час як наш континент знову розриває війна. Ми виступаємо з засудженням порушення міжнародного законодавства президентом Росії Путіним та солідарні з нашими сестрами та братами, які працюють заради миру та примирення. В силу своїх можливостей, ми допомагаємо фінансами, логістикою та супроводом в інтеграції у нових громадах. Ми гостинно приймаємо тих, хто рятується від жахів війни, як в церковних громадах, так і на особистому рівні.

1. Як Церкви, ми молимося

Ми, як Церкви, покликані молитись (1 Солунян 5:17). Ми висловлюємо наш смуток та свідчимо про силу та обітницю молитви. В цей Страсний час весь європейський континент єднається для того, щоб стати з разом нашими сестрами та братами у потребі та заступатися за них перед Богом.

* Джерело: Офіційний сайт ВРЦіРО – <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-on-exchange-of-prisoners-between-russia-and-ukraine>.

** Джерело: Рада Спільноти Протестантських Церков Європи (СПЦЄ), Страсбург – <https://nelcu.org.ua/zayava-sptsye-shhodo-vijny-v-ukrayini/>.

Молитва за мир

Боже всемогутній — Ти Бог миру та справедливості

Ми молимо Тебе за наших сестер та братів в Україні,

Ми звиваємо до Тебе в гніві та болю, ми молимося, щоб запанував мир і перемогла справедливість.

За всі місця, що страждають через війну.

Kyrie eleison. Змилуйся над нами, Господи.

Ісусе Христе — Ти Князь миру.

Ми молимося, щоб зброя змовкла.

Ми молимося за тих, в кого є влада над миром та війною.

Дай їм мудрості та співчуття підчас прийняття рішень та виведи їх на стежину миру.

Kyrie eleison. Змилуйся над нами, Господи.

Дух Правди та Втішитель — в Тебе є сила приносити зцілення та примирення.

Ми молимося за тих, хто втратив близьких та свої оселі,

Хто знаходиться у крайній потребі в їжі, воді, сні та безпеці.

Ми молимося, щоб Ти зберіг Своїх дітей.

І ще ми просимо дати нам проникливість, відкриті серця та руки, готові допомагати нужденним.

Kyrie eleison. Змилуйся над нами, Господи.

2. Як Церкви, ми висловлюємось*Свідчити перед лицем Влади*

Ми, як Церкви, покликані висловлюватись проти несправедливості та страждання, та говорити від імені тих, хто не в змозі це робити (Приповіді 31:8). У світлі нашої відповідальності перед Богом, іншими людьми та творінням, СПЦЄ засуджує односторонню військову атаку на суверенну Державу Україна, порушення міжнародного законодавства та прав людини.

Як християни, ми покликані бути миротворцями (Матвія 5:9). Це означає, що Церкви ніколи не можуть називати «священним» війну чи насильницький конфлікт. Ми категорично проти військової агресії і вважаємо її неадекватним та неприйнятним способом розв'язання конфлікту. В той самий час, ми покликані до виконання відповідальних дій задля захисту найуразливіших. Саме тому ми погоджуємось із Статутом Організації Об'єднаних Націй, яка зазначає, що Україна має законне право на захист своєї Держави.

Ми віримо, що покликання Держави — служити Божій волі заради справедливості та миру для всього людства. Ми визнаємо рішення, прийняті державами для підтримки України в постачанні оборонної техніки. Складність цих питань може бути загрозливою, приголомшувати та паралізувати нас. Яким чином ми як Церкви можемо стати посланцями миру та примирення, в той самий час не перетворюючись на мовчазних спостерігачів перед лицем брутальної несправедливості та порушення прав людини? На це питання не існує простих відповідей. Ми визнаємо, що кожна дія — в тому числі бездіяльність — викличе почуття провини. Саме так, як про це сказав Дитрих Бонгеффер: «Кожен, хто діє відповідально, стає винуватим». Проте ми довіряємо Божій благодаті, яка закликає нас до відповідального вчинку. Відповідальність включає в себе готовність подивитись на себе критично. Ми визнаємо та каємося, якщо ми, наші церкви, наші теології стали самовдоволеними, зорієнтованими на себе та власні потреби, нехтуючи нашим

найголовнішим завданням — бути «сіллю та світлом для для світу» (Матвія 5:13-16). Відповідальність включає в себе готовність до незручностей. Ефективні економічні санкції проти Росії неминуче вплинуть на стандарти життя в наших громадах. В цьому випадку завданням Церков є виступати у ролі посередників та привертати особливу увагу до найуразливіших у нашому суспільстві, в країнах СПЦЄ та за їх межами — через те, що війна в Україні призведе до катастрофічних наслідків у вразливих країнах глобального Півдня (наприклад, до підвищення цін на продукти харчування та гас).

Проявляти солідарність

Ми солідарні з українським народом, який зазнає жахливого лиха. Ми солідарні із тими в Росії, хто є готовим піти на штрафи чи, навіть, ув'язнення через свою мужність критикувати путінську війну. Ми солідарні із народами сусідніх держав, які відчувають загрозу. Ми підтримуємо їх в наших молитвах, словах та діях. В той самий час, ми чітко заявляємо про наше засудження путінської агресивної війни і не вважаємо, що весь російський народ є відповідальним за неї. Ми твердо відкидаємо будь-яку діяльність та настрої спрямовані проти росіян.

Працювати заради примирення

Як Церкви, ми є свідками тієї істини, що цей світ примирився з Богом через Христа, а ми покликані бути вісниками цього примирення (2 Коринтян 5:17), але не лише з Богом, але й всім людством (Ефесян 2:14-16). Історія свідчить про те, що тривалий мир потребує примирення. Війна Путіна проти України та його погрози убік НАТО та західних країн демонструють, що після закінчення холодної війни можливості для щирого та тривалого примирення були втрачені, а прихована ненависть, упередження та стереотипи залишились. В той час, як ця війна спонукає до нових міркувань з питань безпеки, захисту та співпраці в Європі, ми зобов'язуємось прийняти участь в цьому процесі, не в останню чергу через наше залучення до примирення в Україні та за її межами.

3. Як Церкви, ми допомагаємо

Як Церкви, ми жертвуємо

Ми, як Церкви покликані жертвувати та допомагати тим, хто має в цьому потребу (Матвія 25:40). Термінові дії церков включають в себе надання практичної допомоги тим, хто тікає, рятуючись від війни та тим, хто залишився в Україні, в той самий час продовжуючи підтримувати біженців з інших частин світу. Це і є активна благодійність. Ми дякуємо всім, хто є залученим до цього. У багатьох європейських країнах були сформовані церковні мережі, організована фінансова, речова, логістична та інтеграційна підтримка.

Як Церкви, ми проявляємо гостинність

Церкви приймають біженців та є гостинними до наших сестер та братів у нужді (Євреям 13:2). Вже близько трьох мільйонів людей були змушені покинути Україну; безліч людей перемістились в межах країни. Ми підтримуємо практичною допомогою та в молитвах країни, що межують з Україною, та найактивніше приймають її мешканців. Очікується ще більше людей, які покинуть свій дім в пошуках прихистку в інших європейських країнах. Держави-члени ЄС вперше активували Директиву про тимчасовий захист, тим самим дозволивши надавати підтримку потребуючим, не вдаючись до бюрократії. Інші країни також швидко надали біженцям полегшений доступ до безпеки. Ми бачимо в цьому чудовий знак європейської солідарності з Україною. Ми підтримуємо в молитві всіх тих, хто активно допомагає біженцям та приймає їх.

Рада Спільноти Протестантських Церков Європи (СПЦЄ)

Страсбург, 18 березня 2022р.